

ГЛОБАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗНИЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА
АКАДЕМІЯ БЕЗПЕКИ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Глобальної організації союзницького лідерства
(протокол № 1 від 25 січня 2013 р.)*

№ 1

2013

Редакційна колегія:

В. А. ЛІПКАН
(голова редакційної колегії),
В. І. КУРИЛО
(головний редактор),
В. С. ЦИМБАЛЮК
(заступник головного редактора),
В. Ю. БАСКАКОВ,
О. Г. БРАТЕЛЬ,
Є. О. ПІДА,
М. І. ДІМЧОГЛО,
В. А. ЗАЛІЗНЯК,
Р. А. КАЛЮЖНИЙ,
В. К. КОЛПАКОВ,
О. В. КУШНІР,
Ю. Є. МАКСИМЕНКО,
В. В. НАЗАРОВ,
О. Є. МІТРОФ,
Г. М. НОВИЦЬКИЙ,
О. В. СТОЄЦЬКИЙ,
О. Ю. ПІДДУБНИЙ,
П. Я. ПРИГУНОВ,
О. В. ТЮРІНА,
К. П. ЧЕРЕПОВСЬКИЙ,
І. О. ЧИХАРЬОВ

У журналі можуть публікуватися матеріали стосовно
актуальних питань розвитку цивілізації

Заснований
у травні 2012 року

Виходить
щоквартально

ISBN 978-966-2439-33-5

© О. С. Ліпкан, 2013

Адреса редакції:
03 126, м. Київ, вул. М. Донця, 23, б, кв. 33.
goalleadership@gmail.com

Видавець ФОП Ліпкан Олена Сергіївна
03 058, Київ, вул. М. Донця, 23, б, кв. 33
E-mail: book@market-ua.com.,
сайт: www.natsecurity.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3535
від 27.07.09.

ЗМІСТ

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА НЕДЕРЖАВНОГО РІВНІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ	8
<i>Каплун Вадим Вікторович, Голова правління Міжнародної громадської організації «Академія безпеки відкритого суспільства»</i>	

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ, ЕКСТРЕМІЗМУ, ІНШИМ ФОРМАМ РАДИКАЛІЗМУ

TERRORISM – AN INDIAN PERSPECTIVE.....	11
<i>Commodore Rajesh Sarin, Indian Navy Consultant</i>	

ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ, РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН ЩОДО ВИЗНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРОРИСТИЧНОЮ	15
<i>Трофімов Сергій Анатолійович доцент кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук, доцент Заслужений юрист Автономної Республіки Крим</i>	

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ПОБУДОВА СИСТЕМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ: АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ	20
<i>Тюріна Оксана Володимирівна, доцент кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент,</i>	

СИЛЫ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОПЕРАЦИЙ: СИЛОВЫЕ АКЦИИ ЗА РУБЕЖОМ КАК ФОРМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИЗМУ	22
<i>Галушко Сергей Александрович, соискатель кафедры военной истории Национального университета обороны Украины</i>	

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТЕРОРИЗМУ ТА ІНШИХ ФОРМ ЕКСТРЕМІЗМУ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ МНС П ІД ЧАС АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 31

Капля Анатолій Миколайович

проректор з наукової роботи та
міжнародного співробітництва
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат педагогічних наук, доцент

Биченко Артем Олексійович

начальник науково-дослідної лабораторії
поводження з небезпечними речовинами та метрології
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат технічних наук,

СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ФОРМАМ ТЕРОРИЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ 33

Ткаченко Олександр Олександрович,

здобувач Національного університету
біоресурсів і природокористування України

УЧАСТЬ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ МІНІСТЕРСТВА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 37

Чубань Вікторія Сергіївна,

доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук
Академії пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля,
кандидат економічних наук

Ротар Василь Борисович,

старший викладач кафедри економіки та управління
АПБ ім. Героїв Чорнобиля

ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

ТЕРОРИЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СВІТОВОГО МАСШТАБУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ 40

Вознюк Л.В., Король І.В.

студентки ВТЕІ КНТЕУ,

Чорна Н.М.

старший викладач кафедри філософії та економічної теорії ВТЕІ КНТЕУ

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕСПРАВЖНИХ (ІМІТАЦІЙНИХ) ЗАСОБІВ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ ... 43

Ватраль А. В.

аспірант НА СБ України

ФАКТОР СТРАХУ В СТРАТЕГІЯХ ПЕРЕГОВОРІВ З ТЕРОРИСТАМИ 45

Рижова Дарія Вадимівна,

помічник Віце-президента Академії безпеки відкритого суспільства

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ТЕРОРИЗМ: МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ..... 47

Кушнір Ольга Василівна,
радник президента Глобальної
Організації Союзницького Лідерства

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ..... 50

Кришталь Микола Андрійович
ректор Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат психологічних наук, професор
Строгий Валерій Іванович
професор кафедри психології, філософії
та суспільних дисциплін
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ ТА ЕКСТРЕМІЗМОМ . . 52

Вац Віра Михайлівна,
ад'юнкт НАВС

**ОРГАНІЗАЦІОННО-ПСИХОЛОГІЧЕСКІЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ТЕРРОРИЗМА
В МЕГАПОЛИСАХ 54**

Прыгунов Павел Яковлевич,
советник президента
Глобальной организации союзнического лидерства
кандидат психологических наук, доцент,

**ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУТИВНИЙ КОМПОНЕНТ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 59**

Фатхутдінов Василь Гайнулович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України

**ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ І ПРОПАГАНДА НАСИЛЬСТВА:
ГРАНІ СПІВВІДНОШЕННЯ**

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ПРО ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК..... 61

Капінус Людмила Іванівна,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИКИ КИБЕРБЕЗОПАСНОСТИ..... 63

Сопилко Ирина Николаевна,
директор Юридического института
Национального авиационного университета,
кандидат юридических наук, доцент

**ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА У КОНТЕКСТІ
ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ..... 65**

Татарникова Кристина Геннадіївна
здобувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

**УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ
ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ..... 67**

Шепета Олена Василівна,
кандидат юридичних наук

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ
ЯК НАПРЯМ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ 70**

Цимбалюк Віталій Степанович,
радник президента Глобальної організації союзницького лідерства
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЄВРОПА І ВСЕСВІТНЄ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО..... 75

Кір'ян Вікторія Олександрівна,
аспірантка Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

СВІТОГЛЯДНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ІНДИВІДА ДО ВИКЛИКІВ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..... 78

Уліцька Галина Степанівна
практичний психолог Східноєвропейського
Національного університету імені Лесі Українки,
викладач Луцького педагогічного коледжу, кандидат психологічних наук.

ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ НА ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ..... 80

Рижов Ігор Миколайович,
докторант НА СБ України,
кандидат юридичних наук, доцент,

ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ БІОЛОГІЧНОМУ ТЕРОРИЗМУ ... 82

Величко Микола Васильович,
головний науковий співробітник НОЦ НА СБУ,
кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Шамсутдінов Олександр Володимирович,
військовослужбовець ДКЗЕД СБ України,
кандидат юридичних наук
Салагор Інеса Миколаївна,
військовослужбовець УСБУ в Чернівецькій області

ПІДВАЛИНИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ 86**Ліпкан Володимир Анатолійович,***голова наглядової ради**Глобальної організації союзницького лідерства,**Доктор юридичних наук, доцент***Лобода Андрій Миколайович,***здобувач кафедри теорії держави і права**Національної академії внутрішніх справ***ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ 88****Пасинчук Кирил Миколайович,***доцент кафедри економіки та управління**Академії пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля***ВПЛИВ АСИМЕТРИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ 92****Кравченко Володимир Юрійович***аспірант кафедри політології Дніпропетровського**національного університету імені О. Гончара,**викладач кафедри міжнародних відносин Дніпропетровського**національного університету імені О. Гончара***АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА. 95****Исаков Николай Васильевич***директор Северо-Кавказского филиала**Московского гуманитарно-экономического**института, доктор юридических наук, профессор***Мазуренко Андрей Петрович***декан факультета экономики и управления**Северо-Кавказского филиала Московского**гуманитарно-экономического института,**доктор юридических наук, доцент***Лушников Александр Александрович***заведующий кафедрой таможенного дела**Северо-Кавказского филиала Московского**гуманитарно-экономического института,**доктор юридических наук***КИБЕРТЕРРОРИЗМ: ПОНЯТИЕ, ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ, ФОРМЫ ПРОЯВЛЕНИЯ 100****Овсяков Дмитрий Алексеевич***аспирант кафедры**уголовно-правовых дисциплин**Вятского Государственного**Гуманитарного Университета (Россия, г. Киров)*

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА НЕДЕРЖАВНОГО РІВНІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Каплун Вадим Вікторович,

*Голова правління Міжнародної громадської організації
«Академія безпеки відкритого суспільства»*

Однією з загальносвітових тенденцій в протидії терористичній загрозі можна вважати консолідацію зусиль на державному та недержавному рівні щодо профілактики та боротьби з тероризмом, мінімізації або ліквідації наслідків терористичної діяльності.

Зазначимо, що державний рівень включає діяльність всіх державних органів, організацій і установ, посадовців, які безпосередньо або побічно беруть участь в захисті життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави. Тоді як основою недержавного рівня є громадянське суспільство, що формується в Україні, в особі різноманітних громадянських структур — неурядових, некомерційних організацій, які створюються в різних організаційно-правових формах, зокрема громадських об'єднань, політичних партій, професійних спілок, фондаций, а також релігійних організацій. Це виявляється в тому, що, з одного боку, суспільство виражає потребу в самоорганізації, у вираженні своїх інтересів через неурядові громадські інститути (громадські організації та об'єднання громадян; політичні партії, що не прийшли до влади; благодійні організації, громадські ЗМІ; самоврядні територіальні громади; трудові та навчальні колективи; професійні та творчі спілки; релігійні об'єднання), які повинні бути визнані державою і захищені правом. З іншого боку, держава, яка проходить процес формування демократій, виступає в ролі реформатора, прагнучи демократичних трансформацій, що є можливим лише у випадку суспільної підтримки, в разі співробітництва з інститутами громадянського суспільства, при умові зацікавленості взаємодіючих партнерських структур у вирішенні соціальних завдань [4].

При цьому деякі автори наголошують, що протидія сучасному тероризму потребує винятково системного підходу, де, поряд з комплексом державно-правових заходів, найважливішою складовою має стати саме активна позиція громадянських інститутів нашого суспільства. Вже зараз необхідно консолідувати різні громадські течії для підтримки глобальної стратегії з протидії тероризмові й екстремізму, створити багатофункціональну систему антитерористичних дій. Така система мала б передбачати оптимальне використання інтелектуального потенціалу нації, людського фактору країни і його мобілізацію для вирішення проблем боротьби з тероризмом [2].

Провідна роль громадянського суспільства та недержавних організацій в запобіганні конфліктам та тероризму була неодноразово підкреслена в різноманітних міжнародних документах. Зокрема Генеральна Асамблея ООН у своїй Глобальній антитерористичній стратегії, прийнятій 8 вересня 2006 року, постановила всім своїм комітетам, що стосуються тероризму та боротьби з ним, «спри-

яти залученню громадянського суспільства до здійснення глобальної компанії з боротьби проти тероризму та його засудженню» та в подальшому «рекомендувати недержавним організаціям та громадянському суспільству за необхідністю взаємодіяти в вирішенні питань про те, яким чином можна активізувати зусилля по здійсненню Стратегії» [3].

Така висока оцінка ролі громадянських інститутів в боротьбі з тероризмом стала наслідком ряду неофіційних робочих зустрічей на високому рівні. Під час зустрічей було визнано, що громадянське суспільство та недержавні організації можуть забезпечити значний внесок в запобігання тероризму за умови, що такий внесок буде повністю добровільним, а відповідальність за боротьбу з тероризмом, захист прав та основних свобод залишиться повністю на державі. Було зосереджено увагу на тому, що ступіть, в якому громадянське суспільство та недержавні організації можуть внести свій внесок в антитерористичну діяльність залежить від ситуації та політичних реалій, а вплив на загальну ситуацію в країні зменшується пропорційно слабкості самих цих інститутів у тому чи іншому суспільстві. Тоді як для ефективної профілактики тероризму громадянське суспільство та неурядові організації мають відчувати свою причетність до проблем та процесів в країні [7].

При цьому деякі фахівці, зокрема Ю.В.Левицький, відзначають, що недержавний сектор забезпечення безпеки та потенціал професіоналів, які працюють в цьому секторі, у широкому сенсі цього слова може стати одним з найбільш потенційно могутніх ресурсів держави в суспільній програмі заходів боротьби з тероризмом. На його думку, серед іншого до форм роботи недержавних структур в протидії тероризму можна віднести:

- 1) своєчасне інформування правоохоронних органів про підозрілих осіб, фірм, конкретні відомі факти;
- 2) публікацію в пресі та виступи по телебаченню в якості експертів бувших співробітників правоохоронних органів, що добре знають зазначену тематику;
- 3) розробку рекомендацій і консультування по проблемам протидії тероризму;
- 4) організацію суспільних заходів (конференцій, «круглих столів», семінарів, тощо) з залученням представників державних правоохоронних органів та спецслужб;
- 5) участь в міжнародних громадських комітетах та рухах по боротьбі з тероризмом [6].

Тоді як В.В.Крутов, визначаючи засади роботи Міжнародної громадської організації «Міжнародна антитерористична єдність», виділив наступні основні завдання діяльності товариства зі створення умов для формування і розвитку недержавної системи безпеки як важливої складової національної безпеки України, які можна вважати доречними для громадських організацій аналогічної направленості. Зокрема В.В.Крутов виділив наступні завдання:

- 1) проведення моніторингу й аналізу загроз національній безпеці, що зароджуються, виявлення джерел напруженості і конфліктогенності, розробка механізму керування загрозами і небезпеками, участь у формуванні ідеології безпеки і на її основі сприяння забезпеченню соціального миру, підвищенню громадянської відповідальності, розвитку правової і патріотичної самосвідомості;
- 2) організація і здійснення громадського контролю як за діяльністю недержавної, так і державної систем безпеки, сприяння їх погодженому функціонуванню як єдиного організму;
- 3) розробка і реалізація проектів, спрямованих на забезпечення національної безпеки (інформаційно-аналітичних, експертно-правових, організаційно-прикладних, пропагандистських і т.д.), залучення широких верств населення до процесу забезпечення життєдіяльності держави, підготовка кадрів для недержавної системи безпеки [5].

Зазначені напрями роботи можна частково проілюструвати досвідом функціонування антитерористичної системи низки країн, що свідчить про ще ширшу взаємодію державного та недержавного рівнів протидії тероризму. Зокрема, можна звернутись до досвіду США. Так в країні діє низка недержавних організацій, що реалізують програми, направлені на подальшу кооперацію між державою та суспільством в протидії тероризму. Наприклад, в країні діє Міжнародна асоціація керівників ан-

титерористичних відомств (The International Counter-Terrorism Officers Association), яка веде роботу по створенню специфічної системи антитерористичної освіти школярів. Метою такої роботи є не лише забезпечення дітей практичною інформацією щодо поведінки в екстремальних умовах, але й ідеологічно-виховна робота направлена на кооперацію подальших зусиль громадянського суспільства та органів державної безпеки. На думку керівництва країни, залучення громадян в боротьбу з тероризмом підвищує ефективність операцій, що проводяться державними службами. Іншим прикладом може бути діяльність американського Інституту світової політики (World policy institute), що, будучи недержавною організацією широкого профілю, виступив з ініціативою розробки комплексу заходів, які мають здійснюватися як зі сторони держави, так і зі сторони громадян. Зокрема, інформаційно-розвідувальна діяльність, на думку розробників проекту, може і має стати сферою спільної кооперації державного та недержавного суб'єктів антитерористичної боротьби. При цьому держані структури мають брати на себе контроль над закритою інформацією, тоді як завданням громадян є підвищена пильність, демонстрація активної громадянської позиції, готовність співпрацювати з правоохоронними органами, повідомляти їм про підозрілі факти [1].

Враховуючи вище зазначене можна зробити висновок, що в подальшому роль недержавних організацій буде лише зростати. Так як на даному етапі громадянське суспільство та недержавні організації знаходяться в Україні на етапі розвитку та становлення, ресурс недержавного сектору забезпечення безпеки в нашій країні не використовується в повній мірі. Зокрема, недооціненою є роль недержавних організацій, які в кооперації з державним сектором могли б узяти на себе роль аналітично-інформаційного забезпечення протидії тероризму, а також, уникаючи історично обумовлених психологічних труднощів взаємодії сучасного суспільства з державними органами, могли б узяти на себе, за прикладом західних країн, ідеологічно-виховну роботу з подальшого розвитку громадянського суспільства з метою консолідації зусиль для протидії та попередження тероризму.

Список використаних джерел:

1. Акопян О.А. Противодействие терроризму как общая задача властей и граждан. Зарубежный опыт [Електронний ресурс] // Национальный институт развития современной идеологии [сайт] / О.А. Акопян ; Национальный институт развития современной идеологии. — Режим доступу: http://www.nirsi.ru/PublicPolicy/n68/Antiterror_&_Civil_Society.pdf/ (17.10.12). — Закл. з екрану.
2. Біленчук П. Д. Концептуальні засади класифікації і профілактики міжнародного тероризму / П.Д. Біленчук, В.Д. Гавловський, О.В. Сав'юк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) [Текст] : наук.-практ. журн. / Раданац, безпеки і оборони України, Міжвід. н.-д. центр з пробл. боротьби з організ. злочинністю; [редкол. : Б.В. Романюк (голова) та ін.]. — К. : Міжвід. НДЦ з пробл. боротьби з орг. злочинністю, 2000 — № 18. — 2008. — С. 27–40
3. Глобальная контртеррористическая стратегия ООН // [сайт ООН борется против терроризма]. — Режим доступу: http://www.un.org/russian/terrorism/strategy_resolution.shtml (17.10.12). — Закл. з екрану.
4. Ільчук Л. Роль і місце громадянського суспільства у протидії корупції та механізми співпраці з органами державної влади (навчально-методичні матеріали) [Електронний ресурс] // Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики України Національної академії наук [сайт] / Леонід Ільчук ; Центр перспективних соціальних досліджень. — Режим доступу: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=204:2012-07-27-06-03-03&catid=14:2010-06-03-10-32-39&Itemid=9. — Закл. з екрану.
5. Крутов В.В. Протидія міжнародному тероризму як системно-соціальна складова національної безпеки України // Стратегічна панорама. — 2003. — № 2. — С. 110–111.
6. Левицкий Ю.В. Роль негосударственных предприятий безопасности в федеральной системе мер борьбы с терроризмом [Електронний ресурс] // Материалы конференции «Роль негосударственных предприятий безопасности в федеральной системе мер борьбы с терроризмом [сайт] / Ю.В. Левицкий ; Всемирный Антикриминальный и Антитеррористический Форум. — Режим доступу: http://www.waaf.ru/index_ru.php?section=6¶graph=37&article=38 (17.10.12). — Закл. з екрану.
7. Assessing the Implications of Counter-Terrorism Measures for Non-Governmental Organisations. INTRAC, Oxford, January 2006. — Режим доступу: <http://www.intrac.org/data/files/resources/491/Assessing-the-Implications-of-Counter-Terrorism-Measures-for-NGOs.pdf> (17.10.12). — Закл. з екрану.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ, ЕКСТРЕМІЗМУ, ІНШИМ ФОРМАМ РАДИКАЛІЗМУ

TERRORISM — AN INDIAN PERSPECTIVE

*Commodore Rajesh Sarin,
Indian Navy Consultant*

1. A common definition of terrorism is «The systematic use or threatened use of violence to intimidate a population or government and thereby effect political, religious, or ideological change.» The key element here is that a section of society wants to affect changes in the current equations in their existing society seeking a more equitable sharing of resources amongst all. Terrorism has existed in some form or another throughout history but it attracted global attention only after the world realised the magnitude of what modern terrorist threats can achieve, first post the attacks of September 11 in New York and then once again on 26 Nov 08 in Mumbai. Ever since, the study and understanding of terrorism has experienced a renewal of sorts, attracting unprecedented attention by both scholars and the mainstream public.
2. India has remained exposed to some form of terrorism or the other ever since her independence in 1947. In the four conventional wars that India has fought since independence, the total number of security forces who lost their lives was 9,857. However over the past 15 years 62,221 civilians in India have lost their lives to terrorism a figure six times greater. Since 1998, more than 2,000 Indians have died in terrorist violence, and in 2008 alone there were 64 terror attacks across the country. The terrorist attacks though concentrated in one or two major cities, were preceded by nearly a dozen attacks in numerous Indian cities, including Ahmadabad, Delhi, Jaipur, Bangalore, Hyderabad, Coimbatore, Gandhinagar, Guwahati, Varanasi and Lucknow. Even Parliament House, a symbol of Indian democracy, was not spared, suffering a deadly assault in 2001. The National Counterterrorism Center (NCTC) of the United States report for 2011 lists India as fourth in the world for terrorist attacks conducted and sixth for casualties suffered. However Mumbai remains the preferred destination for terrorist attacks and has alone faced nine major terrorist attacks in the past twenty years accounting for two thousand deaths.
3. India today has about 150 listed terrorist organizations that operate across the country. These have been listed by the Government and exist mainly in the North Eastern States (Assam, Tripura, Mizoram and Nagaland) and Kashmir. There are also the right wing Hindu and Muslim organizations that add to these numbers and complicate the issue. The recent proliferation of the Maoist movement has made the entire central belt of India a hot bed of «red» activity and thus a new epicentre of an anti-state movement. The Maoists or the Reds as they are also referred to as actually control vast tracts of land in the States of Andhra Pradesh, Orissa, Maharashtra and Jharkhand. Their control over the backward and internal hilly tribal areas is so complete, that they are virtually running a parallel government. India thus has big terrorism related issues which are physically dispersed and each distinctly different from the others, thus requiring each to be tackled differently. The issues involved

in Kashmir are different from those in the North East and at complete variance from the North East of India.

4. The situation in Kashmir is essentially now a separatist movement where some activists talk of forming an independent homeland while the others talk of merging with Pakistan. After independence from colonial rule India managed to take control over Kashmir, by getting the then Hindu King Hari Singh to sign the merger with the Indian Union. However since Jammu and Kashmir was a Muslim majority state and the very basis of partition of the Indian Union was religion, its secession to India was not acceptable to Pakistan. India and Pakistan have thus constantly disagreed on the Kashmir issue even fighting a few wars on the issue. The dispute was taken to the UN where it still remains unresolved. Both countries hold some territory of Kashmir, accusing the other of being an occupier. The state enjoyed some political stability when it was ruled by Sheikh Abdullah, the first Chief Minister who ruled from 1951 to 1987. However after his death the machinations of the central government led to a series of alliances, counter alliances, sackings of elected governments and supposedly rigged elections, all of which saw Kashmir spiral into its current situation. Pakistan saw an opportunity in this and has been supporting this cause from across the border since 1987. The situation in Kashmir has its ups but mostly downs, taking a great toll on the Indian security forces, both in terms of resources and manpower. Sporadic protests against Indian rule continue to date.
5. The movement in the Punjab was about an independent homeland for the Sikhs. The movement was born out of a series of mishandled political situations in the state, by the central government. The Khalistan movement peaked in 1970s and 1980s. In 1971, Khalistan proponent Jagjit Singh Chauhan, proclaimed the formation of Khalistan while in the USA and was able to collect millions of dollars. In May 1980, in London he announced the formation of Khalistan while simultaneously stamps and currency of Khalistan were released in India. The inaction of the authorities in Amritsar and elsewhere let the movement to grow out of control. In the 1980s, some of the Khalistan proponents turned to militancy, resulting in counter-militancy operations by the Indian security forces. In one such operation, Operation Blue Star (June 1984), the Indian Army forcibly entered the holiest Sikh Shrine, the Golden Temple to evict the occupying armed militants. This action resulted in physical damage to the temple and loss of life on both sides, leading to widespread criticism of the Indian Government. The Indian Prime Minister Indira Gandhi was assassinated by her two Sikh bodyguards in retaliation. Following her death, thousands of Sikhs including those opposed to the Khalistan movement, were massacred in the 1984 anti-Sikh riots, termed as a genocide by the Sikh groups. In January 1986, the Golden Temple was occupied by militants belonging to All India Sikh Students Federation and Damdami Taksal and on 26 January 1986, the gathering passed a resolution favouring the creation of Khalistan. Subsequently, a number of rebel militant groups in favour of Khalistan waged a major insurgency against the government of India. Indian security forces suppressed the insurgency in the early 1990s. Some Pro-Khalistan organizations such as Dal Khalsa (International) remain active outside India, supported by a section of the Sikh diasporas abroad who attempt on to reignite this movement.
6. The terrorist movement which is sometimes referred to as an insurgency in the North East of India is essentially a fall out of post colonial secession movement which has its roots in colonial legacy of independence. Many of these states wanted to be independent (the Naga State had in fact declared independence on 14 Aug 1947, a day before India), over the years these aspirations have developed new dimensions and newer aspirations which needs to be understood from the changing socio-political and socioeconomic context. For instance the Naga movement which started out with separatist ideologies have co-opted into a more institutionalized process which appears ready to become part of the political mainstream if their interests are served. But this fulfillment of one type of aspiration has inadvertently or otherwise impeded the interests of other groups creating new ethnic cleavages which in turn are increasingly determining the nature of insurgent violence. To add

to this there are also others rebellions which have developed into virtual terror groups with huge financial empires and political nexus, almost criminal in nature. Further, unfulfilled aspirations, and gross regional social and economic imbalances which have resulted from historical isolation and neglect of the region besides the inability to ensure distributive justice has been largely responsible for creating a Frankenstein which has no easy solution, at least not in the foreseeable future. The strategic location of the Northeast has added to the complications which, arguably arise out of a larger game plan of power play between these countries (primarily China, with support from Pakistan, Bangladesh and Burma) and India in the broader framework of South Asian politics. Perhaps it can also be argued that this game of power balance have been at the core of the continuing support which Northeast rebel groups have found in neighboring countries.

7. The movement in the central Indian corridor is essentially a peasants movement in the old communist style, where the rural poor have organised themselves against the exploitation of their resources by the rich. They believe that the natural resources including land have been forcibly taken away from them without them being sufficiently compensated. The case is best illustrated as follows. A huge iron ore mine is discovered in the state of Orissa. The Government sells the mine to a private operator. Keeping the economic interests in mind, it is decided to construct a smelter plant in the vicinity to exploit the ore. The locals being uneducated are not employable in a meaningful role in the new plants, thus requiring outsiders to take up the jobs. So we have a situation where the resources, land and all available jobs in an area get taken by others leaving the locals feeling cheated. It is this phenomenon that pushes the local youth to participate in anti-state activities. The liberalisation of the Indian economy has seen handing over of vast tracts of mines/ land to private entities leading to greater marginalisation of the locals who then walk into the 'naxalite Movement».
8. The Indian government now has three huge anti-state movements on (the Punjab issue now settled but threatening to rise again), each distinctly different from each other with its own sensibilities. What must be evident by now is that unlike in the rest of the world, the terrorist movement is not a religious based 'Jihad» but rather the inability to resolve local issues. This large pool of unresolved local issues or a feeling of being left out and exploited. Mass movements then take advantage of the unemployed youth and others who fall easy prey to their indoctrination. While there are some educated youth who IT openly take part in aiding terrorist activities, it is the uneducated and poor who are always at the front of such battles. The poor are the ones that end up as human bombs. So Terrorism is not about religion (Muslims????) only and their quest for Jihad. India's 140 million Muslims are a salutary negation of the facile thesis about Islam's incompatibility with democracy.

Way Ahead

9. India has survived as a civilisation over the past 5000 years and will survive for another 5000 years. Survival as a civilisation is therefore not an issue but to survive as a modern progressive state will require some urgent corrections in the way we do things. Inclusive growth and inculcating a sense of belonging are both vital to check the growth of terrorism. The following needs to be implemented immediately.
10. **Corruption.** The issue most in focus today is corruption. It's scary when the Prime Minister says that only 15 % of the aid designated for the poor actually reaches them. The issue of corruption is presently seeing an unprecedented rise against the government with the educated middle class now asking questions. A number of bureaucrats have tacitly joined this movement and they provide crucial information for the movement. The Government must take positive action to show that they are genuinely interested in eradicating corruption.
11. **Implementation of the Law.** Despite having one of the best legal systems, India comes across as a state that is unwilling to act against terrorists. India earned its reputation as a soft state that can

be intimidated into meeting terrorists' demands. The Indian foreign minister in Dec 99 personally escorted three terrorists freed by India in order to secure the release of passengers of a hijacked Indian Airlines flight to Taliban controlled Afghanistan. There are numerous such incidents that show the Indian nation to be weak and unwilling to take tough decisions. We need to break out of this trap that we have imposed on ourselves.

12. **Protection of Democracy.** Democratic politics, political freedoms, civil liberties and religious tolerance must be protected at all costs. The corruption and politicization of the police forces must be minimized. Criminalization of politics and funding for elections must stop. Lack of accountability and Corruption, act as a fodder for these terrorists in many ways. Terrorism prospers and thrives in such conditions. The government needs to be tough in implementing reforms to maintain rapid economic growth and uplift the status of its downtrodden people.
13. **Integrate Populations through the Economic Route.** Terrorism breeds essentially in areas that get 'left behind». Uniform economic growth is the key. If within a country there is inequitable growth, especially at a time when the media and technology allow information to be travel quickly, then discontent can be expected from regions that get left behind.
14. **Education.** Education levels remain abysmally low in rural India, resulting in large numbers of unemployable people who then fall prey to the many anti-nationalist movements. The mere prospect of being provided three square meals, shelter and a sense of belonging to a collective of people is sufficient to drive innocent unemployed youth to these movements. Better education and subsequent employment policies must be brought in to these backward regions to progress.
15. **Robust Intelligence Network.** The Indian security agencies regrettably always work in the reactive mode rather than being proactive. It is time for the nation to pool all its intelligence resources under one head and create a strong, modern and capable intelligence network in place that can prevent the recurrence of any terrorist attack. The US has displayed as to what is possible in terms of anti terrorism activity, should the state so desire. This is a model India needs to emulate, after making the necessary modifications.
16. **Strong Political Leadership.** Everything would be futile if it is not backed by a strong and capable leadership that understands the pulse of the people and is committed to protect them. The decisions of the leadership should be influenced only and only by the interests of India rather than factorising a whole range of international opinions and issues. India needs a leadership that values the life of each Indian and is willing to go the extra step to first protect these lives and if needed ruthlessly pursue and prosecute those who wish to harm this country.

Conclusion

17. India faces a number of 'internal terrorist movements» in various parts of the country. These movements run because of some unfinished political agenda and can be resolved only politically. It is incorrect to blame these movements on outside support and control. In fact it is the outsider who has taken advantage of a failing political situation and is using the condition to cause India harm in any way they can. Resolving these political issues will restore normalcy in these areas. The Indian state should now focus on providing equitable growth across the country and ensure that all benefit from Economic reforms. Strengthening the education and intelligence mechanisms should also be a priority. Last but not the least, we need a leader who understand all of the above and implements it.

ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ, РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН ЩОДО ВИЗНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРОРИСТИЧНОЮ

Трофімов Сергій Анатолійович

доцент кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін

Кримського юридичного інституту

Національного університету «Юридична академія України

імені Ярослава Мудрого»,

кандидат юридичних наук, доцент

Заслужений юрист Автономної Республіки Крим

Суттєвим інструментом впливу на суб'єктів, які припускаються порушень законодавства завжди, були норми, що передбачають відповідальність за такі порушення. Не є виключенням й сфера протидії тероризму, але якщо з фізичними особами — прибічниками терористичної діяльності більш-менш все зрозуміло, адже в більшості країн наявний суттєвий кримінально-правовий інструментарій, то з юридичними особами все набагато складніше.

На існуванні окремих проблемних аспектів визнання організації терористичною та притягнення її до відповідальності наголошували у своїх наукових працях С.У.Дікаєв, В.П.Смельянов, В.А.Ліпкан, Д.Д.Магомедов, В.Я.Настюк, В.М.Цуканов та інші вітчизняні й зарубіжні науковці, але процедурний аспект визнання організації терористичною та притягнення її до відповідальності потребує свого суттєвого наукового й практичного доопрацювання.

Слід зазначити, що пропозиція створення спеціальних списків міжнародних терористичних організацій була запропонована держсекретарем США у 1996 році. Це було зумовлено тим, що ліберальні американські закони фактично захищали терористів. Для того щоб заарештувати представника терористичної організації, необхідно було довести в суді не тільки його приналежність до провідників тероризму, а й особисту участь у терактах проти американських громадян. Ще більше ускладнень для правоохоронних органів становив процес закриття представництва терористичної організації, яке в більшості випадків діяло під назвою благодійного фонду або приватного інституту. Певні труднощі викликала боротьба з фінансуванням тероризму з боку громадян Сполучених Штатів Америки, приміром на благодійних вечорах на честь Дня святого Патрика американські ірландці, фактично у відкритій формі, збирали гроші на підтримку республіканців Північної Ірландії[1, с.1].

Така ситуація в державі, яка пропагує себе в якості локомотива світової антитерористичної діяльності, була неприйнятною та викликала протести інших держав. Задля вирішення означених проблем керівництво США прийняло аргументоване рішення про неможливість ефективної протидії тероризму шляхом боротьби з окремими його представниками. Протидія організаціям, що пропагують ідеологію тероризму, вбачається більш реальною та може привести до позитивних результатів.

З урахуванням вищевикладеного, у законодавство США стосовно боротьби з тероризмом були внесені відповідні зміни й з 1997 року Державний департамент США почав вести списки іноземних терористичних організацій щодо діяльності яких вводилися юридичні обмеження. Станом на вересень 2012 року у цей список були внесені 52 іноземні терористичні організації[2].

Ідея протидії тероризму шляхом переважної боротьби з терористичними організаціями отримала світове поширення після терористичних актів у США 11 вересня 2001 року. На сьогодні такі списки формуються на міжнародному, регіональному й національному рівнях. Слід підкреслити, що

кожна країна самостійно вирішує, якими ознаками керуватися при складанні списків терористичних організацій.

Безпосередня процедура визнання організації терористичною у США відбувається наступним чином. Бюро координатора з контртероризму Державного департаменту США вивчає діяльність терористичних груп у міжнародному масштабі та визначає ті групи, які підпадають під встановлені ознаки. Такими ознаками переважно є: а) причетність такої групи до вбивства американського громадянина; б) терористична діяльність організації загрожує національній безпеці (національній обороні, міжнародним зносинам або економічним інтересам) США. Визначив такі групи, Бюро координатора з контртероризму Державного департаменту США готує звіт, що підтверджує необхідність внесення такої терористичної групи до урядового списку іноземних терористичних організацій. Після ознайомлення з вищевказаним звітом Державний секретар США узгоджує з Міністром фінансів та Генеральним прокурором питання про внесення терористичної групи до переліку іноземних терористичних організацій. Після цього справа надається до Конгресу США, який у семиденний строк повинен її розглянути. На цій стадії Державний секретар США доводить до відома Спікера, представників партій більшості та меншості, членів відповідних комітетів палати представників та Сенату, а також Президента США про намір включити ту чи іншу організацію до переліку іноземних терористичних організацій та фактичне обґрунтування такої необхідності. У випадку, якщо від вказаних суб'єктів не надійшло заперечень, повідомлення про включення терористичної групи до переліку іноземних терористичних організацій оприлюднюється у періодичному урядовому друкованому виданні та набуває чинності[3].

Необхідно зазначити, що відповідно до статті 1189 восьмого титулу зводу законів США[3], рішення про внесення до переліку іноземних терористичних організацій можна оскаржити протягом 30 днів у Апеляційному суді Округу Колумбія, якщо організація вважає, що рішення Державного секретаря США:

- було прийнято довільно, самовільно, зі зловживанням правом на розсуд, або іншим способом не відповідає закону;
- суперечить конституційному праву, владі, привілею або імунітету;
- прийнято без достатніх підстав або в процесі прийняття рішення було допущене перевищення повноважень;
- недостатньо підтверджено адміністративними записами або конфіденційними документами, переданими суду;
- було прийнято не у відповідності з процедурою, передбаченою законом.

Слід підкреслити, що максимальний термін дії рішення про включення організації до переліку іноземних терористичних організацій становить п'ять років. По закінченню даного терміну Державний секретар повинен розглянути ситуацію та прийняти рішення про необхідність його продовження або про видалення організації з такого переліку. Окрім цього, Державний секретар США може у будь-якій час анулювати рішення про внесення організації до переліку іноземних терористичних організацій з наступних підстав:

- обставини, що були підставою для внесення організації до переліку іноземних терористичних організацій змінилися таким чином, що дає можливість проводити анулювання;
- це є необхідним для забезпечення національної безпеки Сполучених Штатів Америки.

Необхідно зазначити, що законодавче врегулювання процедурних питань визнання організації терористичною є проблемою не лише в нашій державі, адже навіть країни, що кожен день стикаються з фактами терористичної діяльності на своїй території не мають чітких «правил гри» у цій сфері. Так, приміром у Російській Федерації у Федеральному законі «Про протидію тероризму» від 06.03.2006г. N 35-ФЗ[4], а саме — у статті 24, передбачений наступний механізм притягнення до відповідальності організації, причетної до тероризму:

1. Організація визнається терористичною й підлягає ліквідації (її діяльність — забороні) за рішенням суду на підставі заяви Генерального прокурора Російської Федерації або підлеглого

йому прокурора у випадку, якщо від імені або в інтересах організації здійснюються організація, підготовка й здійснення злочинів, передбачених статтями 205–206, 208, 211, 220, 221, 277–280, 282.1, 282.2 і 360 Кримінального кодексу Російської Федерації, а також у випадку, якщо зазначені дії здійснює особа, що контролює реалізацію організацією її прав і обов'язків. Рішення суду про ліквідацію організації (заборони її діяльності) поширюється на регіональні й інші структурні підрозділи організації.

2. Майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, підлягає конфіскації й зверненню у дохід держави в порядку, встановленому Урядом Російської Федерації. Рішення про конфіскацію зазначеного майна та його звернення у дохід держави виноситься судом одночасно з рішенням про ліквідацію організації.
3. Федеральний орган виконавчої влади у сфері забезпечення безпеки веде єдиний федеральний список організацій, у тому числі іноземних і міжнародних організацій, визнаних судами Російської Федерації терористичними. Зазначений список підлягає опублікуванню в офіційних періодичних виданнях, визначених Урядом Російської Федерації.

Виходячи з аналізу процесуального законодавства Російської Федерації можна зробити висновок про відсутність чіткого механізму залучення до суду організації для визнання її терористичною та притягнення до відповідальності. Фактично з розглянутого вище порядку була нормативно врегульована лише стадія опублікування переліку таких організацій. Таким актом є Розпорядження Уряду Російської Федерації «Про офіційне періодичне видання, яке здійснює опублікування єдиного федерального переліку організацій, визнаних судами Російської Федерації терористичними» від 14.07.2006р. N 1014-р[5], яким була визначена «Російська газета» в якості офіційного періодичного видання, яке здійснює опублікування єдиного федерального переліку організацій, у тому числі іноземних та міжнародних організацій, визнаних судами Російської Федерації терористичними.

Окрім цього, якщо звернутися до граматичного способу у тлумаченні статті 24 Федерального закону «Про протидію тероризму» від 06.03.2006г. N 35-ФЗ[4], то можна зробити висновок, що суб'єктом подання заяви про визнання організації терористичною й притягнення її до відповідальності, окрім Генерального прокурора, може бути фактично будь-якій територіальний прокурор й така заява може бути подана в суд будь-якого рівня. Але на практиці був сформований інший механізм. Так, відповідно до російської практики визнання організації терористичною, Федеральна служба безпеки на підставі власної інформації стосовно діяльності терористичних груп, а також матеріалів, які були представлені іншими силовими відомствами, готує пропозиції у Генеральну прокуратуру Російської Федерації про заборону діяльності тих терористичних груп, які являють загрозу безпеці Російської Федерації. Генеральний прокурор Російської Федерації подає позовну заяву у Верховний суд Російської Федерації, який виносить рішення про визнання організації терористичною[6]. На сьогодні Верховний суд Російської Федерації визнав терористичними й заборонив діяльність 19 організацій.

Якщо проаналізувати законодавство Республіки Казахстан, то можна зробити висновок про наявність процесуального базису провадження по справі про визнання організації терористичною та притягнення її до відповідальності, яке відбувається в рамках цивільного процесу. У Цивільному процесуальному кодексі Республіки Казахстан від 13.07.1999р. №411-І[7] міститься окрема глава, яка присвячена провадженню по заяві про визнання іноземної чи міжнародної організації, яка здійснює екстремізм або терористичну діяльність на території Республіки Казахстан та (або) іншої держави, екстремістською чи терористичною, у тому числі про встановлення зміни нею свого найменування. Відповідно до положень цієї глави, заява про визнання іноземної чи міжнародної організації, яка здійснює екстремізм на території Республіки Казахстан та (або) іншої держави, екстремістською, у тому числі про встановлення зміни нею свого найменування, а також про визнання екстремістськими інформаційних матеріалів, що поширюються на території Республіки Казахстан, подається прокурором в суд за місцезнаходженням прокурора, що заявив такі вимоги, або за місцем виявлення

таких матеріалів. Заява про визнання міжнародної організації, яка здійснює терористичну діяльність на території Республіки Казахстан та (або) іншої держави, терористичною, у тому числі про встановлення зміни нею свого найменування, подається прокурором в суд за місцезнаходженням прокурора, що заявив такі вимоги. В такій заяві повинні бути викладені обставини, що підтверджують факт здійснення іноземною чи міжнародною організацією на території Республіки Казахстан та (або) іншої держави діяльності, яка може бути визнана екстремістською або терористичною, чи факт зміни нею свого найменування. Матеріали, що містяться у заяві прокурора про визнання іноземної або міжнародної організації екстремістською або терористичною, в тому числі про встановлення зміни нею свого найменування, можуть містити також фактичні дані, які були отримані від компетентних органів іноземних держав, у тому числі судові рішення міжнародних судів та національних судів відповідних держав. Рішення суду слугує підставою для включення відомостей про іноземну або міжнародну організацію, яка здійснює екстремізм або терористичну діяльність на території Республіки Казахстан та (або) іншої держави, в систему спеціальних обліків державного органу, що здійснює в межах своєї компетенції статистичну діяльність у сфері правової статистики та спеціальних обліків.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що в Республіці Казахстан були закладені базові положення розвитку механізму визнання організації терористичною та притягнення її до відповідальності. Законодавець в даному випадку створив юридичні підстави для визнання організації екстремістською або терористичною навіть тоді, коли вона була причетна до здійснення екстремізму чи терористичної діяльності за межами Республіки Казахстан. Такі норми слід визнати позитивними, адже існують всі підстави для визнання організації терористичною та притягнення її до відповідальності не чекаючи розвитку такої діяльності на національній території.

Якщо проаналізувати досвід Республіки Білорусь стосовно визнання організації терористичною, то можна зробити висновок про тотожність процедури практиці Російської Федерації в цій сфері. Визнання відбувається у судовому порядку через Верховний Суд Республіки Білорусь, а заяву щодо визнання організації терористичною подає Генеральний прокурор Республіки Білорусь. Необхідно зазначити, що процедура ведення та опублікування переліку терористичних організацій у Республіці Білорусь врегульована більш детально, зокрема, відповідно до Постанови Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про порядок ведення та опублікування переліку терористичних організацій» від 19.08.2006р. №1061[8] ведення переліку терористичних організацій здійснюється Комітетом державної безпеки на підставі рішень Верховного Суду про визнання організацій терористичними. Організації, що були визнані рішенням Верховного Суду терористичними вносяться до переліку терористичних організацій у день надходження копії даного рішення у Комітет державної безпеки. У триденний термін Комітет державної безпеки спрямовує інформацію для опублікування у газетах «Республіка», «Народна газета» та «Зірка», які публікують перелік терористичних організацій протягом трьох днів з дня його отримання з Комітету державної безпеки.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що у світовій практиці визнання організації терористичною використовуються переважно два механізми такого визнання — політичний та судовий. Політичний механізм передбачає активну участь у такій процедурі відповідних органів державної влади, як правило це провідні політичні партії, уряд, парламент, глава держави, тощо. У судовому механізмі провідну роль у визнанні організації терористичною відіграє суд. Політичний механізм є характерним, зокрема для США, Великобританії, Канади. Судовий механізм активно використовується на пострадянському просторі й у більшості соціалістичних країн, зокрема у Російській Федерації, Республіки Казахстан, Республіки Білорусь.

На нашу думку, саме судовий механізм, з огляду на ментальні, культурні та інші ознаки, в більшому ступені є характерним для вітчизняної правової практики. В Україні процедура визнання організації терористичною знаходиться на стадії розвитку, адже проблемними ще залишаються питання щодо суб'єктів ініціювання такого механізму, судової інстанції та судового процесу, який буде застосовуватися в цьому випадку.

Список використаних джерел:

1. В списках не значатся. Отсутствие единого понимания терроризма мешает объединению международных усилий по борьбе с ним // Военно-промышленный курьер. — №33 (100). — 7–13 сентября 2005г. — С.1, 9.
2. Foreign Terrorist Organizations. Office of the coordinator for counterterrorism U.S. Department of State // [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>
3. Sec. 1189, Title 8 — Aliens and Nationality: U.S. Code // [Electronic resource]. — Access mode: <http://uscode.house.gov/download/pls/08C11.txt>
4. О противодействии терроризму: Федеральный закон от 06.03.2006г. N 35-ФЗ // Собрание законодательства РФ. — 2006. — N 11. — Ст. 1146.
5. Об официальном периодическом издании, осуществляющем публикацию единого федерального списка организаций, признанных судами Российской Федерации террористическими: Распоряжение Правительства РФ от 14.07.2006г. N 1014-р // Собрание законодательства РФ. — 2006. — № 29. — Ст. 3283.
6. Список террористов: деловая газета «Взгляд» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://vz.ru/politics/2006/7/28/43235.html>
7. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13.07.1999г. №411-І // [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00105&ogl=04041&og=1>.
8. О порядке ведения и опубликования перечня террористических организаций: Постановление Совета министров Республики Беларусь от 19.08.2006г. №1061 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.lawbelarus.com/repub2008/sub12/text12038.htm>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ПОБУДОВА СИСТЕМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ: АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

*Тюріна Оксана Володимирівна,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент,*

На сучасному етапі розбудови української державності однією з основних тенденцій розвитку національної правової системи України є її відкритість у взаємодії з іноземним та міжнародним правом, запозичення і використання в інтересах України прогресивних зарубіжних правових концепцій, доктрин, ідей, загально визнаних міжнародних принципів, норм, стандартів. Реалізації зазначеного покликана сприяти юриспруденція і, зокрема, порівняльне правознавство, для якого притаманна орієнтація на світову правову науку і практику, з урахуванням тих нових взаємовідносин у світі, що складаються у третьому тисячолітті.

Проведення порівняльно-правових досліджень є актуальним у теоретичному і прикладному аспектах, що визначається можливістю більш повного осмислення існуючих правових явищ та тенденцій у розвитку права, вивченні та запровадженні позитивного досвіду інших держав у практику здійснення правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності в Україні.

З часу проголошення незалежності України йде пошук форм та засобів гарантування і охорони прав, свобод і законних інтересів людини в Українській державі. Для визначення шляхів і методів вирішення цих завдань все частіше застосовується позитивний досвід зарубіжних держав, в той же час Україна є самобутньою країною зі своєю історією, культурою, менталітетом, власним шляхом розвитку, в якому поєднуються загальноцивілізаційні і особливі, властиві лише Україні, тенденції. У зв'язку з цим існує потреба у розробці спеціальних процедур і механізмів для впровадження позитивних елементів організації і діяльності судових та правоохоронних органів інших держав в Україні, що, визначає актуальність проведення відповідних порівняльно-правових досліджень. Одним з аспектів такого роду досліджень є вивчення організації і функціонування судових та правоохоронних органів різних країн в залежності від особливостей відповідних національних правових систем.

Дослідження особливостей організаційно-функціональної побудови судових та правоохоронних органів Німеччини, Франції, Англії і Сполучених Штатів Америки, а також загальне і особливе національних правових систем даних держав дає підставу вважати, що організаційно-функціональна побудова судових та правоохоронних органів залежить від характерних особливостей відповідної національної правової системи певної правової сім'ї, що дозволяє окреслити типологізацію організаційно-функціональної побудови судових та правоохоронних органів різних держав, і визначити відповідно романо-германський та англо-американський типи такої побудови.

Так, у XIX-XX ст. склалися два підходи до діяльності правоохоронних органів — «континентально-європейський» та «британсько-американський». Континентальна модель створювалася під впливом ідей Великої Французької революції, зокрема централізації державної влади, за якої головна відповідальність за стан правопорядку покладалася на національні, загальнодержавні органи. Британська модель складалася як продукт тривалого розвитку різних форм общинного самоуправління, що в свою чергу, вплинуло й на процес становлення судових та правоохоронних органів США.

Тим самим, до головних ознак романо-германського типу організаційно-функціональної побудови судових та правоохоронних органів можна, зокрема, віднести: наявність спеціалізованих судів, що складають відособлені судові системи, і насамперед, адміністративної юстиції, наявність

Конституційного суду; підпорядкування прокуратури, функціональне призначення якої полягає у здійсненні кримінального переслідування і підтримки обвинувачення у суді, Міністерству юстиції, із організаційною приналежністю до судової влади, з чітким поділом компетенції в залежності від ієрархічної побудови судів загальної юстиції; наявність слідчого судді; централізоване управління поліцейськими органами в системі Міністерства внутрішніх справ.

Головними ознаками англо-американського типу організаційно-функціональної побудови судових та правоохоронних органів є, зокрема: наявність спеціалізованих судів без виділення їх в окремі судові системи; підпорядкованість прокуратури, функціональне призначення якої полягає у здійсненні кримінального переслідування, Міністерству юстиції, при цьому прокуратура Англії характеризується відносною незалежністю від судової влади, а прокуратура США піднаглядна суду; децентралізоване управління поліцейськими органами. В межах вказаних типів судові та правоохоронні органи окремих національних правових систем мають специфічні характеристики, які зумовлені унікальними особливостями кожної національної правової системи, що входять, як до романо-германської, так й до англо-американської правових сімей.

Однією з основних тенденцій, що характеризує розвиток сучасних держав і відповідно їх судових і правоохоронних органів, є спрямованість на розширення міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво судових і правоохоронних органів представляється можливим розглядати як один з компонентів взаємодії держав у сфері охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів людини, боротьби зі злочинністю, що само по собі є нині важливою частиною міжнародних відносин.

Для підвищення рівня міжнародного співробітництва нагальними питаннями сьогодення для України є, зокрема, створення єдиного інформаційного поля боротьби із злочинністю; вивчення досвіду боротьби із злочинністю в різних країнах; аналіз перспектив розвитку міжнародного і національного законодавства у сфері боротьби із злочинністю, в тому числі з корупцією; вдосконалення системи обміну інформацією між судовими та правоохоронними органами різних держав. Зазначеному може сприяти проведення відповідних порівняльно-правових досліджень як загально-теоретичного, так й галузевого характеру.

СИЛОВА СКЛАДОВА ПРОТИДІ ТЕРОРИЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ

СИЛЫ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОПЕРАЦИЙ: СИЛОВЫЕ АКЦИИ ЗА РУБЕЖОМ КАК ФОРМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЭКСТРЕМИЗМУ

*Галушко Сергей Александрович,
соискатель кафедры военной истории
Национального университета обороны Украины*

Мировой опыт борьбы с экстремизмом во всех его проявлениях свидетельствует, что спецслужбы и силы специальных операций стран мира (прежде всего, США, Израиль, ряд европейских государств) практикуют проведение силовых акций за рубежом на территории других стран. И хотя вопрос их легитимности во многих случаях остается открытым, сам факт реальности подобных акций, а также их целесообразности отрицать трудно.

Эффективный способ реагирования на угрозы

То, что любой стране необходимо быть готовой к силовой защите своих граждан, оказавшихся в опасности в «горячих точках» мира, особых сомнений не вызывает. Тем более, что в условиях роста экстремизма как способа достижения тех или иных целей, разделение вызовов и угроз безопасности странам мира на военные и невоенные достаточно условно. Системные проблемы в т.н. странах «третьего мира» могут в перспективе инициировать возникновение нестабильности и различные конфликты, которые могут иметь как вооруженный характер, так и сопровождаться террористическими актами или другими противоправными экстремистскими действиями, не попадающие под определение вооруженного конфликта. Предстоящие десять лет, возможно, будут достаточно сложными в европейской и мировой истории, когда многим государствам придется искать новые подходы к решению возникающих проблем в целях нейтрализации вызовов и угроз, обеспечения и укрепления своей безопасности. Не последнее место при этом могут иметь силовые операции, проводимые за рубежом. Причем их диапазон может быть также достаточно широк: от спасения своих граждан, оказавшихся в опасной ситуации до акций возмездия в случае, если противоправные действия уже произошли, а преступники оказались безнаказанными.

США

Руководство США традиционно отличается прагматичностью при решении вопросов обеспечения своей национальной безопасности. Во всяком случае, в Пентагоне считают, что в будущем значительно чаще придется вести не традиционные, а т.н. «неконвенционные войны» — т.е. не с регулярными армиями, а с террористами, повстанцами, различными преступными экстремистскими структурами и т.п. Причем Пентагон все чаще делает ставку на «предупредительные», а не на

«реактивные» удары — то есть, вооруженные силы США, будут бить врага первыми. Об этом еще 27 января 2006 года сообщила «Washington ProFile», комментируя выдержки оборонного обзора «Quadrennial Defense Review», в котором министерство обороны США сформулировало стратегические цели вооруженных сил США на ближайшие годы. В обзоре отмечается необходимость значительно повысить качество разведки. Кроме этого, предполагается уточнить дислокацию и состав соединений флота США, увеличить численность частей специального назначения, повысить потенциал вооруженных сил в сфере психологической войны, усилить боевую беспилотную авиацию, продолжить работы над созданием боевых систем. Все это призвано существенно расширить возможности страны по нанесению точечных ударов по своим противникам в любой точке мира.

О том, что эти удары являются реальностью, подтверждают результаты исследований американской «RAND Corporation». Относительно недавно из ее «недр» вышел труд «Операции против вражеских лидеров» («Operations Against Enemy Leaders»). Это весьма содержательное исследование реальных и возможных действий американского руководства по силовому устранению лидеров неугодных стран (как сейчас модно говорить — «стран-изгоев»).

На протяжении значительной части своей истории Соединенные Штаты регулярно предпринимали попытки использовать силовое устранение неугодных лидеров в качестве способа для «коррекции» внутренней и внешней политики ряда государств и организаций в интересах своих национальных интересов. В течение десятилетий предпринимались многочисленные тайные и явные попытки с целью прямого физического уничтожения представителей руководства противника, их свержения путем организации государственного переворота (революции) силами внутренней оппозиции или же просто оккупации суверенного государства.

Каковы были при этом цели США? Во-первых, принудить государство-противника прекратить проведение политики или осуществление любых иных действий, которые идут вразрез с национальными интересами США или прямо и открыто наносят им вред (такая цель преследовалась американцами во время нанесения в 1986 г. в ходе операции «Каньон Эльдорадо» авиаударов по расположенной в Триполи резиденции Муамара Каддафи, а президент Рональд Рейган, выступая по национальному телевидению при этом заявил, что цель авиаударов — *«подорвать возможности полковника Каддафи по экспорту терроризма и заставить его прекратить преступную деятельность»*). На втором месте стоит задача удержать любого рода соперников от совершения вышеозначенных действий (примерами здесь могут служить атаки на руководителей Национального альянса Сомали во главе с генералом Айдидом). Также ставятся цели свергнуть потенциально опасные режимы или устранить подобные организации с целью недопущения прихода к власти в «ключевых» для национальной безопасности США странах лидеров. И, наконец, ослабить военный потенциал противника с тем, чтобы он не смог развязать войну или начать террористическую деятельность. В этих случаях ударам подвергаются преимущественно система государственного и военного управления страны-изгоя, военные базы; а при этом гибель лидера или большей части руководства страны может нанести дополнительный и часто фатальный урон государству.

Соответственно, имеет место три основных способа силового устранения неугодных лидеров: прямое их физическое устранение; организация или оказание помощи в организации государственных переворотов, путчей или «народных восстаний»; устранение неугодных лидеров, осуществляемое путем прямой вооруженной агрессии.

Силовые акции против государственных и военных лидеров рассматривались и продолжают рассматриваться Вашингтоном как средство устрашения или сдерживания, поскольку такие действия угрожают наиболее важным ценностям объектов спецопераций — их личной безопасности и власти. К тому же подобные операции могут служить предупреждением другим потенциальным «злодеям».

США в различные годы стремились с различным успехом осуществить операции по физическому устранению таких известных зарубежных лидеров, как Фидель Кастро, Муаммар Каддафи,

Саддам Хусейн, Мохамед Фарах Айдид, Мануэль Норьега, Слободан Милошевич и др. Хотя назвать все эти операции успешными нет оснований. Например, штурм 12 июля 1993 г. в районе Могадишо американскими группами спецназа при поддержке ударных вертолетов штаб-квартиры, в которой в тот момент проходила важная встреча с участием многих высокопоставленных руководителей Национального альянса Сомали и местных кланов. Вертолеты выпустили по зданию 16 ракет в надежде уничтожить генерала Айдиду (впрочем, безрезультатно, поскольку он там отсутствовал). Но этот штурм вызвал резкий скачок популярности генерала Айдиды и приток новых бойцов под его знамена. Кроме того, после этого участились вооруженные нападения на американских военнослужащих и солдат ООН. В конечном итоге операция США в Сомали полностью провалилась, американские военные были вынуждены буквально бежать из страны.

Израиль

Руководство Израиля давно осознало особую роль специальных операций и значение спецподразделений в борьбе с террористическими группами, в том числе и на территории иностранных государств. Причем для израильских спецслужб характерно применение жестких мер к лицам, покушающимся на безопасность граждан Израиля и его государственные устои, где бы они не находились. При этом очень мало обращается внимание на возможную отрицательную реакцию мирового сообщества.

Приказ покарать террористов из уст первого лица государства звучал не единожды. В свое время экс-премьер-министр Израиля Голда Меир приказала найти и уничтожить всех террористов, захвативших израильских спортсменов на Олимпиаде-1972 в Мюнхене. В течение нескольких лет агенты «Моссад» нашли в разных странах и ликвидировали всех боевиков группировки «Черный сентябрь», за исключением главаря Абу Дауда, который уже несколько десятилетий скрывается в различных арабских государствах.

24 июня 2006 года боевики атаковали израильский приграничный блок-пост. В результате нападения погибли двое израильских военных, а 19-летний капрал Гилад Шалит был похищен. Ответственность за нападение взяла на себя палестинская вооруженная группировка «Комитеты народного сопротивления», которая сообщила, что действовала совместно с военизированным крылом «Хамас».

Захват израильского капрала спровоцировал масштабную военную операцию: израильские войска вошли в сектор Газа и заняли позиции у города Рафах. Перед началом наземной операции израильская авиация нанесла удары по мостам и главной электростанции с целью помешать террористам увезти похищенного ими израильского военнослужащего. Премьер-министр Эхуд Ольмерт, министр обороны Амир Перец и прочие израильские руководители не переставали выступать с грозными заявлениями в адрес похитителей, обещая им страшные кары, если с головы солдата упадет хоть один волос. Самое меньшее, чем угрожали палестинцам — это полномасштабное вторжение в сектор Газа и жесткое выкорчевывание всей тамошней террористической инфраструктуры. И за считанные дни угрозы превратились в фактически полномасштабные боевые действия.

Россия

3 июня 2006 года четыре сотрудника российского посольства в Багдаде были похищены, еще один был убит при нападении. Через несколько недель на одном из экстремистских сайтов в Интернете была размещена 1,5-минутная видеозапись зверского убийства россиян. Ответственность за эту акцию взял на себя «Совет моджахедов». Российские власти после проведения расследования признали факт гибели российских дипломатов в Ираке. На следующий день президент Владимир Путин поставил перед спецслужбами задачу найти и уничтожить убийц. Вслед за ним директор ФСБ заявил,

что Национальный антитеррористический комитет России будет координировать работу российских спецслужб по выполнению этого поручения президента. Вскоре начальник генштаба ВС РФ Юрий Балуевский также заявил, что «...для решения этой задачи привлечены лучшие специалисты соответствующих силовых структур Российской Федерации, в том числе и Главного разведывательного управления Генштаба, внешнеполитические ведомства и организаций России, — подчеркнул первый заместитель министра обороны. — Организовано тесное взаимодействие с зарубежными специалистами, службами, занятыми решением задач борьбы с терроризмом, особенно в ближневосточном регионе».

Находясь под «впечатлением» упомянутой трагедии, Госдума России 5 июля 2006 приняла закон, разрешающий президенту использовать Вооруженные силы РФ и спецслужбы для борьбы с международным терроризмом за пределами страны. Причем при необходимых 226 голосах за документ проголосовали 429 депутатов. Теперь закон дает президенту России право использовать вооруженные силы и спецподразделения для устранения террористов за пределами страны. Спецслужбы и подразделения ГРУ могут использоваться для противодействия международному терроризму и защиты российских граждан в соответствии с частью 3 статьи 10 закона «О противодействии терроризму».

Из всех российских спецслужб наивысшую квалификацию для выполнения подобных задач имеют специалисты ГРУ, а сама организация давно ориентирована руководством на борьбу с терроризмом во всех его видах и проявлениях. Западные специалисты полагают, что, хотя резидентуры военной разведки существенно уступают резидентурам Службы внешней разведки (СВР) по численности и по объемам финансирования, при этом они действуют более целенаправленно. Причем если СВР — специалисты по политической разведке, ФСБ выполняет главным образом контрразведывательные и охранные функции, то ГРУ являются также специалистами и по силовым акциям.

Напомним, что значительную роль «спецназ» ГРУ сыграл в афганской войне. Многие помнят, что началась она со сложнейшей спецоперации по уничтожению афганского правителя Хафизулла Амина. Амин практически постоянно находился в своем дворце, превращенном в настоящую крепость с многочисленной охраной. Захватить дворец и ликвидировать афганского диктатора было крайне непросто — до сих пор некоторые участники тех событий считают операцию по уничтожению Амина авантюрой. Но, тем не менее, эта операция удалась. Специалисты относят успех операции исключительно на счет подразделений специального назначения КГБ «Гром» и «Зенит» и «спецназа» ГРУ.

Мы видим, что за последние десятилетия «спецназ» показал себя эффективным инструментом для реагирования на современные угрозы. Например, как показывает практика международного опыта борьбы с террористическими организациями, особый страх на террористов наряду с упреждающими мерами наводят жесткие ответные меры со стороны спецслужб и правоохранительных органов. Поэтому в таких странах, как Великобритания, Германия, Израиль, Россия, США, Турция, Франция и других, различным аспектам привлечения «спецназа» для осуществления контртеррористических и антитеррористических операций уделяется особое внимание. Во многих из вышеназванных государств национальная стратегия борьбы с терроризмом предполагает наряду с политическими и социальными мерами применение против террористов силы, в том числе за рубежом, не оставляя безнаказанным ни один случай террористического насилия над своими гражданами и иностранцами.

Безусловно, некоторые операции, называемые в средствах массовой информации «акциями устрашения или возмездия», представляются спорными с точки зрения международного права, вызывают неприятие у части политиков, правоведов и прессы. Однако, исходя из внутривнутриполитических соображений, они являются неотъемлемым «силовым элементом» антитеррористической политики многих азиатских, американских и европейских государств. В большинстве подобных случаев средства массовой информации и международная общественность в конечном счете одобрили проведение указанных антитеррористических операций.

Решить проблему цивилизованным способом

Таким образом, мы видим, что силовые акции за рубежом, проводимые странами мира по защите своих национальных интересов являются реальностью. Но одновременно имеет место большое противоречие: де-юре проведение многих вышеупомянутых силовых акций за рубежом трудно назвать законными, но де-факто они имеют место и с точки зрения здравого смысла выглядят вполне логичными и целесообразными.

Но решать вопрос в правовом поле нужно. Причем здесь существуют два аспекта, требующие правового регулирования. Во-первых, необходим механизм получения международного одобрения на проведение антитеррористических и других силовых мероприятий в чужой стране, особенно с применением военной силы, такой, какой получили международные войска при антитеррористической операции в Афганистане после террористического акта в США 11 сентября 2001 года. Во-вторых, требуется установить международно-правовые границы применения военной силы при проведении, например, антитеррористических мероприятий за пределами национальных территорий. В противном случае у некоторых государств может возникнуть соблазн достижения своих политических целей силовым путем под предлогом борьбы с международным терроризмом. Примером этого является желание США свергнуть существующие режимы в Северной Корее и Иране, обвиняя их в поддержке международных террористических организаций, которые якобы угрожают безопасности Америки.

То, что этим будут пользоваться некоторые страны мира, прикрываясь «красивой вывеской» борьбы с терроризмом, защиты своих граждан и решать на самом деле совсем другие свои интересы, очевидно. Но они это уже делают и без этого. Поэтому данный нормативный акт нужен, прежде всего, странам, которые не на словах, а на деле хотят защищать своих граждан, включая Украину. Ведь смогла же Россия, не сильно оглядываясь на позицию мирового сообщества, принять необходимые внутригосударственные правовые акты, позволяющие ей проводить спецоперации за границей.

Если мировое сообщество смогло договориться по многим вопросам, регламентирующим вопросы обеспечения безопасности стран, то, формально, ничто не мешает заключить новые соглашения, которые определяют порядок применения государствами силы за рубежом для защиты своих граждан. Существует хороший пример этому: «Конвенция о борьбе с незаконным захватом воздушных судов», принятая в Гааге 16 декабря 1970 года. В результате действия этого и ряда других подобных документов практически решен вопрос выдачи лиц, совершивших захват и угон воздушных судов. Это поддержано большинством стран мира. Не случайно угоны воздушных судов сейчас стали не столь популярными, как раньше, так как желающих их совершить сдерживает возможность противодействия.

Условия осуществления

Эксперты четко вывели составляющие, позволяющие решать данную проблему. По их мнению, наличие соответствующей нормы права, решимость ее реализовывать, наличие необходимых сил и средств и, что самое главное, конкретные примеры их практического применения являются наилучшим сдерживающим фактором для многих недругов нашей страны. Причем мы имели возможность это продемонстрировать всему миру осенью 2005 года, когда сомалийские пираты захватили украинских граждан на борту судна у берегов Сомали. Как бы то ни было, в Украине тогда была реальная возможность поставить преступников на место. Но мы эту возможность упустили...

Остается лишь извлечь правильные уроки и успеть подготовиться к очередной, не дай бог, проблеме подобного рода. Ведь в Ираке также есть украинское посольство, а всего в различных уголках мира находится несколько миллионов украинских граждан. И никто не снимал с государства обязанность заботиться о них и при необходимости реально защищать.

Все международные правовые акты, обращая внимание на необходимость борьбы с терроризмом, в прямой постановке не разрешают применение военной силы для решения данной проблемы, особенно за границей. В тоже время в статье 5 «Международная конвенция о борьбе с бомбовым терроризмом» отмечено: «Каждое государство-участник принимает такие меры, какие могут оказаться необходимыми, в том числе в соответствующих случаях в области внутреннего законодательства, для обеспечения того, чтобы преступные деяния, подпадающие под действие настоящей Конвенции, в частности направленные или рассчитанные на создание обстановки террора среди населения, группы лиц, конкретных лиц, ни при каких обстоятельствах не подлежали оправданию по каким-либо соображениям политического, философского, идеологического, расового, этнического, религиозного или иного аналогичного характера и влекли наказание сообразно степени их тяжести».

Что касается нашей страны, то, на первый взгляд, определенное нормативно-правовое регулирование деятельности в данной сфере в Украине уже есть, особенно, что касается разведывательных органов. Ниже приведены выдержки из ряда нормативно-правовых актов и выделены те моменты, которые прямо или косвенно относятся к возможности проведения силовых действий.

Выдержки из Закона Украины «Про розвідувальні органи України»:

«Стаття 1. Основні терміни

розвідувальна діяльність — діяльність, яка здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України зовнішнім загрозам національній безпеці України;

Стаття 4. Основні завдання розвідувальних органів України

На розвідувальні органи України покладаються:

забезпечення безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у країні перебування, а також відряджених за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю;

участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією у порядку, визначеному законом;

життя заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України.

Выдержки из Закона Украины «Про боротьбу з тероризмом»:

«Розвідувальні органи України здійснюють добування, аналітичну обробку та надання в установленому порядку розвідувальної інформації про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій за межами України, а також здійснюють заходи безпосередньої протидії терористичним загрозам життю і здоров'ю громадян України, установам та об'єктам державної власності України в разі залучення розвідувальних органів України до участі в антитерористичних операціях за межами України».

Выдержки из Закона Украины «Про Службу зовнішньої розвідки України»:

«Стаття 3. Завдання Служби зовнішньої розвідки України

На Службу зовнішньої розвідки України покладається:

здійснення спеціальних заходів впливу, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики України в економічній, політичній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;

участь у забезпеченні безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у країні перебування, а також відряджених за кордон громадян України, які обізнані з відомостями, що становлять державну таємницю;

участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією;

вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України».

Анализ упомянутых законов позволяет акцентировать внимание как на их сильных сторонах, так и на слабых местах. В своей совокупности эти нормативные акты позволяют нашей стране осуществлять определенные силовые акции за границей. Так, например, допускается наше участие в анти-террористических операциях за границей. А если возникнет ситуация, когда украинские граждане за границей окажутся в опасности и эта угроза не будет квалифицирована как террористическая, например — повстанцы какой-нибудь из стран африканского континента, которые борются со своим правительством за право доступа к алмазным копям, захватили наших граждан в качестве заложников?

Также настораживает то, что согласно статьи 5 Закона Украины «Про Службу зовнішньої розвідки України» СБР Украины не имеет собственных сил и средств для силового влияния на кризисные ситуации. Поэтому нужно разработать механизм привлечения сил и средств других ведомств, в первую очередь силовых, а также других, призванных обеспечить их действия. Причем это допускается статьей 12 Закона Украины «Про розвідувальні органи України». Насколько это актуально, свидетельствует недавний пример, когда наша «Альфа» готовилась штурмовать судно с захваченным украинским экипажем у берегов Сомали. Но для того, чтобы она оказалась у берегов африканского континента на исходных позициях для штурма, нужно было предпринять ряд действий, начиная от их переброски и развертывания в данном регионе и заканчивая вопросами эвакуации после выполнения задачи. Очевидно, что в данном контексте возможностей подразделений «А» СБУ было явно недостаточно, но зато практически каждое силовое, да и не только, ведомство страны могло бы внести посильный вклад в выполнение данной задачи.

Также имеет место вопрос наличия полномочий при определении задач, связанных с проведением силовых действий за рубежом. Очевидно, что на вершине этой своеобразной пирамиды находится президент, а помощь ему в этом призван оказывать Совет по национальной безопасности и обороне Украины. До этого момента все выглядит логичным, достаточно лишь политической воли со стороны определенных должностных лиц страны. Но дальше начинаются вопросы. Прежде всего, в качестве основного субъекта борьбы с терроризмом определена Служба безопасности Украины. Соответственно создан Антитеррористический центр при Службе безопасности Украины (АТЦ) и его региональные структуры. На СБУ возлагаются, в частности, функции по проведению антитеррористической операции и привлечению сил и средств соответствующих органов исполнительной власти. Законом «О борьбе с терроризмом» предусматривается возможность применения Вооруженных Сил Украины в борьбе с терроризмом, в том числе в пресечении международной террористической деятельности. Это все более-менее ясно на территории нашей страны. Но СБУ (и, соответственно Антитеррористический центр) в связи с уходом из этой структуры разведывательного органа и образования СБР существенно ограничены в плане работы за границей, прежде всего в правовом поле. Да и Закон Украины «О борьбе с терроризмом» мало уделяет внимания проведению антитеррористических операций за рубежом.

Законом также должна быть предусмотрена возможность применения по решению президента страны подразделений специальных формирований силовых структур и органов безопасности против находящихся за пределами территории страны террористов и (или) их баз.

Также, по нашему мнению, в нормативные акты, регламентирующие сферу обеспечения национальной безопасности, нужно внести положения о проведении специальных операций, применении специальных форм и способов вооруженной и другой борьбы. Реализация этого положения, на наш взгляд, может быть осуществлена путем формирования сил специальных операций как межведом-

ственного функционального объединения сил и средств, предназначенных для выполнения специфических силовых задач по обеспечению национальной безопасности страны. Это позволит в ходе военных конфликтов, антитеррористических операций, других кризисных ситуаций с помощью специальных, присущих им методов действий осуществлять высокоэффективное массированное и целенаправленное воздействие на противника для достижения целей обеспечения национальной безопасности страны.

Также позволим себе напомнить, что эффективные силовые действия за границей возможны при условии заблаговременного развертывания и присутствия наших сил в различных регионах мира. Так, например, одной из проблем при поиске путей освобождения наших граждан у сомалийских берегов стало ограниченное наличие «позиций» Украины в этом регионе: дипломатических, разведывательных, военного присутствия и т.п. Поэтому стоит вопрос о нашем присутствии и освоении регионов мира по примеру тех же американцев, которых без труда можно найти в любой точке мира.

Определенные шаги к этому наша страна уже делает: помимо присутствия наших военных в Косово или Либереи началось участие украинских боевых кораблей в средиземноморской операции НАТО по выявлению и предупреждению террористических действий «Active Endeavor» (операция «Активные усилия»). В Севастополе налажена работа специального контактного пункта Украины по обмену антитеррористической информацией со штабом операции в Неаполе. Не является тайной, что в качестве досмотровых групп на борту наших кораблей в море выходят подразделения украинской морской пехоты и «спецназа». Главная цель «Активных усилий» — исключить возможность обеспечения деятельности международных террористических организаций путем нелегальных морских перевозок из наиболее опасных направлений — Ближнего Востока, Северной Африки, пролива Гибралтар и Черного моря. Суть операции заключается в систематическом контроле, в том числе и непосредственно на борту судов, вызывающих подозрение.

Какая же польза от такого участия в «натовской» операции Украине? Систематическое военно-морское присутствие в важных районах Средиземноморско-Черноморского бассейна, сопровождение судов с грузами на опасных участках, охрана морских транспортных коридоров, предупреждение действий террористов, борьба с пиратством и устранение минной опасности на море в рамках коалиционных операций могут стать элементами продвижения через морское пространство национальных интересов Украины. И это морское пространство нецелесообразно ограничивать именно географическими границами прибрежной или ближней морской зоны. Сегодня «операционная зона ВМС» — понятие скорее политическое, чем военное. Защита страны начинается далеко за пределами ее границ.

Говоря о проведении спецопераций за границей, мы вновь возвращаемся к вопросу, какому ведомству страны эта тематика наиболее близка и кто этим может заняться в нашей стране. Безусловно, это все структуры, призванные работать на благо национальной безопасности. Но в любом случае кто-то должен находиться на вершине этой пирамиды сил и средств. Говорить о возвращении к идее упраздненного Антикризисного центра, созданном на базе АТЦ при СБУ — несерьезно. Безусловно, вложив в этот проект колоссальные ресурсы, затратив время, «перелопатив» всю нормативную базу, создав фактически с «нуля» новую систему управления — можно со временем создать систему антикризисного управления с соответствующими силами и средствами претворения в жизнь принятых решений. Но мы должны отчетливо понимать, что дело не ограничивается лишь одним органом управления в «лице» Антикризисного центра.

Прагматичные американцы к этому вопросу решили подойти более оптимальным способом. Во всяком случае, Пентагон может стать главным органом управления при решении всякого рода кризисных проблем, будь то ликвидация последствий террористических атак или же стихийный бедствий. Причем никто иной, а именно президент США Джордж Буш высказал мнение, что в случае террористических атак и стихийных бедствий национального масштаба, министерство обороны может стать координирующим органом при ликвидации их последствий. *«В случае нападения тер-*

рористов или в случае стихийного бедствия такого масштаба (как ураганы «Катрина» и «Рита»), может быть, необходимо дать право министерству обороны стать главным органом по координации действий по ликвидации последствий этих событий,» — заявил президент.

Причем их военное ведомство готовится решать эти задачи. По некоторым данным, Пентагон ежегодно подготавливает около 70 планов по проведению различных операций по противодействию угрозам своей стране. 48 из них являются оперативными планами, в соответствии с которыми должны действовать войска в тех или иных кризисных ситуациях. Каждый из этих документов ориентирован на конкретную угрозу, в т.ч. на определенную страну, представляющую, по мнению Вашингтона, опасность для национальных интересов Америки.

Видимо, подобные подходы американцев и ряда других стран заслуживают внимания, а на военное ведомство Украины можно и нужно в перспективе возложить основные задачи по силовому обеспечению национальных интересов страны за границей.

Не уничтожать, а развивать силы и средства

На современном этапе роль министерства обороны Украины в решении проблемы борьбы с террористами специалисты видят в постоянном мониторинге возможных угроз, в осуществлении непосредственных анти- и контртеррористических мероприятий, в реализации противодействия распространению оружия массового поражения, в организации эффективного взаимодействия между различными государственными ведомствами. Собственно военное ведомство способно проводить первоначальную оценку и достаточно быстрое определение возможной угрозы осуществления теракта, а также осуществлять «техническое сопровождение» как подведомственных ему формирований, так и частей и учреждений других силовых ведомств.

Об этом стесняются говорить, но окружающая нас реальность — упрямая вещь: являясь одним из основных участников борьбы с терроризмом, вооруженные силы совместно со спецслужбами страны должны быть готовыми осуществлять так называемые «акции возмездия» против государств, поддерживающих международный терроризм, с целью их «наказания», или использовать иные формы упреждающего воздействия на другие страны.

Другая ипостась этой задачи — проведение контртеррористических операций специально подготовленными и оснащенными контингентами вооруженных сил — силами специальных операций (ССО). Согласно опыту, накопленному ведущими странами мира, такие мероприятия требуют проведения эффективной разведки и участия формирования ССО, от группы численностью нескольких десятков бойцов до группировки в составе до двух тысяч человек. Действия последних нередко поддерживаются группировкой регулярных войск, которые находятся в постоянной готовности к немедленному применению в мирное время (в кризисной ситуации), а также в ходе войны — как самостоятельно, так и во взаимодействии с другими силами.

Такие подразделения (аэромобильные, «спецназа», морской пехоты, авиационные) должны иметь приоритет в своем развитии и совершенствовании. От отдельных спецподразделений, имеющих ныне в составе СБУ и других ведомств страны, силы спецопераций отличались бы большими потенциальными возможностями. Похоже, что именно масштабы современного международного экстремизма вынуждают нас думать о способности Украины отвечать на асимметричные удары.

Упомянутые выше угрозы обуславливают необходимость проведения эффективных и асимметричных мер по нейтрализации существующих и прогнозируемых вызовов, развития всех составляющих системы обеспечения безопасности государства, среди которых должны присутствовать возможности по их силовому обеспечению за рубежом. Решить этот круг вопросов одному лишь военному ведомству трудно. Не изменив официально существующие доктринальные взгляды, не признав на политическом уровне, что Украина видит себя среди великих держав, надеяться на позитивные перемены в данном аспекте сферы обеспечения национальной безопасности нельзя.

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТЕРОРИЗМУ ТА ІНШИХ ФОРМ ЕКСТРЕМІЗМУ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ МНС ПІД ЧАС АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Капля Анатолій Миколайович
проректор з наукової роботи та
міжнародного співробітництва
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат педагогічних наук, доцент

Биченко Артем Олексійович
начальник науково-дослідної лабораторії
поводження з небезпечними речовинами та метрології
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат технічних наук,

Внаслідок впливу геокультурно-політичних, соціально-економічних, релігійних та психологічних факторів [1] проблема тероризму в світі набуває дедалі більшого значення.

Як соціальне явище, тероризм становить загрозу, перш за все, для громадської безпеки. З точки зору збереження життя та здоров'я людей, матеріальних цінностей варто відзначити явище технологічного тероризму[2] — злочину, що може нести загрозу доволі широким масам населення. В цьому аспекті окремо можна виділити терористичні акти з використанням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового ураження або її компонентів, інших шкідливих для здоров'я людей речовин, а також виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру[2].

На сучасному етапі технологічного розвитку в промисловості та інших сферах діяльності обертається велика кількість небезпечних речовин, які безпосередньо або внаслідок створення аварійної ситуації на об'єкті де використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини можуть бути використані під час терористичної діяльності.

Відповідно до [2] суб'єктом боротьби з тероризмом є Міністерство надзвичайних ситуацій України, на яке покладається здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами

та іншими видами терористичної діяльності, участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснення просвітницьких та практично-навчальних заходів з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту.

Небезпека та відносна доступність хімічно-небезпечних речовин, значна небезпека застосування різноманітних біологічних агентів, бойових отруйних речовин, компонентів ракетних палив, радіаційно-небезпечних речовин викликають необхідність знання основних властивостей цих речовин усіма учасниками антитерористичної операції. Важливим є те, що такі знання необхідні як для виконання службових обов'язків, так і для забезпечення особистої безпеки та безпеки оточуючих осіб. Зважаючи на широку номенклатуру вищезгаданих речовин та значний обсяг інформації про властивості кожної з речовин, умови зберігання, транспортування, способи захисту, заходи долікарської допомоги виникає потреба у систематизації такої інформації та розробці відповідного методичного забезпечення у вигляді довідника. В такому довідникові необхідно розглянути: дії населення у випадку проявів технологічного тероризму; розвідка зони НС та прилади визначення зони забруднення; порядок транспортування небезпечних речовин. В такому довідникові також необхідно розглянути питання дій співробітників МНС та правила поведінки з: бойовими отруйними речовинами; біологічними агентами; компонентами ракетних палив; вибуховими речовинами; запалювальними речовинами; промисловими токсичними речовинами військового призначення; отрутохімікатами; небезпечними хімічними речовинами; радіоактивними матеріалами; промисловими та побутовими відходами. Доцільним також буде розробка довідника у інтерактивній формі для застосування у мобільних електронних пристроях та у складі інформаційно-аналітичних систем оперативно-диспетчерської служби оперативно-координаційного центру МНС України.

Список використаних джерел:

1. Современный терроризм. Учебное пособие для высшей школы // Под общей редакцией проф. Горлача Н.И., проф. Требина М.П. — Х.: Тимченко, 2006. — 492 с.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом»: за станом на 21.04.2011 р./ Офіційний вісник України. — 2003.— №32. — Ст.1720.

СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ФОРМАМ ТЕРОРИЗМУ ТА ЕКСТРЕМІЗМУ

*Ткаченко Олександр Олександрович,
здобувач Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

Сучасний рівень загроз вищим посадовим особам дедалі підвищується. Адекватність реагування на дані загрози забезпечується системою організаційних, тактичних та інших заходів. Дані заходи доцільно розглядати в контексті подальшого розвитку державної охорони як специфічного виду діяльності уповноважених органів державної влади зі створення умов для нормального функціонування органів державної влади та їх посадових осіб. Слід визнати, що в Україні не створено дієву систему державної охорони, а існуючі підходи до забезпечення безпеки названих вище об'єктів характеризуються застарілими методами, котрі ґрунтуються на не адекватній сучасним загрозам методології і світогляді.

Важливим аспектом теоретичної проблеми виступає формування достатньої системи державної охорони, здатної не тільки адекватно реагувати на загрози, а й своєчасно їх передбачати та прогнозувати, чинити на них організуючий та упорядковуючий вплив, тобто формувати алгоритм управління загрозами та небезпеками.

Зауважимо, що виклад матеріалу у даній статті носить проблемний характер, адже я намагався уникнути зайвих переписувань та коментарів законів, натомість запропонувати власне бачення на проблему формування суб'єктів державної охорони, яке знайде оформлення у вигляді пропозицій до відповідного законодавства.

Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» законодавець чітко подає скудну структуру системи суб'єктів, що здійснюють державну охорону:

- 1) Управління державної охорони України;
- 2) Міністерство внутрішніх справ України;
- 3) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону України;
- 4) інші центральні органи виконавчої влади України,
- 5) Служба безпеки України в межах своєї компетенції та у взаємодії з Управлінням державної охорони України беруть участь у здійсненні державної охорони.

Така будова структури суб'єктів у нас викликає значні зауваження, тим більше що на практиці жоден захід, особливо за участю перших осіб держави, не може бути забезпечений лише УДО, принаймні з тим фінансуванням та організаційно-штатною структурою, яка існує станом на 2013 рік.

Отже, положення, викладені нами нижче, відбивають наше бачення на дане питання, і є наслідком теоретичних напрацювань, а також власного практичного досвіду роботи в УДО.

Організація державної охорони в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у державній охороні у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють державну охорону у межах своєї компетенції, є:

- 1) Управління державної охорони України, яке є головним державним органом у загальнодержавній системі державної охорони;

- 2) Служба безпеки України;
- 3) Міністерство внутрішніх справ України;
- 4) Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону;
- 5) інші центральні органи виконавчої влади України.

Наш практичний досвід здійснення державної охорони дає підстави також твердити, що **до участі у здійсненні заходів, пов'язаних із державною охороною** залучаються у разі необхідності також:

- 1) Служба зовнішньої розвідки;
- 2) Міністерство оборони України;
- 3) Міністерство закордонних справ України;
- 4) Міністерство охорони здоров'я України;
- 5) Міністерство палива та енергетики України;
- 6) Міністерство промислової політики України;
- 7) Міністерство транспорту України;
- 8) Міністерство фінансів України;
- 9) Міністерство екології та природних ресурсів України;
- 10) Міністерство аграрної політики України;
- 11) Державна служба доходів і зборів України;
- 12) Державна податкова адміністрація України.

Слід зазначити, що у разі реорганізації або перейменування центральних органів виконавчої влади, перелічених вище, їхні функції у сфері державної охорони можуть переходити до їх правонаступників, якщо це передбачено відповідним указом Президента України.

До участі в державній охороні за рішенням керівника Управління державної охорони можуть бути залучені з дотриманням вимог законодавства й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою.

Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює УДО України.

При дослідженні даного питання, ми будемо спиратись не лише на наявний стан законодавчого визначення участі тих чи інших суб'єктів, а викладемо також і власний науково обґрунтований погляд на дане питання, які, поєднане із розглядом об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона, утворюють систему управління у сфері управління і формуються цілісне уявлення про стан адміністративно-правового регулювання діяльності УДО.

Нами зазначено, що організація державної охорони в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції. Дане положення є логічним закріпленням у впорядкуванні місця Кабінету Міністрів України у здійсненні державної охорони, оскільки він виступає найвищим органом виконавчої влади.

Етапним моментом, є зазначення на важливу обставину: центральні органи виконавчої влади беруть участь у державній охороні лише у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами. Це означає, що на дані органи не може бути покладено обов'язок виконання завдань, які прямо не передбачені відповідному законодавстві, а також положеннях про конкретний центральний орган виконавчої влади. Дане положення гарантує дотримання принципу законності, оскільки діяльність усіх органів ґрунтуватиметься на законодавчій базі, і ніякі посилання на виключну необхідність, загрозу безпеці держави, не можуть стати причиною покладення не передбачених законодавством функцій при здійсненні антитерористичної діяльності.

До положень наукової новизни також можна віднести нашу пропозицію щодо легітимного закріплення двох рівнів суб'єктів здійснення державної охорони: суб'єкти, що безпосередньо здійснюють

державну охорону, а також суб'єкти, які можуть залучатися до заходів державної охорони у разі необхідності.

Характеризуючи групу суб'єктів першого рівня, зазначимо наступне.

Управління державної охорони — державний правоохоронний орган спеціального призначення, який здійснює систему організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених відповідним Законом

Служба безпеки України — державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Проводячи функціональний аналіз діяльності СБУ та Президента України можемо чітко констатувати: завдання Президента як гаранта Конституції та СБУ співпадають. Це дає нам можливість дійти важливого висновку про необхідність включення СБУ до суб'єктів державної охорони першого рівня.

Міліція в Україні — державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань.

Основними завданнями міліції є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням.

Діяльність міліції є гласною. Вона інформує органи влади і управління, трудові колективи, громадські організації, населення і засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення. За погодженням з міліцією засоби масової інформації можуть акредитувати своїх журналістів при її органах. Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або службову таємницю.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону України, здійснює управління Державною прикордонною службою України, бере участь у розробленні та реалізації загальних принципів правового оформлення і забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Державної прикордонної служби України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і в установленому порядку вносить їх на розгляд Президента України або Кабінету Міністрів України.

Служба зовнішньої розвідки України є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах.

Служба зовнішньої розвідки України підпорядкована Президентові України та підконтрольна Президентові України і Верховній Раді України.

Основними завданнями СЗР України в контексті діяльності УДО є:

- 1) добування, аналітична обробка та надання розвідувальної інформації Президентові України, Голові Верховної Ради України, Прем'єр-міністрові України та іншим визначеним Президентом України споживачам;
- 2) здійснення спеціальних заходів впливу, спрямованих на підтримку національних інтересів і державної політики України в економічній, політичній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;
- 3) участь у забезпеченні безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у країні перебування, а також відряджених за кордон громадян України, які обізнані з відомостями, що становлять державну таємницю;
- 4) участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією;
- 5) вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України.

Стосовно **другого рівня** суб'єктів, які можуть залучатися у разі необхідності до участі у здійсненні заходів державної охорони зазначимо, що вони можуть залучатися за рішенням начальника УДО.

Зважаючи на пропонований нами підхід, наступною науковою проблемою постає необхідність у виробленні чітких механізмів координації і взаємодії даних суб'єктів.

На наш погляд, в оновленому законі щодо діяльності УДО доцільно законодавчо закріпити положення про те, що координацію діяльності суб'єктів державної охорони, у тому числі тих, які залучаються до здійснення або реалізації заходів державної охорони, здійснює УДО.

Невизначеність із предметної компетенцією складових системи державної охорони, відсутність законодавчо визначених форм та методів взаємодії значно знижують ефективність заходів державної охорони щодо протидії терористичним актам стосовно вищих посадових осіб. Відтак, законодавство у сфері державної охорони України доцільно синхронізувати із антитерористичним законодавством і державної антитерористичної політикою.

УЧАСТЬ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ МІНІСТЕРСТВА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Чубань Вікторія Сергіївна,
*доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук
Академії пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля,
кандидат економічних наук*

Ротар Василь Борисович,
*старший викладач кафедри економіки та управління
АПБ ім. Героїв Чорнобиля*

Тероризм належить до найнебезпечніших і важко прогнозованих явищ сучасності, що набуває усе більш загрозливих форм і масштабів. Терористичні акти найчастіше приносять масові людські жертви, руйнування матеріальних і духовних цінностей. Зі зростанням терористичної активності в світі, зокрема і в Україні, протягом 2000–2012 рр. перед науковцями в різних сферах суспільного життя постало завдання щодо об'єднання зусиль на протидію терористичній діяльності.

Відомо безліч наукових праць, що досліджують різні аспекти тероризму: Ю.М. Антонян (тероризм як кримінологічне явище), К.Н. Салімов (проблеми боротьби з тероризмом), Д.В. Ольшанський (психологія тероризму), Н.Я. Лазарев (тероризм як тип політичної поведінки) та ін. Однак дотепер не створено загальну теорію тероризму і не дано його адекватного визначення, не досліджено ресурсну базу тероризму. Невивченість явища, наявність прогалин тією чи іншою мірою ускладнюють боротьбу з ним та профілактику цього явища.

В Україні правова основа антитерористичної діяльності визначена статтею 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 №638-IV, а саме: Конституція України (254к/96-ВР), Кримінальний кодекс України (2341–14), цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р. (994_331), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 р. (995_374), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 р. (995_518), інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [4].

Вважаємо, що для ефективного функціонування антитерористичної системи, потрібно підготувати та впровадити нормативно-правовий регламент щодо взаємозв'язку комплексу державних міжгалузевих і міжвідомчих заходів при ліквідації терористичних актів, що дозволить оптимізувати національну систему протидії тероризму.

За даними наукових досліджень, загальна модель чинників, що сприяють виникненню й розвитку в суспільстві конфліктної ситуації, що розв'язується, у тому числі терористичним способом, зазвичай виглядає так [2]:

- економічна криза;
- хронічна політична нестабільність;
- загальна структурна криза держави та її інститутів;
- руйнування історичних, культурних, моральних, гуманітарних цінностей;
- зростання націоналізму, національної нетерпимості, релігійного екстремізму та сепаратистських настроїв;
- слабкість державного апарату, і, насамперед, корумпованість державних службовців;

- низький професіоналізм спецслужб;
- падіння авторитету влади, закону, віри в її здатність забезпечити безпеку громадян;
- зацікавленість у дестабілізації ситуації з боку інших держав, низки закордонних терористичних, релігійних, націонал-радикальних та інших організацій;
- негативні процеси у соціальній структурі, що призвели до маргіналізації багатьох соціальних груп;
- падіння життєвого рівня, стан психологічного дискомфорту, тривоги й безвиході, незахищеності, що відчула на собі значна частина населення;
- зростання соціальної агресивності.

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються КМУ у межах його компетенції та Службою Безпеки України (СБУ), що є головними органами у загальнодержавній системі боротьби з терористичною небезпекою. До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності у межах їх компетенції залучають, у разі необхідності, різні Міністерства й відомства, у тому числі Міністерство надзвичайних ситуацій України (МНС). Для безпосереднього управління конкретною антитерористичною операцією та керівництвом силами і засобами, що залучають до здійснення антитерористичних заходів, утворюють оперативний штаб, очолюваний керівником Антитерористичного центру при СБУ або координаційною групою відповідного регіонального органу СБУ. Органи та підрозділи МНС України підпорядковуються керівництву Антитерористичного центру, взаємодіють з іншими міністерствами та відомствами. МНС здійснює заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту.

Одним із основних моментів в забезпеченні ефективності та злагодженості загальнодержавної системи протидії тероризму є її підтримка у стані постійної готовності, зокрема підтримка й забезпечення постійної готовності сил і засобів МНС України до оперативного реагування на терористичні акти. Це положення реалізується шляхом сумісного постійного навчання, практичного дієвого співробітництва між підсистемами, проведення командно-штабних і навчально-тренувальних занять з відпрацюванням практичних навичок і вмінь МНС, оперативних формувань МВС, СБУ, прокуратури. При проведенні навчально-тренувальних занять з органами та підрозділами МНС потрібно більше уваги приділяти чіткій організації управління, взаємодії з Державною службою медицини катастроф з метою продуктивного співробітництва між службами різних відомств і рівнів, відпрацюванню практичних навичок.

Крім зазначених заходів науково-практичного удосконалення МНС України, як підсистеми національної системи протидії тероризму, а саме: оперативне управління органами та підрозділами МНС у їх взаємодії з іншими силами, потребує значної професійної підготовки особового складу, фінансування матеріально-технічного забезпечення роботи оперативно-рятувальної служби.

На підставі проведеного дослідження пропонується проведення заходів з попередження появи тероризму на території України у таких напрямках [1–4]:

- 1) невтручання у сусідні конфлікти;
- 2) удосконалення системи охорони кордонів;
- 3) розробка і впровадження шкали ризику для іммігрантів і тривалий контроль за діяльністю їхньої групи ризику;
- 4) встановлення технічних засобів попередження терористичного акту на особливо важливих об'єктах;
- 5) надання необхідної уваги вирішенню соціальної, національної, політичної напруги для того, щоб вона не прийняла прихованої стадії конфлікту;

- 6) проведення постійного соціологічного моніторингу терористичної загрози серед населення, особливо національних меншин;
- 7) підвищення рівня життя населення;
- 8) формування почуття патріотизму та ідентичності в першу чергу з державою;
- 9) встановлення контролю за інтернет-виданнями з метою вилучення інформації, яка виправдовує терористів і закликає до терористичної боротьби.

Для забезпечення єдиного підходу на всіх рівнях держави та суспільства до розуміння сутності тероризму як загрози національній безпеці України необхідно розпочати розроблення Концепції протидії тероризму, в якій мають бути визначені пріоритети держави у підходах щодо подолання тероризму з урахуванням як кримінологічної специфіки цього виду злочину, так і комплексної соціально-політичної природи даного явища.

Для того, щоб на практиці застосувати виділені напрями заходів, доцільно провести ряд досліджень у соціально-політичній, правовій, економічній, культурній та інших галузях суспільства стосовно структурно-функціональної відповідності державних інституцій реалізації цих завдань.

Список використаних джерел:

1. Баграй-Шахматов Л.В., Бердяга С.І. Постатейний науково-практичний коментар до Закону України «Про боротьбу з тероризмом». — К.: Юстініан, 2006. — 488 с.
2. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева. — Х. : Право, 2009. — 128 с.
3. Мусієнко, І. І. Аналіз окремих аспектів правової бази проведення спеціальних заходів при підтриманні режиму надзвичайного стану, введеного у разі вчинення масових терористичних актів [Текст] / І. І. Мусієнко, С. Є. Кучерина, А. В. Коростилєнко // Честь і закон. — 2011. — № 1. — С. 90–96.
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV // ВВР України. — 2003. — № 25. — ст. 180.

ТЕРОРИЗМ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

ТЕРОРИЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СВІТОВОГО МАСШТАБУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вознюк Л.В., Король І.В.
студентки ВТЕІ КНТЕУ,

Чорна Н.М.
старший викладач кафедри філософії
та економічної теорії ВТЕІ КНТЕУ

Тероризм — це метод досягнення мети, принциповою ознакою якого є застосування (або погроза застосування) насильства. Тероризм як масове і політично значиме явище — результат повальної «деідеологізації» суспільства, внаслідок чого окремі особи чи групи ставлять під сумнів закони та право держави і виправдовують свій перехід до терору для досягнення власних цілей.

Тероризм, на жаль, став невід'ємною частиною політичних і економічних процесів в світі, становлячи значну загрозу громадській і національній безпеці. Із одиничних проявів він перетворився в масове явище. Будучи різновидом організованої злочинності, які занурюються корінням в потужну тіньову економіку, тероризм може поставити під сумнів весь процес подальшого розвитку людства.

На сьогодні незаперечною актуальністю визначається необхідність вивчення і узагальнення ряду важливих і складних подій міжнародного життя, що пов'язані з політикою та економікою, які є першочерговим об'єктом інтересу терористичних організацій. Крім того, причиною конфліктів і напруженості між державами стають проблеми національних меншин депортованих народів, біженців тероризму, для якого не існує кордонів, організованої злочинності, контрабандної торгівлі наркотиками та «відмивання грошей».

Сутність тероризму можна тлумачити як насильницьку дію, що дає змогу використовувати інформаційні, фінансові та технологічні ресурси, спрямовується на свідоме нехтування людським життям для досягнення основної мети — стати впливовим елементом формування нового світового порядку.

Важливо відзначити, що ступінь загрози тероризму збільшується внаслідок того, що в руках сучасних організаторів і виконавців терористичних акцій виявляються новітні технології в області ідеологічного, інформаційного, психічного, фінансового, радіаційного, біологічного, хімічного і т.п. зброї масової поразки, найсучасніші види транспорту і зв'язку, засобів технічного проникнення і спостереження, адміністративний (владний) і правовий ресурси тиску, — що робить тероризм проблемою не тільки загальнонаціонального, але і глобального характеру [4].

Сучасний тероризм не має якогось одного джерела. Він не є чимось штучно витвореним. Він — об'єктивація однієї зі сторін духу нашої доби. Сучасний тероризм — це певним чином усталена ситуація (політична, соціальна, психологічна, технологічна тощо), накладена на певні ідеї та ідеологи.

Сучасний тероризм — це одна з іпостасей духу нашої доби у формі особливого різновиду насильства. Він — точка перетину ситуації та ідеї.

Існують дві основні причини виникнення терористичних організацій у певній країні чи регіоні:

- а) відсутність хоч якихось ненасильницьких механізмів розв'язання політичних, економічних, соціальних, расових тощо суперечностей між суб'єктами політичних відносин;
- б) принципова відданість однієї із сторін протистояння насильницьким методам, обґрунтованим специфічною ідеологією, у сполученні з низьким рівнем її політичного впливу в суспільстві [5].

Тероризм стає постійним чинником суспільного життя з другої половини XIX ст. Його представники — російські народники, радикальні націоналісти в Ірландії, Македонії, Сербії, анархісти у Франції 90-х років, а також члени аналогічних рухів в Італії, Іспанії, США.

До Першої світової війни тероризм вважався знаряддям лівих. Але, по суті, до нього вдавалися індивідуалісти без політичних платформ, а також націоналісти різних орієнтацій. Після закінчення війни тероризм взяли на озброєння праві, націонал-сепаратисти і фашистські рухи в Німеччині, Франції, Угорщині, Румунії.

Нічого не змінилося в природі тероризму й в XX столітті. Більше того, тероризм тепер набув спектра найрізноманітніших явищ, починаючи від політичних убивств і закінчуючи масовою загибеллю людей у полум'ї громадянської війни. Відбулося перенесення тероризму на державний рівень, чого людство раніше не знало. Терористична держава «чинила тиск» на своїх громадян беззаконням у межах країни, примушувала їх постійно відчувати своє безсилля і слабкість. Характерними прикладами цього можуть слугувати сталінський терор в СРСР та гітлерівський терор у фашистській Німеччині.

У XXI ст. театр бойових дій тероризму складається з двох частин: традиційного простору і кіберпростору, в якому точиться жорстка боротьба за психічний вплив. Тероризм став невід'ємною частиною політичних і економічних процесів у світі і становить суттєву небезпеку громадській і національній безпеці. Поодинокі прояви переросли у масове явище.

Нині тероризм — проблема не лише для країн із політичним, національним чи релігійним розладом. Це вже проблема не окремо взятих держав, зокрема Північної Ірландії та Великої Британії, Лівії та США, Палестини й Ізраїлю, Росії, Японії та Іспанії. Це проблема всієї світової спільноти. Терористичні акти у США 11 вересня 2001 року кардинально змінили характер загроз міжнародній безпеці у світі. Вони продемонстрували можливість ураження значної кількості людей та об'єктів без застосування традиційної зброї: викрадений літак, комп'ютерні мережі, банківська або поштова система, засоби масової інформації, тобто те, що не підходить під визначення «зброя» у загальноприйнятому значенні.

Разом з тим, не знижується і ядерна загроза з боку терористів. Рівень ризику застосування ядерної зброї та радіоактивних матеріалів можна попередньо оцінити за загрозами скоєння актів ядерного тероризму і викраденнями ядерних матеріалів. На сьогодні не існує надійних і повних даних про нелегальне переміщення ядерних і радіоактивних матеріалів, а також про випадки ядерного шантажу [1].

Тероризм з'являється, коли суспільство переживає глибоку кризу, у першу чергу — кризу ідеології і державно-правової системи. У такому суспільстві з'являються різноманітні опозиційні групи — політичні, соціальні, національні, релігійні — для яких стає сумнівною законність існуючої влади і всієї її системи керування. Якщо такі групи приходять до висновку, що не спроможні домогтися своїх цілей законним шляхом, вони можуть спробувати досягти бажаного через насильство, тобто тероризм [3].

Сьогодні з міжнародним тероризмом необхідно боротися не аматорськими, а комплексними методами — на системному, міжнародному рівні. Нині стало цілком зрозуміло, що не тільки одна країна не може самотужки протистояти такому явищу, як тероризм, а й групи країн. Постає необхідність координації зусиль на рівні міжнародних організацій. У цьому розумінні найефективнішою організацією, яка бореться з міжнародним тероризмом, є НАТО.

На сьогодні відчувається гостра необхідність утворити певну структуру швидкого реагування, яка б налічувала кілька десятків тисяч солдат і була добре підготовлена, сучасно озброєна та працювала на випередження, не допускаючи будь-яких проявів тероризму. Ця структура покликана забезпечувати населення від терористичних акцій та заходів, які призводять до загибелі десятків тисяч людей [2].

Найскладнішим завданням, вирішення якого потребує колосальних солідарних зусиль всіх членів світового товариства є усунення причин, що штовхають людей на співпрацю з терористичними організаціями. Потрібне максимальне звуження соціального ґрунту тероризму: безробіття, убогості, неграмотності, різних форм дискримінації. Для цього необхідними є міжнародні програми, спрямовані на зміну уявлень людей про насильство як засіб вирішення проблем. Найважливішою умовою успішної боротьби з тероризмом є строге дотримання всіма державами норм міжнародного права.

Загалом, можна відзначити, що міжнародні організації і учені постійно надають увагу різним аспектам проблеми тероризму. Існує безліч гіпотез, теорій, концепцій, що розглядають природу, передумови виникнення і розповсюдження тероризму, що акцентуються на політичних, соціальних, економічних, психологічних, етичних та інших факторах, але без відповіді залишається питання, чому при приблизно однакових умовах в одних випадках тероризм виникає, а в інших — ні. Тому, від того, наскільки точно будуть встановлені причини цього особливо небезпечного злочину в кожній окремій ситуації, залежатиме ефективність заходів, що вживаються, по боротьбі з ним і їх подальше вдосконалення. Запобігти цьому можна завдяки толерантному відношенню громадян в межах країни, а також розумній внутрішній та зовнішній політиці влади країни.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю.М. Терроризм: Криминологическое и уголовно-правовое исследование / Ю.М. Антонян. — М. : Щит-М, 1998. — 306 с.
2. Журавльов В.П. Тероризм: сучасний стан та міжнародний досвід боротьби / В.П. Журавльов, Б.В. Романюк, В.В. Коваленко та ін.; за ред. Я.Ю. Кондратьєва, Б.В. Романюка. — К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. — 452 с.
3. Хлобустов О.М. Терроризм в современной России / О.М. Хлобустов. — М. : Издательский дом «Ин-Фолио», 1998. — 86 с.
4. Юнацкевич П.И. Тероризм: профілактика та боротьба / П.И. Юнацкевич, В.А. Чигирьов В.А.; Под ред. П.И. Юнацкевича. — СПб. : Институт нравственности, 2006. — 64 с.
5. Яцько А. Онтологія насильства: Терор і Тероризм як елементи політичної боротьби / А. Яцько // Українські проблеми . — 1998. — №1. — С. 12.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕСПРАВЖНИХ (ІМІТАЦІЙНИХ) ЗАСОБІВ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Ватраль А. В.
аспірант НА СБ України

На фоні активізації терористичної активності у світі, у тому числі пострадянському просторі, систематичний організований тероризм в Україні масштабу не набув і перебуває на «початковому ступені розвитку». Однак, на думку провідних вітчизняних дослідників-терологів, в країнах СНД сформувався комплекс передумов економічного, соціального, політичного, національного, релігійного, психологічного змісту, що породжують прояви терористичного характеру.

Хоча Україна за рівнем проявів екстремізму й конфліктогенністю вигідно відрізняється від ряду інших пострадянських та постсоціалістичних країн, було б невірним вважати, що за певних суспільно-політичних умов нашої державі не загрожує поширення терору й екстремізму взагалі. На переконання фахівців, небезпека тероризму в Україні перебуває у латентній формі. Сучасною наукою тероризм розглядається як складне негативне суспільно небезпечне явище, що посягає на різноманітні блага та соціальні цінності, які охороняються законом.

Відомо, що на сьогоднішній день терористи активно використовують сучасні технології для прикриття своєї незаконної діяльності, не даючи правоохоронним органам можливості виявити себе. Тому сучасна оперативно-розшукова діяльність потребує модернізації традиційних та *впровадження нових методів оперативної роботи*, що дозволить суттєво збільшити кількість джерел отримання упереджувальної інформації та підвищити ефективність протидії терористичним проявам.

Ст. 273 Кримінального процесуального кодексу України регламентує застосування під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій несправжніх (імітаційних) засобів. З цією метою дозволяється використання спеціально утворених підприємств, установ і організацій. П. 17 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає право оперативним підрозділам створювати та використовувати зазначені засоби керуючись положеннями ст. 273 КПК України.

Правоохоронні органи зобов'язані легендувати роботу оперативних підрозділів, забезпечувати їх конспірацію і власну безпеку співробітників. Структури прикриття дають можливість ефективно вести спостереження за злочинними угрупованнями кримінального світу зсередини і своєчасно виявляти їх наміри, збирати інформацію і документувати злочинну поведінку, вводити об'єктів оперативно-розшукової діяльності в оману відносно характеру і цілей діяльності правоохоронців чи спонукати їх до певних вчинків тощо. Тому, проведення спеціальних операцій оперативно-тактичного характеру із використанням легендованих підприємств, установ і організацій, має стати одним із перспективних напрямів діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Значний позитивний досвід у використанні несправжніх (імітаційних) засобів мають спецслужби США, Великобританії, Німеччини, Франції, Росії та інших розвинених країн. Окрім того, досліджуючи історичний аспект даної проблематики, можна стверджувати, що радянські правоохоронці вдавалися до створення легендованих організацій починаючи з 20-х років минулого століття і це мало вражаючі результати.

В історію радянських спецслужб увійшли такі класичні оперативні ігри як «Трест», «Синдикат», «Тютюн», «Монастир», що велися ними із закордонними центрами політичної еміграції та спецслужбами ряду зарубіжних держав. Задум полягав в майстерній імітації існування в СРСР «підпільних антирадянських організацій», які бажали встановити зв'язок із зарубіжними однодумцями. В результаті оперативних комбінацій були знешкоджені найдосвідченіший конспіратор Борис Савінков, відо-

мий англійський розвідник Сідней Рейлі, петлюрівський генерал-хорунжий Юрко Тютюнник тощо. Легендовані організації активно застосовувалися у період боротьби з національним визвольним рухом ОУН-УПА, а також з метою дезінформації супротивника під час другої світової війни.

Враховуючи існуючу радянську та світову практику, на наш погляд, доцільно і в теперішній час створювати легендовані організації у вигляді різноманітних благодійних фондів, громадських установ, центрів політологічних досліджень тощо. Такі структури можуть бути використані з метою заведення широкого кола знайомств та спілкування з представниками різних верств населення для встановлення корисних для правоохоронців контактів, підтримання ділових і особистих зв'язків з потрібними особами *для добування інформації оперативного характеру в суспільно-політичній та економічній сферах*. Зазначені організації можуть функціонувати як на території України, так і за кордоном. Вони покликані слугувати надійним прикриттям для оперативних співробітників, але для цього повинні мати правдоподібну легенду та переконливе пояснення джерел фінансування.

Отже, спрямовуючи функціонування легендованих підприємств, установ і організацій на отримання розвідувальної інформації, шляхом створення видимості зацікавленості у протизаконній діяльності, існує реальна можливість виявляти справжні наміри осіб, які займаються підготовкою до вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, в тому числі терористичних актів. Враховуючи, що застосування несправжніх (імітаційних) засобів при проведенні оперативно-розшукових заходів має значні перспективи, доцільно розширити практику їх створення та використання у сучасній правоохоронній діяльності України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». — К. : Юрінком Інтер, 2012. — 376 с.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. [із змінами і доповненнями на 21.04.2011] // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 25. — ст. 180.

ФАКТОР СТРАХУ В СТРАТЕГІЯХ ПЕРЕГОВОРІВ З ТЕРОРИСТАМИ

*Рижова Дарія Вадимівна,
помічник Віце-президента
Академії безпеки відкритого суспільства*

Страх знайомий усім нам. Відомо, що деморалізовані та залякані люди роблять самі, вимагають від влади або хоча б схвалюють дії, які цим людям зовсім не вигідні. Страх тероризму як ефективний засіб маніпуляції свідомістю давно став актуальним, основна мета терористів завжди спрямована на залякування.

У ході проведення антитерористичної операції з метою збереження життя та здоров'я людей, матеріальних цінностей, схилення терористів до відмови від подальших протиправних дій, справляння на них стримувального впливу, а також з'ясування можливості припинення терористичного акту допускається ведення переговорів з терористами.

На будь-якому етапі антитерористичної операції, включаючи переговори, можна виділити декілька груп, які знаходяться під впливом страху. Страх, як афективний психологічний стан, який спровоковано сильними, небезпечними для життя зовнішніми подразниками, характерний для всіх без винятку учасників антитерористичної операції. Він виявляється в стеничній і астенічній формах. У першому випадку під впливом небезпеки людина ціпеніє й виявляється нездатним до руху і дій; астенічна реакція характеризується, навпаки, різким руховим збудженням, метушливістю, прагненням піти від загрози для життя, без здатності враховувати особливості ситуації. Це стан дезорієнтує особистість, викликає в ній глибоке потрясіння.

Психологічний стан співробітників спеціальних підрозділів має вирішальну роль, у тому числі й в досягненні мети переговорного процесу. Гіпотетично вважається, що представники спеціальних підрозділів мають максимальні рівні психологічної готовності: від ділового, бойового настрою — ситуаційної готовності (тимчасового психічного стану, що проявляється тільки в даній ситуації і по відношенню до конкретного виду бойової та службової діяльності) до постійної внутрішньої готовності (стійкого особистісного стану, що проявляється в будь-який час, в будь-яких умовах).

Заручники, які як правило, не підготовлені в психологічному відношенні до подібних видів агресії відчувають одну з глибоких патологічних форм страху — психологічний шок, що характеризується тимчасовою втратою всякої здатності психічної діяльності.

Терористи теж переживають подібні психологічні стани, що іноді робить їх поведінку непередбачуваною, іноді навпаки, позитивно впливає на переговорний процес. Іноді їх адекватна реакція на страх виражається у вигляді цілеспрямованої агресії, що ускладнює проведення антитерористичної операції, потребує попереднього детального вивчення їх психологічного стану, зокрема під час переговорів.

Таким чином, арсенал психологічних методів і прийомів, що характеризують майстерність переговорщиків і враховують особливості конкретної ситуації кримінального характеру, повинні бути великими і гнучкими. Тут мають велике значення напрацьовані психологічною наукою і педагогікою методи переконання, стимулювання, психологічного тиску.

Успішному вирішенню службових і бойових завдань, переговорщиками сприяють їх певні психічні стани. Найважливішими з них є: стан постійної бойової готовності, стан готовності до вирішення конкретних службових і бойових завдань мирного часу, стан бойової активності. Ці стани сприяють негайної перебудови всієї психіки співробітника і швидкому включенню його в рішення службових і

бойових завдань без витрати енергії на подолання внутрішнього опору і напруги. При наявності таких станів переговорщик відрізняється високою емоційно-вольовою стійкістю.

Ефективною тактикою правоохоронних органів у такій екстремальній ситуації є демонстрування психологічної стійкості, зняття емоційної напруги, затягування переговорів для того, щоб виграти час для всебічного уточнення обставин виникнення кримінальної ситуації. Також проводиться рекогносцировка ситуації для вибору найбільш ефективної форми подальшого ведення діалогу (усної, письмової, з використанням технічних засобів зв'язку, через посередників, за допомогою перекладача тощо).

Головним для переговорщиків у цьому випадку не розгубитися, не стати на шлях панічних обіцянок, заспокоїти сторону, що висуває незаконні вимоги, увести розмову в русло тривалого обговорення. При цьому треба мати на увазі, що і для злочинців висловлювані ними погрози, наприклад, вбивства заручників, у багатьох випадках носять, як правило, «демонстраційний» характер. На шляху реалізації погроз знаходяться міркування злочинців про те, що саме погрози (а не їхнє виконання) є, власне кажучи, єдиним способом досягнення їхніх цілей.

Зазначені психічні стани формуються в результаті завчасної морально-психологічної підготовки переговорщиків до подібних ситуацій, в процесі якої виховуються стійкі широкі мотиви поведінки: чітке виконання службового обов'язку, ненависть до терористів, впевненість в командирах, в собі, в товаришах, а також накопичується досвід ефективного емоційно-вольової поведінки в екстремальних ситуаціях, закладається основа емоційно-вольової стійкості під час проведення антитерористичної операції. ;

Морально-психологічна підготовка переговорщиків створює передумови для управління психічними станами як заручників, так і терористів під час проведення антитерористичної операції. Підтримка стійких психічних станів переговорщиків на різних етапах їх діяльності пов'язана з подоланням низки негативних психічних станів, безпосередньо морально-психологічної підготовки до виконання майбутньої бойової задачі, в процесі якої активізуються виховані в мирних умовах мотиви поведінки і необхідні в даних умовах мотиви поведінки і необхідні в даних умовах психічні стани, переборюються негативні ситуативні мотиви і психічні стани.

Список використаних джерел:

1. Емельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования (уголовно-правовое исследование) / В.П. Емельянов. — М.: NOTA BENE, 2000. — 320 с.
2. Глушков В.О. Борьба с терроризмом на современном этапе / В.О.Глушков, Я.Ю.Кондратьев // Научный вестник Украинской академии внутренних дел.- Київ, 1996.- Вип.1.- С.217–225.
3. Калюжний Р.А. Застосування інформаційних технологій організованою злочинністю для впливу на суспільство /Калюжний Р.А., Колпак Р.Л. //Борьба с организованной злочинністю і корупцією (теорія і практика). -2001. — Вип.3. - С.159–162.
4. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием / С.Г. Кара-Мурза. — К.: Оріяни, 2000. — 448 с.
5. Рижов І.М. Основи теророгенності соціальних систем: монографія /І.М.Рижов// — К: Науково-видавничий відділ НА СБ України., 2010. — 290 с.
6. Психологическое обеспечение специальных операций органов внутренних дел по освобождению заложников: Метод, рекомендации. — М.: МЦ при ГУК МВД РФ, 1995.- С. 12–18.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ТЕРОРИЗМ: МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ

*Кушнір Ольга Василівна,
радник президента Глобальної
Організації Союзницького Лідерства*

Останні десятиліття відзначені в більшості країн світу наростаючою хвилею терористичних актів і поширенням транснаціональної організованої злочинності [1–6]. Сутність та причини, що породжують тероризм і організовану злочинність, мають багато спільного. Відтак, і тероризм, і організована злочинність визнаються міжнародним співтовариством злочинами одного, транснаціонального рівня, що становлять серйозну небезпеку для всього світового співтовариства.

Нині у світі існує безліч терористичних організацій, що взаємодіють між собою і при цьому мають розгалужену мережу організованих злочинних груп. Тому виникає необхідність виявлення глибинного зв'язку між тероризмом і окремими формами організованої злочинності, зокрема, торгівлею людьми. Розгляд останньої як явища, підконтрольного організованим злочинним групам, дозволяє зрозуміти приховані механізми його підтримки, а значить, і можливості боротьби із нею.

Зв'язок терористичних організацій зі злочинними групами, які здійснюють торгівлю людьми, є деколи настільки тісним, що неможливо виокремити один злочин від іншого (наприклад, і ті, і інші користуються одними й тими ж транспортними й комунікаційними мережами, а також фальшивими документами).

Натомість, набуття Україною ознак суб'єкта міжнародних відносин відбувається за доволі складних, суперечливих і, певною мірою, унікальних умовах. Після тривалого періоду монополії правлячих кіл у визначенні зовнішньополітичного курсу до його формування тепер причетні сили з різними, іноді протилежними соціально-політичними позиціями, що ускладнює вироблення загальнодержавного курсу в міжнародних відносинах нашої країни. Наразі ще навіть не ухвалено основ зовнішньої та внутрішньої політики держави, а сама політична «еліта» характеризується безвідповідальністю у прийнятті рішень, відсутністю фахових знань, а головне — відданості народові України. За таких умов, становлення України як самостійного і впливового гравця на геополітичній арені неможливе. Це впливає не лише на імідж, а й на рівень взаємодії між вітчизняними та міжнародними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності можна охарактеризувати як діяльність спеціальних суб'єктів (Організація Об'єднаних Націй, її органи та спеціалізовані установи; неурядові міжнародні організації; недержавні органи; міжнародні об'єднання керівників поліцейських служб суверенних держав; правоохоронні органи суверенних держав, що здійснюють боротьбу зі злочинністю; органи галузевого співробітництва державно-політичних об'єднань), засновану на нормах міжнародного та внутрішнього права, спрямовану на протидію (попередження, припинення, розкриття, забезпечення кримінального переслідування винних осіб) міжнародним злочинам, злочинам міжнародного характеру, транснаціональним злочинам [7].

Міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми нині набуває особливого значення. Найбільше це стосується вчинення злочинів організованою групою чи злочинною організацією із міжрегіональними або міжнародними зв'язками.

Недостатня ефективність здійснюваних нині заходів протидії обумовлена низкою причин: це й недосконалість чинного кримінально-процесуального законодавства, що регламентує питання міжнародно-правової допомоги у кримінальному судочинстві, неузгодженість положень різних міжна-

родних договорів і угод, укладених Україною, а також проблеми, пов'язані з особливостями практичної реалізації взаємодії правоохоронних органів і підрозділів різних держав [8].

Водночас, *транснаціональний характер торгівлі людьми обумовлений такими ознаками:*

- 1) спеціальний простір, обмежений засобами охорони (тобто цей злочин, переважно, вчиняється у зонах митного та прикордонного контролю);
- 2) створення латентної форми існування, що створює злочинну нішу для посадових злочинів, групової контрабанди, вимагання, хабарів тощо;
- 3) скоєння спеціальними суб'єктами: співробітниками митниці, прикордонних служб, а також страховими та туристичними агентствами, які мають власні представництва у зонах прикордонно-митного контролю;
- 4) наявність «мережевих» утворень, охоплених міжнародним простором [8].

Окрім того, *транскордонні злочинні групи характеризуються:*

- 1) синтетичним складом членів груп, до яких входять: спеціальні посадові суб'єкти, члени організованих транснаціональних організацій, члени вузькоспеціалізованих транскордонних злочинних груп;
- 2) геополітичними особливостями групи, численністю, масштабами діяльності, ступенем проникнення у владні структури, організаційною гнучкістю, оперативністю реагування, системою захисту;
- 3) оперативним проникненням по обидва боки кордону, що обумовлено обізнаністю із дефектами охорони прикордонних структур людьми, які забезпечують життєдіяльність зон контролю;
- 4) відпрацьованістю схем нелегального переміщення вантажів, грошей, людей, що в комплексі розв'язує проблему кордону як такого [9].

Важливість міжнародного співробітництва при розслідуванні торгівлі людьми обумовлена тим, що його відсутність унеможливує збирання доказів з-за кордону; здійснення кримінального переслідування; забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина у кримінальному судочинстві; відшкодування завданої злочином шкоди тощо. Перераховані кримінально-процесуальні функції реалізуються певною мірою органами дізнання, досудового слідства, прокуратурою та судом, зокрема й під час діяльності щодо розслідування злочинів [10].

Тобто реалізація мети і завдань міжнародного співробітництва у протидії торгівлі людьми здійснюється як міжнародними організаціями так і власне державами, уповноваженими компетентними органами за конкретними напрямками діяльності й у певних формах [9].

Сьогодні міжнародне співробітництво класифікують за різними типами, видами і формами, проте організаційні питання міжнародного співробітництва вивчені ще недостатньо. Доволі часто виникають проблеми через невідповідність законодавства різних країн, відомчі бюрократичні перешкоди та суб'єктивізм деяких керівників [11].

О. Л. Мельников, В. І. Дубина, М. П. Данилюк до основних видів міжнародного співробітництва у боротьбі з торгівлею людьми за формами прояву зараховують:

- 1) взаємодію у рамках правової допомоги у кримінальних справах;
- 2) укладення угод про співпрацю;
- 3) участь у проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих дій на території іншої держави;
- 4) проведення спільних оперативних розробок та розслідувань;
- 5) обмін інформацією;
- 6) участь у міжнародних операціях та проектах співпраці [12].

Важливим напрямом у цьому сенсі є розширення співпраці між слідчими, оперативними та іншими підрозділами правоохоронних органів, у міжнародному масштабі.

Співробітництво правоохоронних органів й обмін інформацією в процесі розслідування передбачає більш тісну взаємодію. Для цього необхідно:

- 1) розширювати і, за необхідності, створювати канали зв'язку між державами-учасницями розслідування;

- 2) забезпечувати належну взаємодію у розслідуванні всіх злочинів, що мають відношення до сфери торгівлі людьми та використання примусової праці;
- 3) надавати за необхідності предмети, документи або докази, потрібні для аналізу доказової та орієнтуючої інформації з метою забезпечення ефективності розслідування;
- 4) здійснювати обмін інформацією щодо конкретних засобів і методів, які застосовують організовані злочинні групи, в тому числі відомості про маршрути і транспортування, використання фіктивних імен, змінених та підроблених документів або інших засобів приховування злочинної діяльності [8].

Доволі ефективним заходом є підписання договорів про двостороннє та багатостороннє співробітництво між правоохоронними органами із забезпечення обміну інформацією. При цьому слід спрямовувати зусилля на розробку єдиних стандартів, що стосуються збору статистичних даних [13].

Отже, загроза тероризму та торгівлі людьми може бути максимально мінімізована, здебільшого, шляхом активізації діяльності усього світового співтовариства з ліквідації соціального, економічного, ідеологічного, а також інформаційного підґрунтя цих явищ. Водночас, таке масштабне завдання потребуватиме багато часу й значних витрат. Відтак, враховуючи транснаціональний характер тероризму, а також його тісні зв'язки з іншими загрозами безпеці, такими як організована злочинність, торгівля людьми, незаконна торгівля зброєю, необхідним є зміцнення взаємодії усіх суб'єктів світового співтовариства у протидії їм.

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В. А. Тероризм і національна безпека України. — К.: Знання, 2000. — 184 с.
2. Ліпкан В.А. та ін. Боротьба з тероризмом. — К.: Знання, 2002. — 254 с.
3. Ліпкан В.А., Кондратьєв П.Я. Боротьба з тероризмом: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. — 20 с.
4. Ліпкан В.А. Основи терорології (синергетична теорія тероризму). — К.: КНТ, 2006. — 84 с.
5. Ліпкан В.А. Боротьба з міжнародним тероризмом: Нормативна база. — К.: КНТ, 2007. — 248 с.
6. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом : у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан. — К. : Магістр — XXI століття, 2009. — 162 с.
7. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності як історико-правове явище / Є. Зозуля [електронний ресурс] http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=41902.
8. Правові та організаційні засади взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми : [Монографія] / В. А. Ліпкан, О.В. Кушнір / За заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. — 360 с.
9. Філашкін В. С. Протидія торгівлі людьми на міжнародному рівні / В.С. Філашкін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — № 24. — 2011, С. 237 — 242.
10. Чорноус Ю. М. Поняття міжнародного співробітництва у діяльності з розслідування злочинів / Ю. М. Чорноус // Науковий вісник КНУВС. — 2010. — № 3 (70). — С. 271 — 278.
11. Володимир Заросило. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з торгівлею людьми // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми», X.—2010. — С. 69.
12. Виявлення та припинення торгівлі людьми : Навч. практич. посіб. / [Авт. кол. : О. Л. Мельников, В. І. Дубина, М. П. Данилюк та ін.]. — К. : Арт-бюро, 2009. — 211 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Кришталь Микола Андрійович
*ректор Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат психологічних наук, професор*

Строгий Валерій Іванович
*професор кафедри психології, філософії
та суспільних дисциплін
Академії пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля МНС України
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

Останнім часом проблема терористичної загрози в сучасному світі отримала статус глобальної, відповідно жодне суспільство не має повної впевненості у власній безпеці, навіть за наявності сил та засобів, що протидіють тероризмові у всій різноманітності його проявів. Тероризм тріумфально крокує по планеті. Цей факт підкріплений численними жертвами, число яких постійно збільшується. На жаль, традиційні методи боротьби з цим антисоціальним явищем, основна сутність яких зводиться до виявлення і припинення діяльності терористично налаштованих членів суспільства, чи їхніх груп, не дає бажаних результатів і терористичного акту не вдається уникнути. Прикладом мають бути події у США — не зважаючи на наявність найпотужніших спецслужб та величезні кошти на їх утримання, не вдалося уникнути трагічних подій 11 вересня. В таких умовах, особливу актуальність набуває здатність спеціальних сил оперативно реагувати на подію та ліквідувати її наслідки. Фактично, першим етапом ліквідації наслідків терористичних актів, та пов'язаних з ними ситуацій на об'єктах різного призначення є специфічна інформаційна робота з усіма учасниками подій з ознаками терористичної діяльності — населенням та фахівцями з цивільного захисту, спрямована на підвищення обізнаності щодо їх небезпеки.

Боротьба з тероризмом (в контексті мінімізації його руйнівних наслідків) має починатися з підготовки населення до дій в особливих умовах, що супутні проведенню терористами терористичного акту — захопленню заручників, підпалу, вибуху, застосування отруйних речовин та т.п., та ліквідації його наслідків, у тому числі й в разі провокації техногенних катастроф. Організація та проведення просвітницьких та практично-навчальних заходів з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту мають за мету зменшення ризику виникнення непрямих жертв терористичного акту, а таких, що постраждали від інших обставин, наприклад тих, що супроводжують антитерористичну операцію (трагічним прикладом є ситуація з штурмом «Норд-Осту»). Саме ця відповідальна

місія, згідно Закону України «Про боротьбу із тероризмом», є одним з функціональних завдань цивільного захисту та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи — як суб'єкта боротьби із тероризмом. На жаль, стан роботи з цього питання бажає бути кращим. Задля оцінки реального стану підготовки населення до дій в подібних ситуаціях не треба далеко ходити, бо навіть у цій аудиторії не всі мають певне уявлення як себе вести у разі захоплення у заручники, не кажучи про протипожежні заходи у приміщенні або будівлі, в якій знаходяться терористи із заручниками, чи які вже підпалені, заміновані і вибух може статися у будь-яку мить.

Участь підрозділів цивільного захисту у заходах по захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності, або у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, потребує від їх співробітників відповідної підготовки.

На нашу думку, в межах професійної підготовки співробітників підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту необхідно, окрім спеціальної підготовки, яка для цього підрозділу є базовою, або профілюючою, передбачати володіння певним обсягом знань та вмінь за суто специфічними розділами антитерористичної діяльності: оперативно-службової, правозастосовчої, організаційно-управлінської та т.п.

Значні корективи завжди вносяться конкретними умовами проведення антитерористичних акцій, тобто живою реальністю з багатьма невідомими. Доречно, на наш погляд, на цьому етапі акцентувати увагу на загальнотеоретичній підготовці, з поглибленим контролем саме інтелектуальної складової професійної підготовленості співробітника, залученням до наукової праці, проведенням вузько-профільних факультативних курсів. Слід приділяти більшу увагу використанню засобів наочності під час проведення просвітницьких та практично-навчальних заходів та в учбовому процесі. Розуміючи, що ми суттєво відстаємо від прогресу у сфері методик навчання у вищій школі, де вже зараз активно йде процес формування комп'ютерно-інформаційної культури, дуже актуальна розробка оптимальних способів перетворення знань в інформаційний ресурс і переведення його з пасивних форм книжково-письмової культури (книг, статей й т.п.) в активні (алгоритми, програми, моделі тощо). І тут на перший план виступає розробка електронних навчальних посібників і спеціалізованих інформаційних ресурсів. Досвід використання цих навчальних систем дозволяє говорити про те, що розвиток комп'ютерних технологій — досить перспективний шлях оптимізації навчального процесу за спецкурсом.

Аналогічні програми слід впроваджувати у профільні навчальні курси з підготовки як фахівців МНС, так і цивільного населення. Тема особливо актуальна в межах реалізації пожежно-профілактичної роботи в навчальних закладах та серед об'єктів різних форм власності.

Комплексно завдання спеціальної антитерористичної підготовки як цивільного населення так і співробітників спеціальних підрозділів цивільного захисту, може бути реалізоване із використанням сучасних інформаційних технологій, наприклад впровадження спеціалізованої системи дистанційного навчання або створення інформаційного ресурсу в мережі Інтернет.

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ ТА ЕКСТРЕМІЗМОМ

*Вац Віра Михайлівна,
ад'юнкнт НАВС*

Ключовим елементом правильної оцінки ефективності реалізації антитерористичної політики в сучасних умовах виступає розроблення показників діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом.

Найбільш розповсюдженою методикою оцінки рівня досягнення результатів і створення механізмів визначення ефективності діяльності є система мотивації на базі KPI — *ключових показників (ефективності) діяльності* (скорочення від англ. Key Performance Indicator).

Виходячи із того, що на загальному понятійному рівні мотивація — це спонукання співробітників до досягнення цілей компанії при дотриманні своїх інтересів, у межах системи KPI мотивація виступає процесом досягнення балансу між цілями компанії та працівника для найбільш повного задоволення потреб обох. Даний процес передбачає не лише спонукання співробітників до діяльності для досягнення цілей компанії, а й створення умов для ототожнення інтересів організації і працівника, за яких те, що вигідно і необхідно одному, стає настільки ж необхідно і вигідно іншому.

У контексті боротьби з тероризмом дуже важливо, щоб всі співробітники суб'єктів боротьби з тероризмом розуміли, що лише при досягненні цілей державної антитерористичної політики можуть бути досягнуті цілі кожного співробітника.

У ході формування ключових показників діяльності для державних органів, мають бути враховані такі обов'язкові вимоги до KPI.

- 1. Адресність.** Кожний ключовий показник ефективності має бути закріплений за конкретним індивідумом або групою, що несуть відповідальність за досягнуті результати (тобто знаходиться в зоні його відповідальності).
- 2. Орієнтованість.** Ключові показники ефективності завжди пов'язані зі стратегічними цілями, ключовими напрямками діяльності.
- 3. Досяжність.** Затверджені показники і нормативи завжди є досяжними. Досягнення мети може бути пов'язане з необхідністю докладання певних (іноді — досить значних) зусиль, але в той же час ймовірність її досягнення встановлюється на рівні не менше 70 — 80%.
- 4. Відкритість до змін.** Значення ключових показників ефективності розраховуються на основі актуальних даних, тобто виконавці можуть впливати на процеси їх розрахунку з метою поліпшення результатів роботи.
- 5. Забезпечення прогнозування.** Ключові показники ефективності визначають бажані майбутні результати.
- 6. Фокусованість.** Ключові показники ефективності спрямовують увагу та зусилля виконавців на досягненні декількох високопріоритетних завдань та дозволяють зменшити обсяги діяльності, що з такими завданнями не пов'язана.
- 7. Легкість сприйняття.** Ключові показники ефективності повинні бути простими для розуміння.
- 8. Збалансованість і взаємопов'язаність.** KPI повинні бути збалансовані і «підтримувати» один одного, а не конфліктувати один з одним.
- 9. Ініціювання змін.** Результати вимірювання ключових показників ефективності повинні викликати в діяльності підрозділу ланцюгову реакцію позитивних змін.
- 10. Простота вимірювання.** Ключові показники ефективності працюють в процесному контексті, в якому використовуються цільові та порогові значення, і виконавці повинні мати можливість час від часу кількісно оцінювати прогрес.

- 11. Підкріпленість відповідними індивідуальними стимулами.** Показники повинні сприяти мотивації персоналу. Керівництво підрозділу може посилити вплив ключових показників ефективності, встановлюючи KPI з урахуванням мотиваторів певного співробітника.
- 12. Релевантність.** Вплив навіть надзвичайно якісно розроблених ключових показників ефективності з часом слабшає, тому їх слід періодично переглядати і оновлювати.
- 13. Порівняльність.** Показники мають бути порівнянними, щоб одні й ті ж показники можна було порівняти в двох подібних ситуаціях. Наприклад, показники діяльності для співробітників, що займають рівнозначні посади у підрозділі державного органу районного рівня у сільській місцевості та у м. Києві, незважаючи на аналогічність діяльності порівнювати не завжди коректно.
- 14. Розумність.** Кожен показник повинен нести сенс і бути базою для аналізу.

Проведене нами дослідження дозволило сформулювати наступні висновки: важливим напрямом розвитку системи антитероризму є закріплення у чинних нормативних документах основних засад технології управління за результатами, таких як оцінка персоналу за результатами діяльності. Розроблення відповідних документів із питань оцінки за результатами діяльності має проводитися з урахуванням особливостей функціонування державних органів, їхньої ролі у боротьбі з тероризмом. Зокрема, вказані особливості обов'язково мають знайти своє відображення у системі ключових показників діяльності.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ТЕРРОРИЗМА В МЕГАПОЛИСАХ

Прыгунов Павел Яковлевич,

советник президента

Глобальной организации союзнического лидерства

кандидат психологических наук, доцент,

В мегаполисах возможны все известные на сегодняшний день виды терроризма: диверсии, похищения, покушение и убийства, хайджекинг, ядерный, химический, биологический, экологический, психологический, компьютерный, электромагнитный терроризм.

Для проведения террористических акций могут быть использованы уникальные, не имеющие аналогов в традиционной военной среде средства. Это определяется тем, что на современном этапе развития общества происходит быстрый и слабоконтролируемый рост числа идей в области освоения принципиально новых поражающих эффектов. Что может привести к ускоренному созданию большого многообразия технических средств, базирующихся на применении нетрадиционных для прежних террористов физических, химических, биологических принципах и новых технологиях.

Наряду с этим наблюдается определенное отставание идей по проблеме контртеррористической деятельности в политической, оперативно-розыскной, информационно-аналитической и организационной сферах, которое обуславливает дефицит базовой основы для принятия своевременных решений в области развития методов и средств противодействия терроризму. Следствием этого могут быть затруднения в своевременной переориентации имеющихся сил и ресурсов, их концентрации на возникающих новых угрозах, то есть потеря управляемости процессами противодействия.

Опыт решения вопросов восстановления управляемости в других областях показывает, что простым обобщением накапливаемых идей и приемов отмеченные трудности преодолеть нельзя. Должна быть как минимум сформирована упорядоченная структура предположений о средствах и способах ведения террористической деятельности и принимаемых решений по противодействию.

Определенную помощь в решении таких проблем может оказать использование системных принципов анализа. Они предполагают, прежде всего, исчерпывающее структурированное знание противника по его целям, задачам, финансовому, материально-техническому и профессиональному потенциалу, вооружению и многим другим характеристикам. Необходима систематизация потенциальных объектов террористов по степени их доступности, по ущербу при их разрушении. Эти данные являются необходимой базой для организации противодействия.

Анализ террористической деятельности позволяет сделать вывод о принципиальной необходимости учета максимально широкой области направленных методов воздействия, потенциально пригодных к использованию террористическими группами: от прямого боевого применения собственноручно оружия против населения и материальных ценностей до целенаправленного инициирования конкретных природных или экономико-социальных процессов.

Для противодействия всем видам терроризма в развитых странах, прежде всего США, предприняты беспрецедентные усилия по разработке национальных и международных законодательных актов, по финансированию программ противодействия и их координации выделены миллиарды долларов. Осуществляются обмены разведывательной информацией, блокирование незаконных финансовых потоков, ожесточаются меры контроля и защиты радиоактивных, химических и другим материалов.

Вместе с тем, возвращаясь к проблемам незащищенности мегаполисов, приходится констатировать, что практические направления противодействия находятся еще на недостаточном системном уровне.

Это послужило основанием для разработки предложений по формированию Целевой комплексной программы, задачами которой являются создание, внедрение и развитие интеграционной системы борьбы с терроризмом, предусматривающей объединение усилий различных министерств, ведомств, организаций и учреждений независимо от уровня подчиненности и форм собственности для достижения поставленных целей.

Психологический подход к проблеме терроризма дает возможность понять, что он порождает у отдельных лиц стремление решать возникшие проблемы крайними, максималистскими приемами, то есть толкает их в сторону политического экстремизма. Без учета умонастроений, психологического состояния, *этических установок*, определяющих готовность людей к использованию любых, ничем не ограниченных средств для достижения поставленных ими перед собой политических целей, невозможно получить целостное и законченное представление о системе предпосылок и механизме формирования терроризма.

Исследование деятельности различных террористических организаций и групп (в настоящее время в мире насчитывается около 500 объединений подобного типа) показывает, что террористы прибегают к самым разнообразным видам насилия над личностью: физическому, имущественному и морально-психологическому. Так, при убийстве представителя власти, государственного или общественного деятеля на первый план выдвигается физическое насилие, но это преступление связано также и с серьезной морально-психологической травмой для окружающих.

Способы *морально-психологического насилия* входят как составной элемент и в способы физического, и в способы имущественного насилия, поскольку террорист всегда стремится к устрашению явного или предполагаемого противника. Вместе с тем морально-психологическое насилие над определенным лицом или группой лиц выступает и в качестве самостоятельного способа насилия.

Как и два первых вида насилия, оно рассчитано на устранение того или иного лица (группы лиц) от политической деятельности либо на изменение ее характера и содержания. Подчеркнем, что морально-психологическое насилие осуществляется путем шантажа, угроз, клеветы и им подобных действий, направленных на то, чтобы затравить человека, запугать его, вывести из душевного равновесия.

Особенно опасной тенденцией является усиление *психологической напряженности* в обществе на фоне увеличения неустойчивости государственных институтов и дальнейшего развития центробежных процессов в стране. Падение авторитета власти сопровождается криминализацией общественного бытия и общественного сознания, когда решение проблемы незаконными методами представляется наиболее эффективным.

Для разработки эффективных программ общественной профилактики терроризма необходим учет социально-психологических детерминант оказывающих влияние на формирование личности террориста. К основным из них можно отнести:

Условия семейного воспитания и бытового окружения большей части этого контингента таковы, что позволяют сделать вывод о повышенном риске реализации агрессивных тенденций, в том числе в форме рассматриваемых преступлений. Имеются в виду не только стереотипы пьянства, наркотической зависимости, взаимного неуважения, скандалов и пр., но и такие специфические моменты, как демонстрация детям образцов агрессивного жестокого поведения, применения к ним физических наказаний в сочетании со снисходительным или поощряющим отношением родителей к проявлениям агрессивного поведения у детей. В результате быстро формируются и развиваются черты личности, связанные с эмоциональным безразличием к переживаниям других людей, с отсутствием эмпатии. Во взаимодействии с этими чертами личности формируются ценностные ориентации, связанные с допустимостью и предпочтительностью жестоких и вандалистских действий как способов эмоциональной разрядки, выхода из конфликтных ситуаций, достижения других значимых для субъекта целей.

Последние годы характеризуются появлением новых для страны криминогенных детерминантов, связанных с психологической атмосферой кризиса в обществе, которое находится в переходном периоде. Импульсивную, инструментальную, групповую жестокость провоцируют, в частности,

утрата уверенности в завтрашнем дне, угроза безработицы, распространение чувства социальной зависти к богатым, бизнесменам. При низкой общей и правовой культуре эти факторы создают в среде социальных аутсайдеров, особенно молодых, непреходящую атмосферу раздражения, озлобленности, поиска «врага»

Терроризм противоправен. Но от других преступлений его отличает целый ряд особенностей. Во-первых, акции терроризма совершаются с особой жестокостью, причем это изначально планируется их организаторами. Любой акт терроризма рассчитан на устрашение всех, кто не согласен с террористами. Таким образом, он наносит не только материальный, экономический и политический ущерб стране, но и болезненную моральную травму обществу.

Во-вторых, акции терроризма в отличие от многих общеуголовных преступлений не могут быть совершены спонтанно, по неосторожности или в состоянии аффекта. Они тщательно и скрытно готовятся, поэтому, с одной стороны, призванные бороться с ними спецслужбы и правоохранительные органы имеют определенное время для того, чтобы с помощью оперативных возможностей выявить подготовку преступлений и предотвратить их совершение, а с другой, вследствие тщательной конспирации действий организаторов актов террора эта работа крайне затруднена.

В-третьих, если иметь в виду стремление террористов принудить органы власти, определенных граждан или целые группы населения выполнить их условия, акция терроризма преследует определенную цель. Таким образом, объект террористических посягательств всегда обладает двойственным характером, ибо включает в себя непосредственные жертвы террористов или разрушаемые ими материальные ценности и общий объект, в качестве которого выступают элементы конституционного строя (порядок управления, территориальная целостность или политическое устройство государства, его военная или экономическая мощь, финансовая система и т. д.).

Терроризм относится к числу общечеловеческих проблем. Перечисленные обстоятельства, как и данный выше социально-психологический анализ, свидетельствуют о том, что терроризм сегодня представляет серьезную угрозу государству, обществу и личности и требует в этой связи адекватной ответной реакции не только со стороны правоохранительных органов, но и со стороны гражданского общества в целом.

Что же касается актуальной сегодня проблемы — терроризма (потенциальной жертвой которого является каждый из нас), то ущерб от него был бы существенно меньше, если бы удалось не нарушать нормальную жизнь, а противостоять, бороться, не содействовать террористам в достижении их цели устрашения общества.

Подсознательно действующие соображения, что обойдется, что лично меня и моих близких это, вероятнее всего, не коснется. Правда, вера в плохой исход невольно делает его более вероятным: известно, что прогноз обладает императивной, повелительной силой. Но это означает, что вера в благополучный исход, в свои силы позволит легче справиться с препятствиями. Неприемлема и другая крайность — пренебрежение опасностью.

Чтобы не попасть в ловушку, пройти по узкому коридору между нежелательными вариантами поведения, надо правильно оценить опасность — настолько, чтобы принять меры по защите, сохранить природу для будущих поколений и избежать военных столкновений. Для этого нужны отказ от многого привычного, немалые затраты и упорная, длительная работа. Как и в эпизодах с личностями и отдельными группами людей, поведение в преддверии надвигающихся опасностей определит и судьбу всего мирового сообщества. Известно, что в принятии решений человек не всегда полностью руководствуется логикой — большую роль играет подсознание и бессознательные мотивы — инстинкты, эмоции, пример других, ассоциации и, возможно, главное, что требуется от сегодняшнего человека — сделать еще шаг в своем развитии, увеличить долю прагматизма, расчета, логики в своих действиях, касающихся будущего.

Одним из механизмов профилактики терроризма является формирование в обществе толерантности. Понятие толерантность (лат. *tolerantia* — терпение) означает терпимое, уважительное отно-

шение к чужим мнениям, верованиям, культурным традициям и обычаям. Толерантность определяется как уважение и принятие многообразия культур нашего мира, форм человеческой индивидуальности; от догматизма и абсолютизации истины.

Эти принципы не означают терпимого отношения к социальной несправедливости, уступки своим убеждениям. Они означают, что каждый свободен придерживаться своих позиций и признает такое право за другими; признает, что, различаясь по внешнему виду, положению, речи, поведению, ценностям, все люди обладают правом жить в мире и сохранять свою индивидуальность, не допускается дискриминация, основанная на признаках расы, цвета кожи, родового, национального, этнического происхождения. Толерантность предполагает просвещение общества, уничтожение психологических барьеров, способствующих возникновению фобий, продвижение по пути к согласию, миролюбию, бесконфликтности. Возникновение нетерпимости объясняют психическими особенностями человека, природной агрессивностью, недостатком культуры. Смутное ощущение угрозы внешнего мира, неизвестность порождают предрассудки и ксенофобию, неприязнь к чужакам — иным этносам, религиозным меньшинствам, к отличающимся от большинства — людям и социальным группам. Постоянный страх «врага» рождает потребность защиты, выражающейся в приобщении к некоей общности «своих», «кто не с нами — то против нас».

Понятие толерантности довольно динамично: то, что не так давно считалось в обществе недопустимым, даже уголовно наказуемым, теперь часто признается и не подвергается гонениям: где-то развод запрещен, а где-то не проблемы многократные браки; в одних странах свобода сексуальных отношений, в других убивают за поцелуй. У одних моногамия, у других полигамия; в некоторых странах большая часть семей живет в незарегистрированных браках, дети, рождающиеся вне брака, также признаются обществом. Мирное сосуществование возможно только при признании права на необъяснимую манеру поведения других (если, конечно, она не ущемляет чьих-то интересов). Так что роль толерантности, ее понимание и соблюдение становятся все более существенными в нашей жизни.

Принципы толерантности, недопущение расизма и расовой дискриминации провозглашены во Всеобщей декларации прав человека и многих других международных документах.

Терпимость людей, миролюбие — это одни из базовых качеств психики, менталитета людей, которые необходимы для выживания. Как мы знаем, это понятно было давно, и такие принципы заложены практически во все религии. Однако наша история — это скорее калейдоскоп отступлений от правил, чем следование им. Сейчас мы вступаем в эпоху, когда далее такой ход действий становится невозможным.

Для организации общественной профилактики терроризма необходимо:

- со стороны ученых — разработку научно-обоснованных рекомендаций по профилактике проявлений терроризма в конкретном регионе (стране).
- со стороны преподавательского состава — внедрение в образовательный процесс для всех образовательных учреждений учебных курсов по антитеррору, профилактике терроризма.
- со стороны руководства правоохранительных органов — максимально использовать возможности негосударственного сектора безопасности в системе борьбы с терроризмом.
- со стороны представителей СМИ, — при освещении тем терроризма учитывать, что основной задачей террора является запугивание граждан, формирование у них чувства страха и СМИ не должно способствовать этому.
- со стороны политических и общественных деятелей — проявлять толерантность, избегать категоричности в вопросах религии, культуры, национальной политики.
- со стороны руководителей предприятий, организаций всех форм собственности — организация профилактических мероприятий среди персонала по недопущению проявлений экстремизма и терроризма.

- со стороны граждан — максимальное содействие правоохранительным органам в организации профилактики проявлений терроризму.

Исходя из вышесказанного задачей прикладной психологии в XXI веке в системе борьбы с терроризмом будет являться: разработка научно — обоснованных психологических рекомендаций по осуществлению профилактики терроризма в современных условиях, снижение уровня психического напряжения у граждан в терроропасных регионах, формирование установок у всех слоев населения на взаимодействие с правоохранительными органами в системе профилактики терроризма, разработка рекомендаций по организационно-поведенческим аспектам направленных на безопасность деятельности и жизни граждан.

Только сообща можно защитить наше общество, а значит и каждого из его граждан от угрозы терроризма.

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК КОНСТИТУТИВНИЙ КОМПОНЕНТ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

*Фатхутдінов Василь Гайнулович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України*

Останнім часом дедалі більше дослідників звертають свою увагу до вивчення різноманітних аспектів протидії екстремізму та тероризму. Це обумовлено все зростаючою роллю безпекових чинників у сучасному житті, їх визначальною роллю для ефективного розвитку держави, суспільства і особи як цілісного організму, актуалізації антитерористичної функції держави. Як влучно зазначають визнані на міжнародному рівні фахівці з теорії безпеки, відбувається ренесанс безпеки [1].

У даному контексті відзначимо, що в рамках антитерористичної тематики лише мала частина досліджень присвячена вивченню громадської безпеки як складової антитерористичної політики. Більше того, проведений нами науковий аналіз джерел дає можливість дійти висновку, що сама громадська безпека розглядається відірвано від національної безпеки, і протидія тероризму відірвано від забезпечення громадської безпеки, хоча онтологічно дані поняття і процеси слід розглядати як ціле та часткове.

З метою обґрунтування єдності і корелятивного зв'язку громадської безпеки та антитерористичної політики доцільно визначити сутнісні ознаки громадської безпеки, що стане в нагоді при формуванні аргументаційної бази щодо висуненої нами вище гіпотези.

Отже до основних ознак громадської безпеки, які описують її зміст, я включаю:

- *система* врегульованих нормами права *суспільних відносин* із метою забезпечення безпеки особи, громадського спокою, сприятливих умов для праці і відпочинку громадян, нормально-го функціонування державних установ, громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій;
- *загрози* щодо порушення громадського спокою, умов для праці й відпочинку громадян та нормального функціонування підприємств, установ та організацій можуть походити від різних джерел: від злочинних та інших протиправних посягань, порушення порядку користування джерелами підвищеної небезпеки, предметами і речовинами, вилученими з цивільного (вільного) обороту, явищ негативного техногенного і природного характеру, а також особливих обставин, що виникають в результаті певних подій (землетрусів, повеней, вулканічної діяльності та т. ін.);
- *відносини людей*, що пов'язані з дотримання правил дорожнього руху, здійснення будівельних і ремонтних робіт у громадських місцях, дотриманням правил протипожежної безпеки, дотриманням правил поведінки з речами та предметами, які вилучені з цивільного обігу і підпадають під ліцензійно-дозвільну систему (вогнепальна зброя, вибухові речовини, сильнодіючі отрути, радіоактивні матеріали), дотриманням правил безпеки при проведенні різних заходів в громадських місцях (масових автомобільних шоу, авіаційних шоу та т. ін.), дотриманням правил боротьби зі стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями, та наслідками техногенних катастроф;
- детермінована станом охорони громадського порядку, активності та ефективності роботи правоохоронних органів, у тому числі суб'єктів боротьби з тероризмом, які реалізують державну антитерористичну політику, у тому числі і у сфері громадської безпеки; міліція, будучи одним із суб'єктів боротьби з тероризмом, виступає головним суб'єктом системи забезпечен-

ня громадської безпеки [2], а отже громадська безпека і антитерористична безпека пов'язані за організаційною ознакою;

- рівень громадської безпеки залежить також від нормальної діяльності об'єктів життєзабезпечення (електропостачання, газопостачання, водопостачання, забезпечення збирання та безпечної утилізації відходів, інформатизації населення), а одним із завдань боротьби з тероризмом є забезпечення нормального функціонування об'єктів критичної інфраструктури, тобто спостерігаємо поєднаність за об'єктовою ознакою;
- залежить від стану благоустрою населених пунктів, доріг, вулиць, їх освітлення та впорядкованості, наявності та впорядкованості об'єктів торгівлі та громадського харчування, шкіл, дошкільних дитячих закладів та структури промисловості і сільського господарства в окремих районах;
- забезпечується через діяльність усіх державних органів, а також недержавних (неурядових) організацій, які спрямовують свою діяльність на створення необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки, вжиття заходів нормативно-правового, організаційного, правоохоронного, примусового та іншого характеру, які адекватні загрозам, що створюються для інтересів особи, суспільства і держави [3];
- органічно і корелятивно пов'язана з іншими правовими категоріями: по горизонталі — з категоріями, які описують сферу громадської безпеки; по вертикалі — з категоріями, які пов'язують громадську безпеку з національною і антитерористичною безпекою.

Зміцнення громадського порядку сприяє підвищенню охорони громадської безпеки і навпаки підвищення ефективності охорони громадської безпеки сприяє кращій охороні громадського порядку. Так само, як зниження рівня національної безпеки впливає на рівень громадської безпеки, а надійний рівень забезпечення громадської безпеки сприятиме підвищенню рівня забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Липкан В. Ренессанс безопасности. Негосударственная система безопасности как атрибут государства / Владимир Липкан, Игорь Бондаренко // Российские вести. — 11 февраля 2013. — № 3–4(2107–2108). — С. 2.
2. Небеська М. С. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки : Марина Сергіївна Небеська : автореф. дис. ... канд. юрид. наук, спец. : 12.00.07 / Харківський нац. ун-т внутр. справ.- Харків, 2011. — 20 с.
3. Плохой І. І. Адміністративно-правові форми забезпечення органами державної влади громадської безпеки / Ігор Іванович Плохой : автореф. дис. ... канд. юрид. наук, спец. : 12.00.07 / ХНУВС. — Харків, 2010. — 20 с.

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ І ПРОПАГАНДА НАСИЛЬСТВА: ГРАНІ СПІВВІДНОШЕННЯ

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ПРО ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК

*Капінус Людмила Іванівна,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету*

На нинішньому етапі розвитку нашої цивілізації сучасне суспільство важко уявити без інформації. Дана інформація може мати різний вигляд: так, в Законі України «Про інформацію» зазначено, що інформація — будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

Широке використання інформації зумовлює необхідність здійснення конкретного правового регулювання інформаційних відносин не лише на національному та міжнародному рівнях, а й безпосередньо, в межах міжнародних універсальних та регіональних організацій. Одним із елементів даного процесу виступає нормативне закріплення права людини та громадянина на інформацію.

Право на доступ до інформації має як громадянин України так і іноземець (відповідно до національного законодавства). У зв'язку з цим може сформуватися ситуація стосовно можливості доступу іноземних фізичних осіб до інформації, яка є власністю нашої держави. Оскільки інформаційні відносини будуть між двома суб'єктами різної національної приналежності, то вступають в дію норми міжнародного приватного права. Як відомо, законодавством України передбачаються можливості обмеження права на інформацію, а саме в ст. 5 закону «Про інформацію» закріплено: «Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб» [1].

Ще одним положенням, яке міститься в національному законодавстві, є ст. 34 Конституції України, де зазначається, що здійснення права на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Ми вважаємо, що вони є певним відображенням підстав для формування застереження про публічний порядок в сучасному міжнародному праві, а саме безпека держави, встановлений в ній правопорядок, життя та здоров'я громадян, здоров'я населення та добрі звичаї в державі [2, С. 134]. Досліджуючи дані підстави, виникає необхідність визначення наступних понять: безпека держави (національна безпека) та правопорядок. Як зазначає В. А. Ліпкан, у концептуальному плані вважається, що національна безпека становить собою цілісний екзистен-

ціальний феномен, відтак не може бути репрезентована сукупністю корелятивно пов'язаних складових (економічна, інформаційна, політична безпека тощо). Національну безпеку слід аналізувати крізь призму її системних властивостей, отже доцільно казати про національну безпеку в інформаційній сфері, екологічній та ін. [3, С. 24]

Правопорядок — суспільний порядок, врегульований правом, законом. [4, С.538]. Ми вважаємо, що правопорядок також можна визначити і як інформаційну категорію, оскільки відсутність законодавчого врегулювання інформаційних правовідносин може призвести до проблем в усіх сферах суспільного життя.

Наступною суперечливою, на нашу думку, нормою закону є те, що держава гарантує усім учасникам інформаційних відносин рівні права та можливості доступу до інформації, не закріплюючи жодних обмежень, як-то наявність чи відсутність громадянства України. Але з іншого боку, забезпечення рівного доступу є неможливим і дане положення також закріплюється на законодавчому рівні.

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що в самому національному законодавстві існують певні прогалини і існує нагальна потреба їх заповнення. Як один з варіантів їх заповнення можна назвати прийняття закону України «Про доступ до публічної інформації», внесення змін до закону «Про інформацію» та ін.

Список використаних джерел:

1. «Про інформацію» Закон України від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
2. Чубарев В. Л. Міжнародне приватне право: Навч. Посібник. — К.: Атіка, 2008. — 608 с.
3. Ліпкан В.А., Максименко Ю.С., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. — К.: КНТ, 2006. — 280 с.;
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / укл. О. Єрошенко — Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. — 864с.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОЛИТИКИ КИБЕРБЕЗОПАСНОСТИ

*Сопилко Ирина Николаевна,
директор Юридического института
Национального авиационного университета,
кандидат юридических наук, доцент*

Моя принципиальная позиция заключается в том, чтобы как можно быстрее создать рабочую группу и окончательно доработать и принять Информационный кодекс Украины, который должен стать логичным шагом после принятия Концепции государственной информационной политики, солидное место в которой должны занимать вопросы кибербезопасности. Данные документы должны быть пронизаны общей идеологией, их основное содержание должно заключаться в том, чтобы в условиях современного мира обеспечить Украине надежный уровень процветания и развития в угрожающем её информационному суверенитету киберпространстве.

Для формирования собственной научной позиции следует определить постулаты, на которых я буду основываться при формулировании собственных теоретических выводов и предложений.

Онтологически концепция политики кибербезопасности является следствием парадигмального понимания мультивекторности развития информационного общества и его многоальтернативности, невозможности заранее определить направления развития и соответственно четко урегулировать нормами права широкий спектр информационных правоотношений. Императивный дуализм парадигмальности касательно необходимости четкого государственного регулирования и имманентности многоальтернативности развития информационного общества в результате трансформации глобализационных процессов является исходным постулатом данной концепции. В ней должны быть отражены принципы видения развития государства в современных условиях, сохранения его ведущей и определяющей роли в общественных процессах, в том числе и с учетом антропологических идей, в частности формирования разумного баланса концепций человекоцентризма и государствоцентризма, которые в Украине исследуются достаточно глубоко в рамках научных школ теории права и государства, а также философии права.

Гносеологически концепция политики кибербезопасности помогает операционализировать междисциплинарную методологию к ее формированию и применить ее с соответствующим добавлением адекватного методологического инструментария по развитию эффективного механизма политики кибербезопасности с учетом современных тенденций как относительно генезиса новых киберугроз, так и междисциплинаризации наук. В современных условиях ученые должны специализироваться не по отдельным наукам, а по отдельным проблемам. В Украине ведется значительная работа по формированию науки информационного права, выделению отдельной специальности и формированию высококвалифицированных кадров. В то же время данная работа проводится лишь с учетом традиций правовых наук, между тем, несколько игнорируются уже существующие наработки в сфере международных отношений, в частности по специальности «Международная информация». Это является свидетельством тому, что научные исследования концептуально лишены творческого потенциала и креатива для своего развития, поскольку изначальное создание границ рамками и методологией одной науки (юридической, международных отношений, экономической и т.д.) фактически приводит к тому, что системная проблема рассматривается фрагментарно не в силу узости самого исследователя, а в силу ограниченности методологического потенциала науки, в рамках которой он исследует системный феномен.

Одним из выходов из такой ситуации считается дальнейшее развитие информациологии, основы которой были заложены И.И.Юзвишиным. Актуальными, на мой взгляд, и это можно отнести к научной новизне трактовки и интерпретации информациологии, могут быть развитие таких направлений:

- информационная акмеология;
- информационная этика;
- информационная политика;
- политики кибербезопасности.

Главным атрибутом современной информациологии должно стать системное видение информационного общества, а главное — роли государства в его эффективном развитии, в том числе с помощью управленческих, правовых и иных механизмов.

Аксиологически концепция политики кибербезопасности в случае ее легитимации должна выступить ценностью, которую сам по себе несет документ такого концептуального уровня. Современное мироздание и формирование цифрового универсума вне контекста политики кибербезопасности невозможны. Равно как и развитие эффективного государства вне политики кибербезопасности и информационного общества является также невозможными. Следовательно, основной ценностью этой политики является ее способность сформировать основные ценности, ради которых, собственно, и должна осуществляться данная политика.

Касательно смыслового статуса концепции политики кибербезопасности, то она также играет ведущую роль в формировании ориентиров всей государственной антитеррористической политики.

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ

Татарникова Кристина Геннадіївна

*здобувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України*

У цілому аналіз вітчизняних та іноземних публікацій з інформаційного права дозволяє констатувати, що більшість тих, хто здійснює комплексне дослідження проблематики інформаційного права неоднозначно розуміють зміст системи законодавства про інформацію, а також визначення його меж з іншими галузями законодавства.

Це виступає важливим аспектом, адже сучасний характер терористичних загроз свідчить про дедалі зростаючу роль інформаційної складової державної антитерористичної політики. Відтак можемо сміливо говорити про те, що інформаційне право відіграє з часом відіграватиме все більше роль у формуванні державної антитерористичної стратегії.

На цьому фоні, у ряді своїх публікацій новаторським підходом виділяється український дослідник В. С. Цимбалюк. Серед іншого стосовно визначення сутності законодавства про інформацію він виділяє необхідність поділу його за структурними складовими інформаційного права на три частини: загальну, особливу і спеціальну. При цьому в структуру загальної та особливої частини він відносить виключно Закон України «Про інформацію», а в структуру спеціальної частини інформаційного права він відносить більшість спеціальних законів України щодо видів інформаційної діяльності.

Вагомі аргументи на розвиток положень стосовно інститутів інформаційного права, що знайшли відображення у законах України щодо інформаційної сфери суспільства, сформовані були О. С. Рождественською [1], через консолідацію теоретико-правових знань пов'язаних із формуванням теорії галузевих спеціальних суб'єктів інформаційних правовідносин за правовим статусом.

Окремі важливі для консолідації інформаційного законодавства аспекти становлення правових інститутів щодо суб'єктів інформаційного права були визначені і В. С. Цимбалюком [2]. Зокрема, ним пропонуються такі правові ознаки основних суб'єктів інформаційного права як «інформант» (інформатор) — той хто передає інформацію та «інформований» — той (ті) хто сприймає інформацію, або той (ті) кому спрямована інформація. У контексті конструктивної критики такої загальної класифікації В.С.Цимбалюком суб'єктів інформаційного права, що мають знайти відображення у законодавстві про інформацію, пропонується звернути увагу на необхідність доповнення її ще одним видом спеціальних суб'єктів — зберігачами інформації. Це зумовлено тим, що в практиці є такі суб'єкти інформаційних відносин (фізичні та юридичні особи, установи, підприємства, організації), які не тільки приймають чи передають інформацію на користь інших осіб, але й не приймаючи та не передаючи інформації лише зберігають її оригінали — це архіви та архіваріуси.

До зберігачів інформації також можна віднести таким суб'єктів як організаційні структури, що підтримують, гарантують безпеку інших суб'єктів суспільних відносин у складі правовідносин щодо національної безпеки (служби безпеки, служби охорони, служби захисту, адвокати, нотаріуси, охоронні приватні підприємства та інші). Зазначені міркування впливають з аналізу ряду публікацій В. А. Ліпкана [3–6].

Таким чином констатуємо, що легального, однозначного визначення терміну «законодавство» в нашій країні немає. Отже, під ним ми будемо розуміти сукупність нормативно-правових актів прийнятих Верховною Радою України під назвами «Конституція України», «закон» та «кодекс». Нормативно-

правові акти, що прийняті іншими органами державної влади пропонується розглядати як підзаконні, у тому числі такі, що прийняті Президентом України, Кабінетом Міністрів України, органами державної виконавчої влади. Таке наше юридико-когнітивне розуміння законодавства впливає із змісту положень Конституції України: статті 75, де зазначено, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна рада України; а також зі змісту пункту 3 статті 85 — де зазначено, що вона приймає закони.

У контексті теми нашого дослідження пропонується звернути увагу на публікації, де їх актори звертають увагу на розуміння категорії «система», як таку, що пов'язана із загальною теорією систем, що застосовується у праві. Широкий спектр застосування, багатоаспектність, багатофункціональність, багатозначність цієї категорії, поряд з такими поняттями як право, управління, організація і т.п. та пояснення їх, викликало потребу виокремлення у загальній методології науки [7] спеціального науково-практичного підходу під умовною назвою — системний підхід. За сутністю теорія систем нині переросла у окрему гілку методології, що отримала умовну назву — системологія [8]. У змісті сучасної системології загальний зміст системи розглядається як множина (а не сукупність, купа) елементів, що у єдності утворюють нову якість не притаманну сукупності (складанню, додаванню) цих елементів.

З цього визначення системи, як методологічного пропонується скомпіювати визначення «система інформаційного законодавства» (чи більш коректного з точки зору української філології категорії — система законодавства про інформацію) таким чином: **система законодавства про інформацію (система інформаційного законодавства)** — ієрархічна множина нормативно-правових актів у юридичному статусі законів, прийнятих Верховною Радою України, де визначаються суспільні відносини щодо інформації відповідно до положень Конституції України.

Дані положення можуть бути використані також і при формуванні антитерористичного законодавства, яке має враховувати не лише підвалини традиційних галузей права, а й базуватися на нових, до яких саме і належить інформаційне право.

Список використаних джерел:

1. Рождественська О. С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Олена Сергіївна Рождественська. — Х., 2009. — 203 с.
2. Цимбалюк В. С. Суб'єкти інформаційного права та інформаційної діяльності / В. С. Цимбалюк // Правова інформатика. — 2010. — № 3 (27). — С.29–32.
3. Ліпкан В. А. Національна безпека України у світлі теорії самоорганізації / В. А. Ліпкан // Держава і право. — 2002. — №16. — С. 142–148.
4. Ліпкан В. А. Організація недержавної системи безпеки / В. А. Ліпкан. — К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2003. — 110 с.
5. Ліпкан В. А. Сутність та зміст управління системою національної безпеки / В. А. Ліпкан // Правова держава. — 2003. — Вип. 14. — С.257–266.
6. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
7. Барболин М. П. Основы общей методологии. / М. П. Барболин, В. М. Барболин. — СПб: «Петрополис», 2007. — 240 с.
8. Карташов В. А. Система систем. Очерки общей теории и методологии / В. А. Карташов. — М.: «Прогресс-Академия», 1995. — 325 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ТА ТЕРОРИЗМУ

*Шепета Олена Василівна,
кандидат юридичних наук*

У контексті широкомасштабної правової реформи, що здійснюється в різних сферах, зокрема конституційній, судовій, адміністративній відбувається також удосконалення інформаційного законодавства.

Українське інформаційне законодавство важко визнати ефективним. Особливо гостро це відчувається під час здійснення антитерористичних профілактичних заходів. Інформаційний та кібертероризм нині доволі ґрунтовно укорінилися в українське життя. За даними німецьких експертів Україна входить до четвірки країн, з яких найчастіше відбуваються DDOS атаки на сервери державних органів. Звичайно, що дану інформацію можна сприймати як елемент впливу на державу, формування негативного іміджу нашої країни тощо. Але це інші теми — проблема контррозвідального захисту інформаційного простору, формування реальних гарантій інформаційного суверенітету і забезпечення іміджу органів державної влади в інформаційному просторі.

Нас же цікавить інший аспект: зростаючий рівень кібертероризму, поєднаний із неадекватно млявим реагуванням законодавця на дані процеси, зокрема формування ефективного інформаційного законодавства і ухвалення Інформаційного кодексу України.

Однією з причин цього є те, що інформаційні відносини, порівняно з іншими правовими відносинами, є більш динамічними, і тому цей факт негативно впливає на актуальність ухвалених (чинних) норм.

Інтенсивний розвиток інформаційного законодавства України, а також необхідність узгодження вітчизняного інформаційного законодавства міжнародним з урахуванням національних інтересів зумовлює необхідність його реформування на науковій основі, у тому числі зважаючи на зростаючу роль силових аспектів розв'язання міжнародних конфліктів, у тому числі і за допомогою терористичних та екстремістських методів.

Важливого значення, за цих умов, набуває виокремлення концептуальних засад формування інформаційного законодавства, дослідження проблеми систематизації інформаційного законодавства [1].

Важливим кроком на шляху формування інформаційного законодавства стало прийняття Доктрини інформаційної безпеки України. Саме вказаний документ є основою:

- формування державної політики у сфері інформаційної безпеки України;
- розроблення проектів концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій із забезпечення інформаційної безпеки України;

підготовки пропозицій щодо подальшого системного вдосконалення правового, методичного, науково-технічного й організаційного забезпечення інформаційної безпеки України [2].

Правовий фундамент для затвердження нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, та зародження інформаційної галузі законодавства було закладено шляхом прийняття Закону України «Про інформацію».

Таким чином, на доктринальному рівні вживаються певні заходи щодо підвищення ефективності реалізації державної інформаційної політики, яка певним чином корелює із державною антитерористичною політикою. Так само, ухвалюються певні нормативно-правові акти за різними напрямками інформаційної тематики та вносяться зміни та доповнення до вже чинних документів. У той же час,

роботи з удосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки в цілому мають фрагментарний характер у той час, як недоліки чинного інформаційного законодавства України в контексті формування ефективної антитерористичної політики потребують більш системного вирішення.

Саме тому доречною є позиція більшості дослідників вищезазначеної проблематики, які звертають увагу на необхідність його систематизації [3–4]. Безпосередньо формування інформаційного законодавства в Україні обумовлює необхідність його удосконалення через теоретичне розроблення систематизаційних засад.

Під час вибору конкретної форми систематизації слід враховувати не лише складний і специфічний характер інформаційних відносин та становлення інформаційного права як самостійної галузі права, а й той факт, що інформаційне право поки не є систематизованою галуззю. Також потребують врахування проблеми боротьби з тероризмом, який нині виступає однією з загроз міжнародному миру та безпеці.

Важливого значення для ефективної систематизаційної діяльності інформаційного законодавства в Україні набуває вироблення її на основі уніфікованих принципів.

Так, на думку сучасних науковців, в основі систематизації норм інформаційного права повинні бути пророблені юридичною наукою та перевірені практикою ґрунтовні принципи: об'єднання традицій та новацій правознавства; інкорпорація норм чинного інформаційного законодавства України в нову систему через агрегацію інститутів права; формування міжгалузевих інститутів права на основі зв'язків із галузевими інститутами [5, с. 27].

На противагу фрагментарному розв'язанню проблем правового регулювання правових відносин в інформаційній сфері, на наше переконання, найбільш адекватним шляхом підвищення ефективності вітчизняного інформаційного законодавства є проведення широкомасштабної, поступової його систематизації крізь призму трьох основних форм: інкорпорації, консолідації та кодифікації. На науковому рівні методологічні засади розв'язання даного питання сформовані в рамках *розвитку школи інформаційного права В.А.Ліпкана* (Ю.Максименко, П.Матвієнко, Г.Линник, О.Логінов, О.Стоєцький, В.Баскаков, М.Дімчогло, К.Череповський, Л.Капінус, К.Татарнікова та ін.), дослідники якої системно досліджують дані проблеми, пропонуючи різноманітні контексти і матриці для вирішення проблемних питань у різних сферах життєдіяльності, зокрема і у сфері протидії екстремізму та тероризму.

Також можемо звернути свою увагу і на діяльність таких вітчизняних науковців, як: І. Арістова, К. Беляков, В. Гурковський, В. Цимбалюк, М. Швець, О.Швець та інші [6–11].

У рамках даних досліджень у різний спосіб доводиться думка щодо необхідності кодифікації інформаційного законодавства, і виділення у майбутньому кодифікованому акті наступних розділів про: засади електронної торгівлі; правову охорону прав на зміст комп'ютерних програм; удосконалення захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі авторського права при розміщенні та використанні творів у мережі Інтернет; охорону баз даних; дистанційне навчання; телемедицину; надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним та фізичним особам інформаційних послуг із використанням мережі Інтернет; комерційну таємницю тощо.

Водночас, дослідження нормативно-правової бази у поєднанні із аналізом наукової думки дає змогу дійти висновку, що діяльність із кодифікації інформаційного законодавства недостатньою мірою включає у себе напрям правового регулювання технічного захисту інформації, що виступає особливо важливим в контексті формування оновленої стратегії протидії тероризму та екстремізму.

Саме тому, на нашу думку, доречно було б у ході проведення робіт із кодифікації вітчизняного інформаційного законодавства більшу увагу приділити нормативно-правовому регулюванню наступних питань:

- протидія технічним розвідкам;
- захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах;
- уконституювання інтернет-відносин із наступним виробленням правових механізмів їх державного регулювання;

- формування дієвих механізмів захисту персональних даних технічними засобами;
- захист мовної інформації та даних у лініях і середовищах;
- науково-технічна діяльність у галузі ТЗІ;
- організація взаємодії та координація розвитку системи ТЗІ із збереженням державного контролю за даною сферою [12].

Зокрема, ми вважаємо, що вказані напрями діяльності потребують урегулювання у відповідних розділах Інформаційного кодексу України, зважаючи на збільшення кількості вчинюваних кібератак, а також прискореним розвитком кіберзагроз і почасти відсутністю дієвого захисту державних інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник / За заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
2. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 08.07.2009 №514/2009 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 52. — С. 7.
3. Череповський К. П. Інкорпорація як складова систематизації інформаційного законодавства України // К. П. Череповський // Вісник Запорізького національного університету. — 2012. — № 2(Ч. II). — С. 177–182.
4. Дімчогло М. І. Консолідація як вид систематизації інформаційного законодавства / М. І. Дімчогло // Правова інформатика. — 2012. — 1 (33). — С. 15–24.
5. Основи інформаційного права України: Навчальний посібник / В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін. / За ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного, П. В. Мельника. — К.: Знання, 2004. — 274 с.
6. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: Монографія / За загальною редакцією О.М. Бандурки. — Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. — 368 с.
7. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика / К. І. Беляков. — К.: КВІЦ, 2006. — 118 с.
8. Гурковський В. І. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. І. Гурковський. — К., 2004. — 20 с.
9. Цимбалюк В. С. Латентність комп'ютерної злочинності / В. С. Цимбалюк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2001. — № 3. — С. 176–182.
10. Швець О. В. Формування політичного іміджу України в міжнародному інформаційному просторі : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Олена Вікторівна Швець. — К., 2006. — 237 с.
11. Основи інформаційного права України : [навчальний посібник] / [В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін.] / за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного, П. В. Мельника. — К. : Знання, 2004. — 274 с.
12. Шепета О. В. Організаційно-правові засади взаємодії Держспецзв'язку та Служби безпеки України з питань охорони державної таємниці та технічного захисту інформації / О. В. Шепета // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 4. — С.34–36.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ЯК НАПРЯМ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ

Цимбалюк Віталій Степанович,

радник президента

Глобальної організації союзницького лідерства

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Формування інформаційного суспільства потребує найскорішого ухвалення Кодексу України про інформацію. Факт існування інформаційного суспільства вже не потребує наукових доведень і чисельних дискусій, наразі постає інше завдання — створити реальні гарантії реалізації особою права на інформацію, а в більш широкому розумінні — права на інформаційну безпеку.

У даному контексті важливим елементом усвідомлення необхідності правового регулювання розвитку інформаційного суспільства виступає факт поширення екстремізму та політичного радикалізму, особливо через використання мережі Інтернет.

Саме тому в рамках даної статті мною будуть розкриті засади формування інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство має слугувати для дальшого розвитку і трансформації сучасних держав в ефективну організацію політичної влади, а не руйнувати державу, послуговуючись гіперболізацією та вульгарним реміксуванням етатистської концепції, створюючи віртуальні або додаткові реальності, котрі насправді руйнують справжню суть людини.

Орієнтир до інформаційного суспільства в нашій країні було визначено в Програмі інтеграції України в Європейський Союз (розділ 13).

У ній було визначено наступне:

1. Поточна ситуація.

Розвиток інформаційного простору визначається як станом інформаційних технологій (програмно-технічні засоби доступу до інформації, телекомунікаційна складова тощо), так і кількісним та якісним складом доступних на ринку інформаційних продуктів.

Було зазначено, що стан інформаційних технологій та рівень інфраструктури інформатизації потребує вдосконалення. Забезпеченість населення персональною комп'ютерною та іншою технікою інформаційного суспільства, особливо з огляду на сучасний її рівень, залишається низькою.

Лише кілька сегментів інформаційного ринку України перебувають на рівні, що відповідає світовому. Головним чином, це система науково-технічної інформації, але частка такої інформації у світовому інформаційному ринку не перевищує 5 %. Другий сегмент інформаційного ринку, який перебуває на прийнятному для європейських стандартів рівні, це офісна інформація органів державної влади (в першу чергу законодавча та нормативна база). Але й цей сегмент світового інформаційного ринку не перевищує 1,5–2 %.

Було визначено, що Україна прискореними темпами вирішує цілий комплекс проблем, пов'язаних з телекомунікаційною складовою інформаційного суспільства. Галузь зв'язку України складається з підгалуздей електричного та поштового зв'язку, а також підприємств і служб забезпечення її функціонування.

Враховуючи, що становлення державності України, відродження її економіки і входження в світове інформаційне суспільство неможливе без прискореного розвитку галузі телекомунікацій, було розроблено і схвалено КМ України «Концепцію розвитку зв'язку України до 2010 року». У 1998 році вже було розроблено й затверджено Верховною Радою України «Національну програму інформатизації України».

В Програмі інтеграції України в Європейський Союз також було констатовано, що наша країна є членом ряду міжнародних організацій зв'язку та інформатизації — Всесвітнього поштово-

го Союзу (ВПС), Міжнародного союзу електрозв'язку (МСЕ), а також регіональних європейських організацій — Європейської конференції Адміністрацій зв'язку (СЕРТ), Європейського Інституту Телекомунікаційних стандартів (ETSI).

У пункті б) Програми інтеграції України в Європейський Союз були визначені короткострокові пріоритети: забезпечення усвідомлення необхідності реалізації українським суспільством можливостей, які надають сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології як для суспільної, економічної діяльності, так і для приватного життя. Заходи із забезпечення виконання завдань щодо короткотермінових пріоритетів були визначені наступним чином:

гармонізація існуючих і розробка нових законодавчих актів про інформатизацію і зв'язок в Україні відповідно до вимог ЄС;

запровадження досвіду Адміністрацій зв'язку країн-учасниць ЄС з питань гармонізації та імплементації законодавства та нормативно-технічних актів до вимог директив ЄС у галузі зв'язку та інформатизації;

налагодження співробітництва з Генеральним Директоратом ЄК «Інформаційне суспільство» (далі — ІС) стосовно питань регулювання в галузі інформатизації та зв'язку;

підготовка та реалізація спільних міжнародних проектів;

співробітництво з Адміністраціями зв'язку країн-учасниць ЄС;

створення баз даних документів ЄС за галузевою ознакою;

інформаційно-аналітичне забезпечення процесів інтеграції галузі зв'язку, включаючи накопичення, переклад та вивчення організаційних документів ЄС щодо політики телекомунікацій (директив, постанов та рекомендацій Генерального Директорату XIII ЄК), видання методичних матеріалів щодо основних напрямків інтеграційного процесу у галузі зв'язку;

створення умов для забезпечення інформаційної відкритості суспільства;

здійснення заходів щодо впровадження нових інформаційних технологій та технологій зв'язку;

створення умов для входження до глобальних інформаційних систем та сприяння доступу фізичних та юридичних осіб до світових інформаційних ресурсів;

формування стратегії та основ державної політики підтримки розвитку українського сегменту Інтернет, сприяння поширенню всебічної і достовірної інформації про Україну в цій мережі;

створення передумов для культурного обміну із застосуванням новітніх інформаційних технологій;

створення системи управління національними інформаційними ресурсами, Національного хосту для забезпечення участі України в проектах щодо побудови інформаційного суспільства (ІС);

організація участі українських організацій в конкурсі проектів ЄС програми IST (Information Society Technologies);

залучення до співпраці організацій, що мають досвід роботи в проектах ЄК за програмами Телематика, ACTS (advanced communications technologies and services), ESPRIT (програма Європейської спільноти щодо інформаційних технологій) та ін.;

проведення семінарів і конференцій та інформування з питань політики і підходів ЄС щодо розвитку ІС;

забезпечення спільної роботи над проектами в галузі реалізації концепції ІС та **підготовка навчальних програм за цією тематикою.**

У пункті в) Програми інтеграції України в Європейський Союз на середньострокові пріоритети (2001–2003 рр.) було визначено таке:

імплементація положень європейських нормативних актів, що стосуються відносин у сфері інформатизації;

наближення систем стандартизації та сертифікації галузі зв'язку України до вимог ЄС;

розвиток відносин з ЄС з питань політики розвитку конкуренції та антимонопольного законодавства на ринку інформатизації та зв'язку;

системно-технічне об'єднання національної інформаційної інфраструктури з європейською та глобальною інформаційними інфраструктурами;

створення національної системи доступу до інформаційних ресурсів структур ЄС.

Щодо телекомунікації та поштового зв'язку в Програмі інтеграції України в Європейський Союз було визначено таке:

а) *Поточна ситуація.*

Діставши у спадок від СРСР незадовільний розвиток телекомунікацій, Україна вимушена була прискореними темпами розв'язувати комплекс проблем. Враховуючи, що становлення державності України, відродження її економіки і входження у світове співробітництво неможливе без ліквідації відставання в галузі телекомунікацій, розроблена і у вересні 1993 року прийнята Урядом «Комплексна програма створення єдиної національної системи зв'язку». За роки незалежності в Україні створена сучасна цифрова міжміська телефонна мережа з виходом до закордонних мереж, закінчується побудова основних магістральних волоконно-оптичних ліній зв'язку, на базі сучасного цифрового обладнання, розбудовуються місцеві телефонні мережі. Щільність телефонів (на той період) на 100 мешканців становить 19,6 .

Національна система зв'язку складається з електричного та поштового зв'язку.

б) Короткострокові пріоритети (2000 р.) були визначені таким чином:

приведення існуючих і розвиток нових законодавчих актів про зв'язок в Україні з максимально можливо адаптацією їх до вимог ЄС;

розвиток відносин з ЄС у сфері конкурентної політики та законодавства на ринку зв'язку;

проведення робіт з підготовки до приєднання України до ГАТТ/ВТО у частині торгівлі послугами зв'язку;

проведення реструктуризації державних підприємств «Укртелеком», «Укрпошта» та приватизація підприємства «Укртелеком»;

В Програмі інтеграції України в Європейський Союз розробка основних регуляторних питань функціонування галузі зв'язку передбачала:

* *підготовка до створення незалежного регуляторного органу в галузі;*

* *регулювання операторської діяльності (взаємодія, взаємосполучення);*

* *розробка підходів до забезпечення універсальними послугами;*

* *підготовка до забезпечення відкритого доступу до мереж і послуг зв'язку.*

Також в Програмі інтеграції України в Європейський Союз було зазначено як необхідне: регулювання використання обмежених частотних та номерних ресурсів; налагодження співробітництва з Генеральним Директоратом XIII ЄК стосовно питань регулювання у галузі зв'язку; реалізація спільних міжнародних проектів; участь у роботі міжнародних та європейських організацій зв'язку; поглиблення співробітництва з Адміністраціями зв'язку країн-учасниць ЄС; створення галузевих баз даних документів ЄС; інформаційно-аналітичне забезпечення процесів інтеграції галузі зв'язку, включаючи накопичення, переклад та вивчення організаційних документів ЄС щодо політики телекомунікацій (директив, постанов та рекомендацій Генерального Директорату XIII ЄК), видання методичних матеріалів щодо основних напрямків інтеграційного процесу у галузі зв'язку; створення інформаційної мережі з відповідними структурами ЄС; продовження поступового переходу до цифрових систем та модернізації мереж; впровадження пілот-проектів із застосуванням нових технологій та впровадження нових послуг зв'язку; впровадження автоматизації в управлінні радіочастотним спектром України та менеджмент застосування частот (частотний менеджмент).

в) Середньострокові (2001–2003 рр.) та довгострокові (2004–2007 рр.) пріоритети були визначені так: реалізація в рамках Концепції розвитку зв'язку України до 2010 року щодо виконання вимог GATS з урахуванням поступового розширення зобов'язань України з надання основних і додаткових послуг зв'язку; здійснення подальших робіт з гармонізації законодавчих актів України в галузі зв'язку, які забезпечать систему правового регулювання в галузі, захист прав

споживачів та операторів; гармонізація термінології з прийнятою в міжнародних організаціях; створення регулюючих структур в галузі телекомунікацій, максимізація ступеня їх незалежності, процесу; створення чіткої тарифної політики, наближення її до норм, запроваджених в країн-учасниць ЄС; приведення систем стандартизації та сертифікації в системі зв'язку України до вимог ЄС; розробка та впровадження системи якості послуг, яка відповідатиме вимогам стандартів ЄС; підвищення якості поштового зв'язку з метою досягнення стандартів якості поштового зв'язку, встановлених ВПС, PostEurop, шляхом участі в програмах перевірки контролю якості та інших, зокрема, NOREX, UNEX; підвищення якості поштового зв'язку через удосконалення системи безпеки поштового зв'язку та схоронності поштових відправлень; використання новітніх технологій і стандартів експлуатації поштового зв'язку; створення інформаційної мережі з відповідними структурами ЄС; поступовий перехід до цифрових мереж, часткове проведення робіт з заміни обладнання доступу до мереж та забезпечення відкритого доступу до мереж і послуг зв'язку; перехід на нову систему нумерації на телефонних мережах загального користування, гармонізовану з нормами ЄС; забезпечення щільності телефонів — близько 40 на 100 жителів; упровадження інтелектуальних мереж та забезпечення відео- і мультимедійних послуг на базі технології ATM; продовження запровадження нових цифрових технологій та послуг на рівні платоспроможного попиту; забезпечення фінансових заходів для гарантії надання універсального доступу та забезпечення універсальних телекомунікаційних та поштових послуг.

Стосовно аудіо-відео послуг в Програмі інтеграції України в Європейський Союз було визначено таке:

а) Поточна ситуація визначена наступним чином:

З огляду на роль відеоінформації в діяльності людини, організація масового й ефективного обміну нею є однією з найважливіших завдань розвитку зв'язку. Впровадження єдиних стандартів цифрового кодування для використання у телевізійному (ТВ) мовленні й аудіовізуальних службах зв'язку, поряд із тенденцією поширення інтегральних мереж зв'язку, створюються умови для комплексного надання послуг зв'язку і мовлення користувачу, що володіє відповідним терміналом. Розробка ефективних алгоритмів обробки й ущільнення відеоінформації зробила можливим реальну передачу зображень по каналах зв'язку в реальному масштабі часу.

Основою електровз'язку була визначена первинна мережа країни, що складається із внутрішньозонових, магістральних і місцевих мереж, на основі яких утворюються вторинні мережі телефонного зв'язку, документального електровз'язку, мережі розподілу телевізійного і звукового мовлення та ін.

Стосовно телевізійного мовлення, було визначено, що на цей час в Україні застосовується система мовного телебачення D,K/SECAM і функціонує аналогова наземна мережа розподілу ТВ програм у діапазонах ДВЧ і УВЧ.

Існуюча аналогова мережа розподілу програм ТВ не забезпечує 100 % охоплення населення України жодною з програм. Покриття більшої частини території України ТВ мовленням здійснюється в основному за допомогою потужних РПС. У зоні однієї РПС у діапазоні ДВЧ можна розмістити лише до чотирьох ТВ програм.

Виконання вимог із захисних відношень істотно обмежує введення нових каналів наземного ТВ мовлення і, таким чином, не дозволяє організувати багатопрограмне ТВ мовлення в діапазоні УВЧ. Є велика кількість зон невпевненого прийому, де якість програм істотно нижча від необхідного.

Також було визначено, що на початку 90-х років проникнення персональних комп'ютерів у бізнес, освіту та побут, цифровізація зв'язку та розвиток нових технологій передавання зображень значно змінили шляхи розвитку сегментів телекомунікаційного ринку, а саме розробки мультимедійних телекомунікаційних систем. Такі системи повинні об'єднувати у загальну структуру передавання даних через рухомий радіозв'язок, звукове та телевізійне мовлення з метою надання різноманітних інтерактивних аудіо-відео послуг.

У Програмі було відмічено, що основною рисою розвитку телекомунікаційних і інформаційних систем сучасності є широке впровадження ефективних методів обробки і передачі аудіовізуальної інформації. Бурхливий розвиток апаратно-програмних засобів цифрової обробки сигналів спричинив якісні зміни у формах, засобах і масштабах збереження і передачі такої інформації. Стало доступним формування, накопичення і передавання аудіовізуальної інформації в дуже великих обсягах.

Прогрес у розвитку методів зниження вартості кодерів і декодерів апаратури ущільнення зумовив доцільність масового застосування цих методів. Це привело до якісних змін таких систем і дозволило реалізувати на даному етапі розвитку техніки принципово нові інтерактивні системи, у тому числі телевізійні, аудіовізуальні, мультимедійні та інші.

б) Короткострокові (2000 р.) та середньострокові (2001–2003 рр.) пріоритети у цьому сегменті були визначені в Програмі інтеграції України в Європейський Союз таким чином:

Істотне збільшення числа програм, що доставляються, у сфері ТВ мовлення; збільшення території покриття ТВ мовлення, підвищення якості мовлення. Стимулювання процесу появи нових інтерактивних служб, що дають змогу надалі здійснити перехід до цифрового телебачення (ТБ) і цифрової мережі розподілу програм ТВ мовлення та цифрових мереж аудіовізуального зв'язку з мовними інтерактивними службами різноманітного рівня. Цей перехід буде еволюційним. Протягом певного часу будуть співіснувати як накладені, так і комбіновані аналогові й цифрові мережі. Тому у визначений період здійснюватиметься аналогове й цифрове мовлення одних і тих же самих програм.

Також у Програмі зазначено напрям на будівництво цифрових супутникових, кабельних і стільникових мереж зв'язку, впровадження нових технологій передачі сигналів і засобів комутації; впровадження на цій основі аудіовізуальних систем і служб різноманітного застосування. Їх широке впровадження передбачено почати із введення в дію новітніх телекомунікаційних технологій, зокрема, таких як АТМ.

Серед заходів також визначено необхідність забезпечення споживчого ринку сучасною аудіо-відеотехнікою на основі міжнародної кооперації у виробництві такої техніки в Україні і комерційного співробітництва промислових комплексів країн ЄС і України. Це питання потребує визначення наявності в Україні конкурентоспроможного виробництва сучасних кольорових телевізорів та іншої аудіо-відео техніки. Визначення на основі такого аналізу і прийняття рішення щодо пріоритетних напрямків розвитку виробництва.

Важливим аспектом реалізації передбачених заходів визначено пошук стратегічних партнерів у реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку виробництва аудіо-відео обладнання та участі у наукових проектах з розробки новітніх аудіо-, відео-технологій.

Серед заходів також було визначено необхідність створення і розвитку інтерактивних аудіовізуальних служб з широкою можливістю доступу до несекретної і неконфіденційної інформації та публікування електронних матеріалів з питань аудіо-відео політики.

ЄВРОПА І ВСЕСВІТНЄ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО

*Кір'ян Вікторія Олександрівна,
аспірантка Юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

Ефективна протидія політичному радикалізму та неофашизму мають розглядатися в контексті формування всесвітнього інформаційного суспільства. Тому в рамках даної статті, з урахуванням напрацювань В.С.Цимбалюка, Р.А.Калюжного та М.Я.Швеця, викладемо основні положення стосовно формування інформаційного суспільства в контексті протидії екстремізму.

У 1993 році на замовлення Комісії Європейського Союзу щодо створення звіту про Інформаційне суспільство група фахівців під керівництвом М.Бангемана запропонувала конкретні пропозиції.

Зокрема, було рекомендовано довіритися ринковим механізмам як умотивованим можливостям переходу світової спільноти у XXI століття до епохи, якій надано умовної назви — інформаційне суспільство. Це означає: заохочення підприємницького інтелекту, що створює можливості для появи нових секторів економіки; розвиток загального підходу до регулювання ринку, що підвищує конкурентоспроможність європейської економіки ринку інформаційних послуг.

При цьому слід зазначити, що для реалізації зазначеного не було передбачено залучення виключно і додаткового державного фінансування, субсидій або протекціонізму. Європа, яка вже бере участь у створенні нового способу суспільного життя і діяльності, заснованому на інформації, визначила свій підхід. Для європейців участь у розробленні, адаптації і застосуванні нових інформаційних технологій та в освоєнні їх нових можливостей вимагає співробітництва між особами, організаціями і країнами. При цьому визначено, що очікується для основних суб'єктів суспільних відносин:

- для європейських громадян (споживачів) — більше турботи суспільства про істотне підвищення якості життя;
- для творців інформації — нові форми прояву творчого потенціалу у відповідь на попит нових продуктів і послуг;
- для європейських регіонів — нові можливості заявити про свої традиції й індивідуальності, завдяки зникненню бар'єрів у часі та просторі;
- для урядів і адміністрацій — більш ефективні, дешеві й доступні громадянам служби та сервіси;
- для бізнесу (підприємницькому середовищу) — більш ефективне управління, доступ до навчальних послуг, каналів передачі даних до споживачів і постачальників послуг. На світовому рівні багато зусиль буде спрямовано на вдосконалювання телекомерції (електронний бізнес) і електронний обмін документами;
- для європейських операторів телекомунікацій — здатність забезпечити ще більш широкий набір нових послуг;
- для постачальників комп'ютерів і програмної індустрії до них, побутової електроніки — нові ринки, які стрімко розвиваються як усередині, так і за межами країни.

Серед зазначеного виокремлено суспільне завдання: *підготовка європейців до прийняття ними Інформаційного суспільства як пріоритетного завдання соціального прогресу.*

Для нас важливим є розуміння європейцями небезпек інформаційного суспільства, однією з яких виступає вільна можливість через інтернет обміну інформацією про екстремістську та терористську діяльність.

Нестабільна інформаційна культура, нестійка інформаційна свідомість призводять до маніпулювання категоріями інформаційні права та інформаційні безпеки. За таких умов в Європі вже відбувається процес проти компанії Google яка фактично порушує інформаційні права громадян, зокре-

ма право на надійний захист персональних даних. Така ж ситуація скалася із відомим поштовим сервісом Mail.ru за фировим підписом і сертифікатом безпеки якого розповсюджуються трояні.

За таких умов актуалізується питання про збільшення участі держави у, передусім, державному контролі за сферою інтернет-технологій, і формуванням інформаційного суспільства.

Поєднуючи до єдиного інформаційного простору інформаційні ресурси, що традиційно розділені, інформаційна інфраструктура відкриває необмежений потенціал для здобуття знань, інновацій і творчості, у тому числі і до вчинення екстремістської діяльності. Це покладає на державну владу обов'язок забезпечення усім громадянам справедливий доступ до інформаційної інфраструктури, а також покладання на них обов'язку щодо правомірного використання цього простору.

На даному етапі основні зусилля мають бути спрямовані на забезпечення правового регулювання застосування інформаційних технологій, особливо формування ботнетів. Держава, віддавши ініціативу формування інформаційного суспільства самому суспільству, втратила значний час і важелі впливу на нього, що створило загрозу для безпечного розвитку не тільки інформаційного суспільства, а й держави.

Водночас домінування англійських версій браузерів, апдейтів, і даунлоадів спричинює монополізацію сфери інформаційної безпеки, чого також не можна допустити. Приклад неефективності ООН свідчить про недопустимість покладання сподівань на одну державу, яка вершитиме долі всього людства. Адже боротьба з тероризмом за даних умов трансформується у інформаційні компанії проти тих держав, які володіють певними ресурсами, і до яких США не мають доступу.

На наш погляд за таких умов ефективним елементом розвитку інформаційного суспільства виступатиме шлях лібералізації сектора телекомунікацій. Для цього необхідно:

- відкрити монополізовані інфраструктури і послуги для конкуренції;
- усунути політичний тиск і бюджетні обмеження некомерційного змісту на операторів телекомунікацій;
- виробити чіткий план і порядок реалізації практичних заходів для досягнення цілей;
- переглянути весь процес стандартизації комп'ютерної техніки та технологій в Європі у напрямі формування стандартів відкритих систем, що покликані відігравати вирішальну роль при побудові Європейської інформаційної інфраструктури (EII), а також забезпечення взаємного з'єднання різного типу мереж і взаємодії послуг і додатків для спільної роботи, як рекомендованої найважливішої цілі ЄС;
- негайно переглянути європейські тарифи на послуги зв'язку (телекомунікації), щоб привести їх у відповідність до тарифів інших розвинених країн, за яких оператори телекомунікацій звільняються від бюджетних обмежень, що накладаються державою, але, при цьому, оператори повинні взяти на себе деякі зобов'язання (справедливі й рівномірні витрати) із забезпечення загальнодоступних послуг;
- нарощувати критичну масу у свідомості суспільства (для виникнення «ланцюгової реакції» процесів розвитку інформатизації). Ця рекомендація передбачає заохочення поінформованості малого, середнього бізнесу, державних адміністрацій і молодого покоління. Сегменти ринку, що базуються на нових інформаційних технологіях, не можуть відразу забезпечити одержання адекватного повернення інвестицій без належного рівня запитів. Тільки конкуренція не може забезпечити критичну масу або вона буде нарощуватися занадто повільно.

Зазначене можна розглядати, як основні орієнтири інтеграції України до європейського інформаційного суспільства та як основні орієнтири.

Європейська модель інформаційного суспільства визначається акцентами стратегії міжнародної інтеграції, що знайшло відображення у категорії «Об'єднана Європа». При цьому виділяються пошуки рівноваги міждержавного скерування (контролем держав) стихій ринку інформаційних послуг, поєднанням індивідуальних, суспільних та державних інтересів і прагнень на рівні міжнародних стандартів.

Атрибутивною ознакою європейської моделі інформаційного суспільства є варіативність політичної спрямованості програм побудови та розвитку локальних (національних) складових об'єднаної Європи, обумовлених новою регіональною геополітикою, становленням інформаційної (інтелектуальної) геоекономіки держав, інформаційного законодавства, різними можливостями постіндустріального розвитку.

Головним акцентом має стати керованість і урегульованість нормами права розвитку інформаційного суспільства, створення надійних механізмів запобігання тероризму, екстремізму, політичному радикалізму, неофашизму та неонацизму, які нині за допомогою відкритості європейського простору набувають поширення.

СВІТОГЛЯДНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ІНДИВІДА ДО ВИКЛИКІВ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Уліцька Галина Степанівна

*практичний психолог Східноєвропейського
Національного університету імені Лесі Українки,
викладач Луцького педагогічного коледжу,
кандидат психологічних наук.*

Феномен глобалізації охопив більшість сфер діяльності людини, її спосіб життя та умови існування людства загалом. Сьогодення вимагає від індивіда безперервного оцінювання себе, своїх думок, прагнень і вчинків та співвідношення власної системи цінностей із світовими реаліями. Спрямованість у завтрашній день ставить питання, наскільки прийнятні або неприйнятні реалії дійсності як для власної життєдіяльності, так і для інтересів своєї держави.

Ситуація в Україні, за твердженням В.М.Співака [3; с. 609] ускладнюється ще й тим, що її становлення як незалежної держави відбулося одночасно з переходом світу в якісно новий етап розвитку глобалізації, що ускладнило налагодження міждержавних стосунків. До того ж, зовнішньо-політичний курс країни формувався без достатнього наукового осмислення глобалізаційних процесів, характеризувався виключно прагненням правлячої еліти інтегруватись у глобальне елітарне співтовариство. Звідси — стратегічний прорахунок: «Виходячи з традиційної точки зору про пріоритет внутрішніх чинників державотворення, вона не приділила належної уваги формуванню національної глобалізаційної стратегії» [3; с. 609]. Тому і держава, і, меншою мірою, людина у ній виявилися не готовими адекватно відповісти на виклики глобалізму. В умовах державної невизначеності відбувається дезорієнтація індивіда стосовно власної життєвої перспективи, що розбрує його у ситуаціях швидкого реагування і вирішення як соціально-економічних, так і політичних питань. Тому важливого значення набуває оцінний полюс людиною стрімко-мінливих подій, які відбуваються у державі та світі. Це, у свою чергу, вимагає від індивіда більшої соціальної компетентності та ширшого використання його адаптаційних можливостей.

В умовах світової глобалізації закономірним постає питання про психологічну готовності особистості до суспільних і світових інновацій як передумову його ефективної діяльності, можливості її регулювання із врахуванням можливих непередбачених перешкод. У психологічній готовності до інновацій важливого значення набуває особистісне емоційно-ціннісне ставлення індивіда до суспільних змін, які зазвичай стають додатковим стресовим чинником повсякденного існування людини.

«Неготовність самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність, оперативно і адекватно реагувати на кризові та стресові ситуації, веде до зміни психіки «людини XXI століття», — вважає І.А.Мельничук і О.Ю.Мельничук [2]. Автори вказують, на інтелектуальну еліту як «значною мірою готовою» [2; с. 12] до глобальних загроз, бо є активною і адекватною відповідно до ступеня проблеми (проведення науково-практичних конференцій, впровадження антикризових концепцій і т.ін.).

У той же час «значною мірою неготовою» [2; с. 12] називається політична еліта з її консерватизмом і інерційністю мислення в прийнятті рішень. Науковці пропонують збільшити зусилля в сфері психологічної реабілітації та апрофілактики абсолютно всіх категорій населення: «Прес навколишньої дійсності, перелік персональних і глобальних загроз настільки великий, що весь соціум знаходиться в перманентно стресовому стані» [2; с. 12], що загрожує соціальним вибухом. Щодо індивіда, то ситуація невизначеності, невпевненості загрожує втратою здоров'я і повноцінності життя.

Процес глобалізації стосується не лише політичних аспектів. Через створення нових соціальних структур та нових методів опанування дійсністю відбувається становлення й нової системи цінностей особистості. Важливо, щоб ці цінності були справжніми, а не тимчасовими. Руйнація справжніх життєвих цінностей забезпечує кризу духовності, коли на перший план виходять матеріальні блага, формалізація системи взаємовідносин з людьми, агресія та використання силових методів розв'язання конфліктів. Під впливом нової системи цінностей зазнає змін його світоглядна позиція особистості. У сукупності різноманітних інновацій особистість потребує адекватного інноваційного мислення. В.Г.Кремень [1] розглядає інновацію не тільки як нововведення, але й здатність до **НОВОГО МИСЛЕННЯ**, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо, тому що динаміка мінливого світу вимагає інноваційного мислення, яке, проникаючи в сутність реалій, здійснює **зворотний** вплив на їх розвиток, на темпи і якість суспільного розвитку, на спосіб діяльності і поведінку соціального суб'єкта — людини і спільноти.

Глобалізація пропонує не лише виклики, а й можливості для індивідуального розвитку особистості. Тому зростає роль громадських організацій, набуває важливості створення ефективної системи горизонтальних зв'язків у суспільстві і сприяння держави у їх налагодженні. Вирішення викликів глобалізованого світу відбувається на індивідуальному рівні через різні форми: міграцію, роботу за кордоном без виїзду за кордон, опанування кібернетичного простору тощо. Можна стверджувати, що людина психологічно готова до величезного інформаційного потоку, який принесла ера інтернету, тому активно виявляє себе в ньому. Однак, підмінюючи реальний світ віртуальним, необхідно уникнути загрози руйнації навичок соціальної взаємодії, що залишає людину наодинці зі своїми проблемами та комплексами. Отримання більшої свободи для себе повинно бути виправдано успішним результатом. До того ж, є багато питань щодо вибірковості та використання отриманої інформації, самостійності в отриманні та оперуванні знаннями. Світова інформаційна відкритість вимагає осмисленого оперування доступною інформацією для визначення власних можливостей як індивіда, так і суспільства.

Суперечливі напрямки змін суспільного життя обумовлюють наростання конфліктності й можливих катаклізмів у світі, характер перебігу яких, а також соціально-економічні наслідки спрогнозувати важко. Невизначеність результатів глобального розвитку ускладнює здійснення вибору, робить його ризикованішим. Сьогодні важливою є психологічна готовність індивіда раціонально й гнучко сприймати зміст «політичної реальності світоцілісності» (за Шепелевим М.А.) [4], тобто зміни, зумовлені глибинними трансформаціями суспільства в контексті майбутньої перспективи для власного життя.

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Г. Інноваційність людини як вимога часу [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень. — Режим доступу : http://www.social-science.com.ua/публікація/318_Інноваційність_людини_як_вимога_часу.
2. Мельничук І. А., Мельничук О. Ю. Роль і психологічна готовність політичної та інтелектуальної еліти в умовах реальності, що змінюється: адекватна відповідь на глобальні загрози і виклики ХХІ століття / І. А. Мельничук, О. Ю. Мельничук // Вісник Житомирського державного університету. Вип. № 55. Філософські науки. — С. 8–14.
3. Співак В. М. Національна безпека України в контексті стратегії глобалізаційного розвитку / В. М. Співак // Держава і право. Вип. 45. — С. 604–612.
4. Шепелев М. А. Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку. Монографія. / М. А. Шепелев. — К. : Генеза, 2004. — 512 с.

ВПЛИВ ТЕРОРИЗМУ НА ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

*Рижов Ігор Миколайович,
докторант НА СБ України,
кандидат юридичних наук, доцент,*

Тероризм як базовий фактор соціоморфозу, можна порівняти зі своєрідним кесаревим розтином у процесі народжування нових цивілізацій. Його небезпека насамперед у тому, що на фоні людських трагедій, сучасний тероризм є своєрідною технологією втручання в соціальні процеси, коли шляхом провокації масової теророфобії, шляхом формування недовіри, ненависті і відвертої ворожечі між соціальними групами певні кола намагаються змінити або скорегувати алгоритм соціального управління, підмінити природний хід розвитку соціальних процесів і систем. Вплив тероризму на процеси соціальних трансформацій величезний. Достатньо пригадати, що всі світові війни та наступний перерозподіл світових цивілізаційних кордонів було спровоковано саме терористичними актами. Безпосереднім приводом до початку Першої світової війни стало вбивство австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда. В результаті війни припинили своє існування чотири імперії, країни-учасниці втратили близько 10 млн. чоловік, 22 млн. було поранено. Початок сучасної фази зіткнення цивілізацій теж характеризується сплеском терористичної діяльності — від замахів на лідерів та терористичних актів до масштабних військових кампаній з наступною окупацією. Восени 2001 року США було розпочато операцію «Тривала свобода», яка мала на меті повалення в Афганістані режиму «Талібан» та знищення підтримуваної ним терористичної організації «Аль-Каїда». Ця військова операція була відповіддю на масштабні атаки проти США 11 вересня 2001 року, що були здійснені міжнародним терористичним угрупованням Аль-Каїда на чолі з Усамою Бін Ладеном. Цими подіями розпочалося глобальне протистояння, в якому тероризм представлено як ґрунтовний принцип протистояння сторін глобального соціального конфлікту. Процес тільки розпочато, про його наслідки судити рано, можемо тільки оцінити його протікання. Історія свідчить про те, що будь-яке штучне втручання в її хід не лише не має позитивних результатів, а викликає іноді трагічні наслідки, виправляти які мають цілі покоління. Саме тому, боротьба з тероризмом має глобальне завдання — оберігати цілісність цивілізаційних процесів, і це завдання набагато складніше, ніж всі задекларовані на цей час. Сутність такої місії набагато ширша, ніж примітивна нейтралізація і знешкодження саме терористів або їх угруповань, організацій та рухів терористичного спрямування.

Сучасний тероризм має сприйматися як екстремальна, вкрай девіантна соціальна діяльність, яка реально демонструє свої можливості за допомогою залякування суспільства. Криза керованості сучасного суспільства має багато причин (зростання динаміки соціальних перетворень, ускладнення взаємодії і глобалізація впливають на суспільну еволюцію факторів; посилення дестабілізуючих тенденцій), серед них і новий інформаційний режим, що сформувався на рубежі ХХ і ХХІ ст. Він характеризується формуванням (під впливом інформатизації та вдосконалення інформаційних технологій) глобальної інформаційно-комунікаційної системи, що кардинально змінила базові параметри інформаційного середовища. Це проявлено в знищенні бар'єрів між різними каналами трансляції інформації і формами її існування, в можливості глобального охоплення аудиторії єдиним контентом, швидкості проходження інформаційних повідомлень, інтелектуалізації інформаційної інфраструктури тощо. З'явилася можливість безпосереднього цільового впливу на соціальний елемент на рівні соціальної ментальності, відмінна від традиційно застосовуваних в ході еволюції соціальних систем інструментів переконання і примусу (фізична і військова сила, держава, з її тоталітарною машиною примусу та правовою системою тощо). Ефективність останніх залежить від наявності та передаваль-

них характеристик численних проміжних середовищ, які часто кардинально спотворюють зміст і цільову функцію такого впливу. Соціальний креатив примусив соціум на розв'язання його головної проблеми — участь індивідуума в процесі вироблення управлінських рішень, реалізувавши за допомогою інформаційних технологій функцію зворотного зв'язку. Саме тому соціально-інформаційні технології, що володіють системоутворювальними функціями стали своєрідним імперативом для соціальних процесів і абсолютно затребувані як інструмент конструктивної чи деструктивної діяльності, а імперативність інформаційних повідомлень в управлінні особистістю стали базовим елементом соціальної системи — технологічним базисом соціального управління. Сумнів у їх раціональності, ігнорування або протест, підкріплений маніпулятивними технологіями, заснованими на більш тонких впливах на людину (переконання, формування емоційної заангажованості, цінностей, стимулів до певних дій тощо), можуть призвести до провокації кризових явищ соціального характеру з радикальними наслідками. Криза керованості завжди породжує соціальні конфлікти.

Як вважають деякі вчені, зараз ми перебуваємо в стані четвертої світової війни. По суті нова світова війна — це не «гаряча» війна у сенсі протиставлення її «холодній». Ця війна підняла тероризм до рівня головної зброї у з'ясуванні відносин між керівними елітами, які претендують на світове панування. Терор і терористична діяльність — соціальні процеси що стали характерною ознакою сучасної епохи. Тероризм — дія з перетворення суспільства відповідно до ідеалів суб'єкта терористичної діяльності. Дія жорстка та незворотна в часі. Саме ця функція є основою, підґрунтям тероризму. Пошук спільних підходів до проблеми вивчення цих форм насильства триває понад 30 років, однак, незважаючи на це, немає однозначного визначення, що таке тероризм, які дії слід відносити до терористичних актів, у чому сутність терору, в чому першооснови того чи іншого явища. Очевидно, що протидія тероризму неможлива без комплексного теоретичного вивчення глибинних витоків, причин і умов його виникнення й активізації, осмислення наслідків його суспільно-перетворюючої функції та реалізації системи науково обґрунтованих державних або міждержавних соціально-правових заходів, спрямованих на зменшення вірогідності терористичної діяльності.

Список використаних джерел :

1. Волтер Л. Витоки / Л. Волтер // Насильство, влада, терор. Незалежний культурологічний часопис «І». — 2002. — №25. — С. 26–77.
2. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія. — К.: Текст, 2003. — 600 с.
3. Петухов Ю. Четвертая мировая. Вторжение. Хроника оккупации Восточного полушария / Ю. Петухов — М.:Серия: IMPERIA-RUSSIA. Метагалактика, 2004. — 414 с.
4. Рижов І.М. Основи аналізу теророгенності соціальних систем: монографія.-К.:Магістр-XXI сторіччя, — 2008. — 288 с.
5. Сенченко М. Четверта світова війна / М. Сенченко. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. — 102 с.

ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ БІОЛОГІЧНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Величко Микола Васильович,
головний науковий співробітник НОЦ НА СБУ,
кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник

Шамсутдінов Олександр Володимирович,
військовослужбовець ДКЗЕД СБ України,
кандидат юридичних наук

Салагор Інеса Миколаївна,
військовослужбовець УСБУ в Чернівецькій області

На початок XXI століття біотехнологія здатна впливати на найглибинніші процеси, що відбуваються в організмі людини. Активно розробляються методи клітинної і генетичної терапії, створюються генетично модифіковані рослини та організми, робляться спроби клонування живих істот та органів, зокрема органів людини. З одного боку, високий рівень розвитку біотехнології дозволяє вирішувати соціально значущі проблеми, а з іншого, — тягне цілу низку негативних наслідків. На сьогодні гостро постає питання про захист людини і людства та довкілля в цілому від можливих шкідливих наслідків неконтрольованого або протиправного використання деяких досягнень біотехнологічних досліджень. Тому Україна не повинна залишатись осторонь як розвитку наукових досліджень в галузі біотехнології, так і у сфері формування нормативно-правової бази, покликаної регламентувати створення та реалізацію адекватної системи біологічної безпеки відповідно існуючих загроз біологічного характеру. А ситуація у сфері біологічної безпеки України характеризується посиленням негативного впливу біологічних факторів на населення, можливістю виникнення загроз біологічного походження, пов'язаних із розвитком сучасних біотехнологій та появою синтетичної біології, проявами біотероризму, відсутністю досконалого нормативно-правового регулювання при здійсненні генетично-інженерної діяльності та роботі з небезпечними біологічними чинниками. Як результат, Рада національної безпеки і оборони України в лютому 2009 року визнала існуючий стан біологічної безпеки держави таким, що не відповідає національним інтересам та вимогам національної безпеки України та не забезпечує ефективну протидію біологічній загрозі населенню, сільському господарству, довкіллю тощо [1].

Питанню сучасного розвитку біотехнології та біологічної безпеки присвячені дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема, Я.Блюма, Р.Волкова, Л.Жиганової, Ю.Глеби, Д.Гродзинського, О.Дембновецького, Г.Єльської, Л.Жиганової, С.Комісаренка, Н.Кузьминої, М.Кучука, О.Левчука, К.Лебедева, В.Моргуна, В.Новікова, М.Проданчука, Й.Рогова, Ю.Сиволапа, В.Сидорова, О.Созінова, П.Харченка, О.Шведа, В.Швеця та ін. У працях зазначених авторів висвітлюються питання важливості біотехнології, яка буде визначати положення нації у XXI ст. на світовій арені; специфіки розвитку цієї технології у різних країнах світу; широкого використання її протягом останніх двох десятиріч у різноманітних видах діяльності, що призвело до зростання її комерційного потенціалу.

Такими авторами, як В.Андрейцев, І.Бакай, Г.Балюк, Н.Барбашова, Л.Бондар, П.Ваганов, Г.Вінтер, М.Копилов, Л.Кремер, В.Радченко, Л.Струтинська-Струк, М.Фролов проведені ґрунтовні дослідження окремих аспектів загальнотеоретичних основ правового забезпечення біологічної безпеки, що дозволило окреслити коло правових засобів, застосування яких сприятиме забезпеченню біобезпеки при поводженні з біологічно небезпечними організмами, продуктами їх життєдіяльності та переробки.

Водночас в Україні досі не існує цілісної, ефективної загальнодержавної системи боротьби із біо-загрозами [2]. Маємо окрему санітарно-епідеміологічну службу Міністерства охорони здоров'я, існує Державна ветеринарна та фітосанітарна служба, яка опікується захворюваннями і, особливо, небезпечними інфекціями серед тварин та карантинними хворобами рослин. Існують санепідслужби в різних відомствах, наприклад, у МВС, але немає ефективної взаємодії і координації між цими відомствами. Лабораторії, які там існують, володіють різними методами, по-різному оснащені, їхні кадри по-різному підготовлені. Йдеться про те, щоб створити в Україні цілісну систему взаємодії між існуючими лабораторіями із стандартними методами досліджень, аналізу даних та підходів до реагування — таку собі мережу лабораторій для виявлення біозагроз для упередження актів біологічного тероризму та біологічної диверсії.

В переліку біологічних загроз населенню біологічний тероризм займає провідне місце, а створення ефективної державної системи його протидії є однією із головних умов реалізації Програми Національної безпеки України у сфері біобезпеки. Проблеми біологічної безпеки і біологічного тероризму, у зв'язку із загостренням політичної ситуації в світі вийшли в даний час на провідне місце загальної безпеки багатьох держав. Це обумовлено тим, що використання в якості біологічної зброї збудників різних захворювань людей і тварин, здійснення диверсій на підприємствах, які виробляють біологічні препарати, або зберігають колекції штамів мікроорганізмів, може привести до непередбачених наслідків на значних територіях однієї або декількох держав [3].

На тему тероризму написано чимало ґрунтовних наукових робіт, видано монографічних видань як зарубіжними вченими (Воробьев А.А., Боев Б.В., Бондаренко В.М., Гинцбург А.Л., Кальянов В.И., Онищенко Г.Г., Петрищев В.Е., Раевский К.К. Тихонов Н.Г., Требін М.Н., Федоров Ю.М., Abenhaim L., Abood L., Benjamin G.C., Burke D. S., Chakravarty S., Chomiczewski K., Cummings Derek A.T., Dab W., Epstein J.M., Halloran E., Kaufmann A.F., Kocik Y., Longini I. M., Meltzer M.I., Nizam A., Rosen P., Salmi L.R., Schmid G.P., Simon J.D., Singa R. M, Szkoda M.T. , Yang Y., та ін.), так і вітчизняними науковцями (В.Ф.Антипенко, М.А.Андрейчин, М.А.Дмитренко, А.П.Закалюк, В.С.Зеленецький, Н.А.Зелінська, В.П.Ємельянов, В.С.Копча, В.В.Крутов, В.Н.Кубальський, В.А.Ліпкан, О.В.Наден, І.М. Рижов, О.В.Шамара та ін.). Однак чимало аспектів цього суспільно небезпечного явища, зокрема біологічна складова, потребують нових комплексних ґрунтовних наукових досліджень.

В XXI сторіччі у зв'язку з активізацією світового тероризму реальною загрозою стає біотерористична атака. Біологічно небезпечні чинники та біологічна зброя, враховуючи низькі витрати на виробництво і доступність до них, являються ідеальним знаряддям для терористів. Біотероризм визначають як «використання небезпечних для людини або довкілля біологічних чинників (або біологічної зброї) в терористичних цілях» [4]. Цілком підтримуючи таку позицію, слід уточнити, що *біотероризм* — різновид тероризму, відмітною ознакою якого є застосування спеціального знаряддя (засобу) злочину — біологічного небезпечного чинника або біологічної зброї.

Тобто *біотероризм* — це умисна та цілеспрямована злочинна діяльність людини, групи людей, держави, яка направлена, використовуючи біологічно небезпечні організми або продукти їх життєдіяльності чи переробки, що отримані з них, на знищення окремої людини або групи людей, народу з метою провокації будь-яких конфліктів, залякування населення, впливу на прийняття рішень (вчинення дій) органами державної влади або їх посадовими особами тощо.

Біологічний тероризм як різновид тероризму у науковому плані почав вивчатися досить активно в XXI сторіччі після відомих міжнародному загалу терористичних подій в США, пов'язаних з застосуванням в терористичних цілях спор бактерії (антропозооноз), збудник якої викликає у людей і тварин хворобу відому як сибірська виразка.

Така наукова пасивність до XXI сторіччя в наукових і суспільних кругах багатьох країн світу склалася тому, що розглядали феномен біологічного тероризму як практично неможливе явище і для цього були, як вважали провідні фахівці у сфері біологічної зброї, свої підстави:

- крайнє рідке використання інструментів біологічної зброї в історії людства (відомі епідемії віспи, які почалися серед індіанців на території Північної Америки від інфікованих ковдр), що призвело до виникнення стійкої думки у світовій спільноті, що інструменти біологічної зброї ніколи не будуть використані;
- застосування інструментів біологічної зброї — збудників особливо небезпечних інфекцій в ХХ столітті було настільки не сумісним з загальнолюдською мораллю, яка існувала на той час в світі, що ніяка країна не ризикнула би застосувати методи біологічного тероризму першою без 100% впевненості в тому, що не буде покарана;
- технологія отримання, зберігання і застосування засобів біологічного тероризму складні і фахівці впевнені, що це можливе лише на базі наявних добре забезпечених лабораторій, що не під силу окремим групам терористів;
- комплексне застосування інструментів біологічної зброї в масштабних актах під час конфліктів і війн в ХХ сторіччі могли викликати непередбачені наслідки — «фатальні епідемії», які могли би стати наслідком загибелі більшості людства планети, в тому числі, можливо, й організаторів такої акції [5].

Водночас із часом ці чинники виявилися неспроможними і людство сьогодні підійшло впритул до реальних можливостей біологічного тероризму. Причини цього є такі.

У кінці ХХ століття пройшла ще більша радикалізація в суспільних колах планети на політичній, релігійній та економічній основі.

З розпадом СРСР змінився баланс сил на планеті в бік США, які, маючи перевагу, вирішують свої економічні проблеми шляхом розширення експансії в світі. Це породжує зростаючий опір серед населення країн, що зазнали такого впливу серед якого наявні терористичні угруповання які є загрозою не тільки для американців а і інших країн світу.

До терористичних груп примкнули і представники фінансових кіл окремих розвинутих країн.

Тому Україна, як держава в центрі Європи, незважаючи на її миролюбиву політику не може бути гарантована, що вона захищена від біотероризму. Успішною запорукою протидії біотерористичним актам є запобігання їм. Щоб ефективно реалізувати зазначені завдання необхідне наступне.

Для своєчасного виявлення наміру екстремістських сил застосування біотерору важливу роль відіграють високо професійні, технічно та фінансово забезпечені спеціальні служби і міліція держави в задачу яких входить ефективно проведення антитерористичних операцій. Це відноситься і до умов застосування терористами якісно нових біологічних засобів ураження людини.

Другим елементом є володіння чіткою, швидкою та інтегрованою системою епідеміологічного контролю, а також мережею акредитованих мікробіологічних лабораторій, які сучасно оснащені й спроможні здійснити швидку і точну діагностику.

Третьою умовою є наявність добре навченого і оснащеного персоналу рятувних служб і охорони здоров'я, спроможного ефективно застосувати відпрацьовані заходи.

По-четверте, необхідно мати санітарний транспорт, госпітальну базу, запаси антибіотиків, вакцин, антидотів, засобів індивідуального захисту для роботи в інфекційно забруднених районах, дезінфекційних засобів тощо.

По-п'яте, у критичній ситуації мають діяти центри управління комплексом заходів на місцевому, обласному й загальнодержавному рівні оснащені сучасними мобільними засобами зв'язку.

По-шосте, необхідна розробка віртуальних моделей поширення найбільш вірогідних сценаріїв виникнення небезпечних для країни ситуацій, пов'язаних з терористичними діями різного масштабу (індивідуального, групового, державного, міжнародного) з приміненням біологічно небезпечних для людини чинників.

По-сьоме, необхідні наукові розробки та їх швидке впровадження у виробництво по створенню перспективних роботизованих приладів біологічної індикації загроз та технічних і медичних засобів біологічного захисту людини від вражаючих чинників біологічної природи.

По-восьме, необхідна підготовка та прийняття нормативно-правових документів які б надавали державним антитерористичним формуванням правові підстави на завдання превентивних ударів силами спецпідрозділів по внутрішніх і міжнародних терористичних формуваннях.

Також в Україні і досі немає єдиного Закону, який би регулював дії та співпрацю служб різного підпорядкування на випадок біотерористичної атаки. А відсутність в державі умов на даний момент в повній мірі реалізувати вище зазначене — це ті проблеми біологічної безпеки держави, які не дають можливості ефективної протидії біотероризму і є загрозою Національній безпеці України.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 220/2009 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 року «Про біологічну безпеку України».
2. Комісаренко С.В. Про біологічні загрози і біозахист. Інтернет-видання «українське слово», 2009. — [Електронний ресурс]: www.nhuv.gov.ua/portal/all/herald/2006-07/a3-3-7.pdf
3. Головка А.М. Концептуальні підходи до забезпечення біологічної безпеки в галузі ветеринарної медицини. Мат. наук. конф. «Пріоритетні напрямки досліджень в розробці та застосуванні засобів захисту тварин.» — [Електронний ресурс]: www.nhuv.gov.ua/portal/chem.-biol/vbll/texts/2008.../08_GANOV.M.pdf
4. Саяк М. Биотерроризм // IGM Медицинская интернет-газета. — 2009. — №9: [Електронний ресурс]: <http://hylostet.ru/igm/article/7/>
5. Андрейчин М.А. Биотероризм. Медична протидія / Андрейчин М.А., Копча В.С. — Тернопіль: «Укрмедкнига», 2005р. — 298 с.

ПІДВАЛИНИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ

*Ліпкан Володимир Анатолійович,
голова наглядової ради
Глобальної організації союзницького лідерства,
Доктор юридичних наук, доцент*

*Лобода Андрій Миколайович,
здобувач кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ*

Норми права, становлячи собою субстрат правової безпеки, можна навіть сказати кровотворну систему, посідають важливе місце. Адже незалежно від того, якої наукової школи дотримується автор тих чи інших пропозицій стосовно правової безпеки особи (чи нормативістська, чи то позитивістська, чи то інституціоналістська, чи то природно-правова тощо) головним і визначальним елементом дослідження правової безпеки, в контексті розроблення правових актів, виступають саме норми права.

У рамках дослідження проблем протидії екстремізму та тероризму важливе місце посідають проблеми забезпечення правової безпеки особи. Так само як і в рамках інших видів безпеки, норми права виконують важливу функцію — регламентацію найбільш важливих суспільних форм, що мають правову природу. Саме ця особливість і наше бачення даних процесів уможливило сформулювати синтетичну позицію, засновану на певному сполученні нормативістської та інституціоналістської теорій. Адже розглядати право, обмежуючи його законом і нормами права, є не повним, оскільки реальне законодавство відбиває лише рівень правової освіченості прагнення і можливостей еліти суспільства, що наділена владою, до легітимації власних бажань — возведення їх у закон. А відтак, суб'єктивістське сприйняття оточуючої дійсності аж ніяк не може бути гарантом повного опису феномену антитерористичної безпеки. З іншого боку, вивчення лише правових феноменів дещо ускладнює завдання щодо забезпечення правової безпеки, оскільки сама концепція нормативізму, засновником якого виступає І.Кант, Г.Кельзен передбачає розгляд правових феноменів відірвано від практики, їхнє співставлення із тим як є.

У той же час концепція інституціоналізації, відриваючи право від держави тим самим нівелює право як всеохоплюючий загальнообов'язковий регулятор суспільних відносин. Адже таке відривання зміщує акцент загальнообов'язковості і відриває ексклюзивність такого права від держави, утворюючи передумови до формування нових суб'єктів правотворчості, зокрема міжнародних організацій, а згодом і транснаціональних корпорацій. Недарма останнім часом з'являються позиції щодо формування наднаціональних структур, наділення їх наднаціональними повноваженнями і формування для цих завдань відповідного масиву нормативно-правового регулювання.

На мій погляд це не є коректним з огляду на останні події незаконного втручання у внутрішні справи з боку різного роду коаліцій та груп держав, котрі керуються не інтересами забезпечення миру та спокою, а власними інтересами щодо наживи та встановлення контролю над ресурсами. На це зазначають чисельні дослідники, натомість не розглядають природу такого стану речей і можливі дії держави як важливої інституціональної структури щодо запобігання втручанням у внутрішні справи міжнародних організацій, унеможливленню шкідливої імплементації, тобто такої імплементації, за якої до внутрішнього законодавства вносяться дестабілізуючі елементи, здатні утворити правову загрозу та небезпеку.

За цих умов *актуалізується проблема формування нової концепції права*, яка відобразатиме реальний період існування і тенденції розвитку світу: період агресивної глобалізації : час утвердження відносин сили, коли провідним країнам світу, об'єднаним до єдиного військово-політичного блоку — НАТО — вкрай потрібна стабільна правова основа здійснення силових акцій із встановлення контролю над природними та іншими ресурсами інших країн (так звані операції з примушення до миру, забезпечення прав і свобод людини, гуманітарна інтервенція, боротьба з кібервійнами, формування наднаціональних структур тощо).

Саме тому поки прибічники теорії інституціоналізму намагаються переконати певних представників права у своїх прагненнях щодо подальшого утвердження «верховенства права», насправді відбувається порушення головного атрибута права, що в цілому суперечить природі права як такого, оскільки правлячі світом організації по-новому тлумачать і реалізують даний принцип: **«верховенство» за допомогою права**. За цих умов тлумачення тероризму має рамковий контекст, натомість тлумачення екстремізму і тим більше — встановлення відповідальності за вчинення екстремістської діяльності — має багато правових суперечностей, що і надає змогу за допомогою права реалізувати власні політичні стратегії, котрі іноді суперечать національним інтерсам.

Адже за сучасних умов відділення права від держави, ми б навіть сказали усунення держави від права, а на противагу цьому наділення наднаціональних структур наднаціональними повноваженнями — означає втрату національного суверенітету, розчинення національної самоідентичності у глобалізаційному вирії подій, а головне — втарті можливостей керувати власною державою відповідно до власних законів і традицій, а не видуманих світової елітою правил спотвореної демократії, пропорованих країнами великої сімки і транснаціональними організаціями, у тому числі МВФ.

Визначаючи необхідність подальших розробок у цьому напрямі, а також усвідомлюючи той факт, що в рамках даної статті ми лише порушили проблему, а не вирішили її, все ж таки зауважимо, що нова теорія права має базуватися на презумпції непорушності суспільних відносин всередині держави, поєднаної із дослідженням норми про те, що має бути, безпомилковості велінь плюралістичного права як ефективного засобу регулювання суспільних відносин, що є продуктом єдиної влади.

Саме в такому дусі і має розвиватися правова сфера, адже презентовані підходи інституціоналістів про плюралізм влади є нічим іншим як розмиттям влади, а відповідно і розмиттям відповідальності, звідси — множенням безвідповідальності, що в цілому складає загрозу правовій безпеці.

У сучасних умовах панування глобалізації і зменшення ролі національного права набуття прибічників даної теорії серед провідних науковців свідчитиме про підрив національної державності. Адже за умови підтримки з боку провідних теоретиків даної концепції наша країна може остаточно втратити можливість щодо керування власною державою. Відтак високий рівень правової безпеки свідчитиме про реальну можливість зберігати контроль над власним правом, створити надійні гарантії реалізації державної антитерористичної політики, убезпечити право від підміни іншим, створеним не самим носієм влади — народом країни, — а іншими суб'єктами, які не належить до конкретної держави.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

*Пасинчук Кирил Миколайович,
доцент кафедри економіки та управління
Академії пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля*

Правові основи регулювання відносин щодо забезпечення безпеки є одним з найважливіших елементів суспільних відносин, відносин між людиною та державою.

Формування різних способів державного управління у сфері попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій (а також захисту населення від можливих негативних наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі соціального характеру) пов'язано із значними труднощами та потребує вирішення важливих теоретико-правових питань, які є переважно новими для науки. Однак, організаційно-правові основи регулювання відносин в цій сфері, ще не знайшли достатнього висвітлення в наукових роботах, присвячених дослідженню питань правової регламентації управління безпекою населення від надзвичайних ситуацій.

Надзвичайні ситуації соціального і соціально-політичного характеру — це ситуації, пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування: здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів ядерних установ і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікації, напад чи замах на екіпаж повітряного чи морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення зброї, виявлення застарілих боєприпасів тощо.

Створення безпечних умов життєдіяльності населення, в тому числі в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру, відноситься до пріоритетних напрямків політики національної безпеки України.

Українське державотворення переживає етап радикальних змін. Україна претендує на визнання її іншими державами світу цивілізованою країною, яка йде шляхом встановлення пріоритетності прав людини і верховенства закону. Негативні явища, які виникають у процесі реформування українського суспільства, нестабільність економічного розвитку призвели до виникнення і загострення факторів та джерел соціальних конфліктів, які породжують нові кризові ситуації.

В теорії держави та права «правове регулювання» визначається як «процес впливу держави на суспільні відносини за допомогою юридичних норм (норм права). Правове регулювання базується на предметі та методі правового регулювання».

Ковальова О.В. та Пьянов Н.А. виділяють п'ять основних ознак правового регулювання:

По-перше, правове регулювання — це один з видів соціального регулювання, тобто, регулювання, існуючого в суспільстві і пов'язаного з впорядкуванням суспільних відносин. Соціальне регулювання здійснюється різними регуляторами, серед яких першочергову роль відіграють соціальні норми — право, мораль, звичаї і т.д. Право — один з найважливіших соціальних регуляторів в умовах державно організованого суспільства, внаслідок чого і правове регулювання — один з найважливіших видів соціального регулювання.

По-друге, правове регулювання — це в основі своїй державне регулювання, оскільки позитивне право встановлюється або санкціонується державою і, отже, є державним регулятором суспільних відносин. Той факт, що у ряді випадків норми позитивного права можуть встановлюватися недержавними органами і організаціями або безпосередньо народом, не змінює сутність справи, оскільки недержавні органи і організації, а також народ встановлюють норми позитивного права з дозволу(санкції) держави.

По-третє, правове регулювання — ця певний вплив на суспільні відносини. Право, регулюючи суспільні відносини, відповідним чином впливає на них, у зв'язку з чим правове регулювання розглядається в юридичній науці зазвичай в якості однієї з форм впливу права на суспільні відносини.

По-четверте, правове регулювання це — вплив на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою норм позитивного права і інших правових засобів. Норми права і інші правові засоби в сукупності складають механізм правового регулювання.

По-п'яте, правове регулювання — ця така дія на суспільні відносини, яка має на своїй меті їх впорядкування. Регулювати — означає упорядковувати, приводити в систему. Внаслідок цього правове регулювання є не що інше, як цілеспрямована дія на суспільні відносини, в результаті якої вони приводяться в систему і в суспільстві створюється певний порядок [9].

Відносно поняття безпеки правове регулювання має відповідні особливості, які в першу чергу пов'язані з самим поняттям забезпечення безпеки.

Звернемося до тлумачення терміну «безпека». Він теж викликає багато суджень, які необхідно розглянути. В останні десятиріччя поняття «безпека» стало вживаним представниками багатьох верств населення України. Воно все більше зустрічається в законодавчих актах, у наукових працях, документах і на сторінках періодичних видань. Однак далеко не завжди автори вкладають у нього одне і теж значення. Його зміст здається доступним на інтуїтивному рівні. Проте, незважаючи на широке застосування, його сутність і зміст залишаються теоретично не досліджені.

Безпека є складним соціально-політичним явищем. Його вивченням займаються фахівці різних галузей знань. Психологи розкривають його як відчуття, сприйняття і переживання необхідності в захисті життєво важливих потреб і інтересів людей; юристи — як систему встановлених законами правових гарантій захищеності особи і суспільства, забезпечення їх нормальної життєдіяльності, прав і свобод; філософи — як стан, тенденції розвитку і умови життєдіяльності соціуму, його структур, інститутів та норм, при яких забезпечується збереження їх якісної визначеності, оптимальне співвідношення свободи і необхідності; політологи — як властивість певної системи і результат діяльності ряду систем і органів держави, а також сам процес діяльності, спрямований на досягнення поставлених завдань по забезпеченню захищеності особи, суспільства і держави.

Складовими елементами забезпечення безпеки в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру є організаційно-правові норми. Основоположним документом щодо формування правового регулювання виступає Конституція України. У сфері забезпечення структурно-функціональної побудови органів громадської безпеки держава повинна розпочати формування ефективної законодавчої бази, яка б відповідала сучасним умовам розвитку суспільних відносин.

Поняття безпеки, характеристика правового регулювання відносин у цій сфері, а з цієї позиції і об'єктивна оцінка її значення, дуже важливі і повинні бути спрямовані на удосконалення діяльності суб'єктів, які забезпечують громадську безпеку. Це зумовлюється необхідністю нового підходу до аналізу сутності безпеки. При цьому рекомендується максимально враховувати відповідні положення Конституції України, Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98, Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV, також погляди вчених, висвітлені в науковій і публіцистичній літературі.

Правова основа антитерористичної діяльності визначена статтею 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 №638-IV, а саме: Конституція України (254к/96-ВР), Кримінальний кодекс України (2341–14), цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р. (994_331), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 р. (995_374), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 р. (995_518), інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

У Конституції України виділяють три основних різновиди безпеки: «безпека громадянина» (стаття 3), «громадська безпека» (статті 16, 36, 39, 92), «безпека держави» (статті 18, 37, 106). В Законі України «Про основи національної безпеки України» визначається національна безпека України — захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Тут головними об'єктами національної безпеки є:

людина і громадянин — їхні конституційні права та свободи;

суспільство — його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне й навколишнє природне середовище і природні ресурси;

державна — її конституційний лад, суверенітет, цілісність і недоторканість кордонів.

Всі органи, що забезпечують безпеку, утворюють універсальну систему взаємного захисту особистості, суспільства і держави. Систему органів, що забезпечують національну безпеку в Україні складають: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни України, об'єднання громадян. На кожному рівні здійснюється державна влада, заснована на поділі її на законодавчу, виконавчу і судову.

Одним із основних моментів в забезпеченні ефективності та злагодженості загальнодержавної системи протидії тероризму є її підтримка у стані постійної готовності, зокрема підтримка й забезпечення постійної готовності сил і засобів МНС України до оперативного реагування на терористичні акти. Це положення реалізується шляхом сумісного постійного навчання, практичного дієвого співробітництва між підсистемами, проведення командно-штабних і навчально-тренувальних занять з відпрацюванням практичних навичок і вмінь МНС, оперативних формувань МВС, СБУ, прокуратури. При проведенні навчально-тренувальних занять з органами та підрозділами МНС потрібно більше уваги приділяти чіткій організації управління, взаємодії з Державною службою медицини катастроф з метою продуктивного співробітництва між службами різних відомств і рівнів, відпрацюванню практичних навичок.

Система забезпечення безпеки при надзвичайних ситуаціях соціального характеру є складовою частиною системи національної безпеки.

Під системою безпеки розуміється сукупність законодавчих актів і створених на їх основі органів, інститутів і механізмів їх взаємодії з метою забезпечення безпеки в країні.

Виходячи з цього, систему забезпечення безпеки в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру можна визначити як складову частину державної системи забезпечення безпеки, сукупність законів і інших нормативних актів і створених на їх основі інститутів і механізмів їх взаємодії, що діє в цілях попередження, локалізації і ліквідації надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — Ст. 141.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 року № 964-IV. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.98 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — №35. — Ст. 237.
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV // ВВР України. — 2003. — № 25. — ст. 180.

5. Доильницын А.Б. Организационно-правовые основы регулирования отношений в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций: автореферат дис...кандидата юридических наук: 05.26.02. / С.-Петербург. гос. ун-т ГПС МЧС России — С.-Петербург., 2008. — 23 с.
6. Ковалева О.В. Правовое регулирование защиты прав граждан при возникновении природных и социальных чрезвычайных ситуаций: диссертация кандидата юридических наук: 05.26.02. / С.-Петербург. гос. ун-т ГПС МЧС России — С.-Петербург., 2009. — 161 с.
7. Копан О.В. Забезпечення внутрішньої безпеки України // Введення в поліцейську стратегію. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. — 424 с.

ВПЛИВ АСИМЕТРИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ

Кравченко Володимир Юрійович

*аспірант кафедри політології Дніпропетровського
національного університету імені О. Гончара,
викладач кафедри міжнародних відносин Дніпропетровського
національного університету імені О. Гончара*

Стрімке зростання технологічного розриву, поглиблення дисбалансу військової могутності між воюючими сторонами, зростання кількості недержавних учасників конфлікту, приватизація війни призводить до трансформації природи і структури сучасного політичного насилля. Все частіше учасники конфлікту вдаються до стратегії асиметричного застосування політичного насилля, прагнучи подолати структурну, технологічну, інформаційну, статусну та ресурсну нерівність і виявити вразливі місця супротивника.

Дослідження теорії асиметричного політичного насилля пов'язане з роботами Е. Макка, Т. Пола, Р. Томпсона, Д. Петреуса, Дж. Рекорда, К. Мітчелла, Л. Дериглазової, К. Степанової, які виявили основні закономірності та парадоксальний характер сучасних насильницьких протистоянь. На думку Е. Макка, головну роль в трансформації сучасного політичного насилля відіграє ресурсно-силова асиметрія, яка породжує нелінійний (непрямий) розвиток політичного протистояння. Це стає головною причиною політичної, а не військової (силової) поразки сильного і перемоги слабшого (парадоксальний прояв асиметрії) [7, р. 176].

У ситуаціях асиметричного політичного насилля спостерігається розмивання географічних і часових кордонів, а також відмінностей між цивільними і військовими особами. Слабша сторона конфлікту намагається уникнути класичного прямого зіткнення, переміщуючи протистояння із однієї місцевості в іншу. Досить часто, таке політичне насилля свідомо здійснюється у густозаселених територіях, що підвищує імовірність залучення до конфлікту цивільних осіб, які перетворюються на беззахисні мішені. Внаслідок цього ускладнюється можливість вірної ідентифікації законних учасників конфлікту. Рівень і динаміка політичного насилля, в таких умовах, постійно змінюються.

Поняття «асиметричне насилля» використовується для опису ситуацій нерівності і відсутності рівноваги між учасниками конфлікту. Дисбаланс між протилежними сторонами може бути на стільки значним, що слабша сторона не має жодних шансів на перемогу, за умов безпосереднього, прямого протистояння. Це яскраво демонструє каузальний зв'язок між такою силовою нерівністю і поширенням у сучасному світі асиметричних форм політичного насилля. Під асиметрією розуміють відсутність симетрії, балансу, рівності, гармонії [1, с. 142]. В рамках соціально-політичних досліджень концепція асиметрії найбільше використовується для дослідження конфліктів різного рівня — від локального до глобального. Крістофер Мітчелл визначає асиметрію, як динамічний і багатогранний феномен з диференційованим розподілом відповідних ресурсів і суттєвих характеристик учасників конфліктної системи [8, р. 26].

В межах політичної науки, асиметричність вказує на характер взаємовідносин та взаємозв'язків між суб'єктами в політико-правовій системі. Відбувається формування відносин особливого типу: рівність — підкореність; вертикальність — горизонтальність; плюралістичність — ієрархічність.

В рамках політичної науки сформувалася низка підходів до розуміння принципів асиметричного політичного насилля:

1. політико-правовий підхід — в рамках якого, розглядають насильницьке протистояння між різними за статусом суб'єктами в межах однієї правової системи;

2. традиційний підхід — розкриває зміст силової та ресурсної нерівності між учасниками політичного насилля;
3. парадоксальний підхід — дозволяє проаналізувати причини і особливості поразки сильнішого учасника конфлікту;
4. тактико-стратегічний підхід — характеристика тактики і стратегії асиметричної боротьби, які дозволяють компенсувати слабкість однієї із сторін насильницького протистояння;
5. суб'єктивістський підхід — акцентує увагу на відмінності цілей та інтересів між суб'єктами протистояння;
6. психологічний підхід — характеризує специфічні мотиваційні і ціннісні пріоритети, які впливають на розпалювання або затухання актів асиметричного насилля.

Політичні цілі, заради досягнення яких використовується насилля, стають розмитими і аморфними, бо через асиметричний характер протистояння своє колишнє значення втрачають такі поняття, як «перемога» та «поразка». Акти асиметричного політичного насилля відрізняються прихованістю політичних цілей, про істинність, яких можливо лише здогадуватися, а також повною неможливістю юридично довести причетність будь-якої неурядової організації чи окремої особистості до здійснених проявів насилля. Найскладніше спрогнозувати методи асиметричного політичного насилля, можливо виявити їх спектр, але з точністю вказати який саме, де, коли і як буде використано майже неможливо. Одна з головних особливостей такого політичного насилля — це анонімність суб'єктів, тобто відсутність конкретного джерела і виконавця, якого можна було б звинуватити у насильницьких діях [6, р. 770].

Певною мірою, ще на початку 90-х років ХХ століття Ж. Атталі спрогнозував поступову трансформацію політичного насилля і поширення його асиметричних проявів. Він передбачав, що основним конфліктом найближчого майбутнього буде протистояння між «багатими номадами» та «бідними кочівниками». Під «багатими номадами» Ж. Атталі розумів країни «золотого мільярда», а під «бідними кочівниками» — країни що розвиваються. Схожої думки дотримувався американський дослідник Девід Такер, який спрогнозував поступове зникнення міждержавної війни і перехід до асиметричних форм протистояння. На його думку, головним джерелом асиметричного політичного насилля стануть «дикі бійці», які не відчувають жодного жалю чи поваги до принципів цивілізованого співіснування [3].

В. Вомак в якості симетричного насилля розглядає здатність сторін діяти тотожно по відношенню один до одного. В таких ситуаціях те, що А може зробити по відношенню до Б, Б може, в свою чергу, здійснити по відношенню до А [5, с. 121]. Нелінійний розвиток політичних відносин через асиметричні форми боротьби сприяє посиленню непрямих форм взаємодії між антагоністичними сторонами, що призводить до політичної поразки сильнішого учасника протистояння (парадоксальний прояв асиметрії).

Проаналізувавши бази даних з міжнародних конфліктів за період з 1946 по 2006 роки Л.В. Деріглазова дійшла висновку, що за даний період з 251 конфлікту лише 30 (12 %) можна вважати симетричними, натомість 88 % конфліктів слід віднести до асиметричних на основі статусу учасників [2, с. 12]. Дієвість асиметричної стратегії пояснюється тим, що вона дозволяє підірвати політично волю опонент до продовження конфлікту. Це відбувається за рахунок внутрішніх процесів в економічних, політичних і суспільних відносин, а також міжнародних факторів.

Ефективність методів асиметричного насилля стимулює учасників конфлікту вдаватися до нелегітимних і злочинних засобів здійснення насилля, які порушують усі можливі загальноприйняті норми міжнародного гуманітарного права. На даному етапі ще складно адекватно оцінити наслідки таких процесів для системи міжнародного гуманітарного права, яка потребує додаткового переосмислення через посилення тенденцій відповідно до яких, відбувається стрімке зростання якісних і кількісних показників асиметричного політичного насилля. Достеменно відомо лише те, що такий характер сучасного політичного насилля посилює процеси ерозії та дестабілізації принципів міжнародного гуманітарного права. Тому, порушення даних принципів, у сучасному соціально-політичному житті, стало головною особливістю переважної більшості випадків застосування практики асиметричного насилля.

Приклади асиметричного протистояння на території Іраку, Афганістану, Лівану, Сомалі яскраво демонструють прагнення однієї із сторін конфлікту компенсувати значну перевагу опонента, вдаючись до засобів політичного насилля, які не відповідають жодним нормам міжнародного гуманітарного права чи ключовим принципам теорії «справедливої війни». Внаслідок такого характеру сучасних насильницьких протистоянь, шаленими темпами зростає відсоток жертв серед цивільного населення, яке перетворюється на одну із головних цілей політичного насилля [6, р. 763].

Поширення асиметричних форм політичного насилля спричиняє поступове зникнення межі між комбатами та некомбатами. Про це свідчить практика використання мирних жителів, як «живого» щита та переміщення важливих військових об'єктів на територію густонаселених міських районів.

Слабший суб'єкт політичних відносин завжди буде прагнути використати переваги асиметричної стратегії, яка дозволяє зміни співвідношення балансу сил на його користь шляхом виявлення вразливих сторін супротивника. Е. Макк запропонував декілька гіпотез, які описують причини перемоги і поразки в умовах асиметричного протистояння:

1. перемога слабого гравця обумовлена його сильною волею до перемоги і втратою волі до перемоги сильнішим гравцем;
2. виснаження сильнішого учасника і як наслідок політична перемога слабшого;
3. перемога, в умовах асиметричного протистояння, залежить від невійськових факторів (суспільна думка, ЗМІ);
4. поразка сильнішої сторони є наслідком гострих протиріч між представниками внутрішньодержавної політичної еліти;
5. активний осуд і тиск міжнародної спільноти, що призводить до поразки сильнішої сторони, в умовах асиметричного протистояння [7, р. 183].

В США з 2008 року видається міждисциплінарний науковий журнал «Динаміка асиметричного конфлікту», редакційна колегія якого визначає асиметричне політичне насилля, як «силовий конфлікт між державними і недержавними претендентами (challengers), який є домінуючою формою протистояння у сучасному світі» [2, с. 7]. Концепцію асиметричного політичного насилля ефективно використовують у теоретичних і прикладних дослідженнях в США, Ізраїлі, Великобританії, Австралії, Канаді.

Таким чином, концепція асиметрії використовується для розгляду специфічних форм політичного насилля між сторонами з різними міжнародно-правовими, політичними, силовими, інформаційними, ресурсними статусами.

Список використаних джерел:

1. Гайс Р., Зигрист М. Повлиял ли вооруженный конфликт в Афганистане на нормы ведения военных действий? / Р. Гайс, М. Зигрист // Международный журнал Красного Креста. — 2011. — № 881. — С. 139–182.
2. Дериглазова Л., Минасян С. Нагорный Карабах: парадоксы силы и слабости в асимметричном конфликте / Л. Дериглазова, С. Минасян // Аналитические доклады Института Кавказа. — 2011. — № 3. — 128 с.
3. Комлева Н., Борисов А. Асимметричные войны — геополитическая технология современного терроризма / Н.Комлева, А.Борисов // Обозреватель. — 2002. — № 11–12 (154–155).
4. Степанова Е.А. Асимметричный конфликт как силовая, статусная, идеологическая и структурная асимметрия / Е.А. Степанова // Военная мысль. — 2010. — № 5. — С. 47–54.
5. Фоменко С.В. Совмещая конкретно-исторический и политологический подходы (Рец. Л.В. Дериглазова. Асимметричные конфликты: уравнение со многими неизвестными. Томск, 2009. 282 с.) / С.В. Фоменко // Вестник Томского государственного университета. — 2010. — № 2 (10). — С. 120–128.
6. Geiß R. Asymmetric conflict structures / R. Geiß // International Review of the Red Cross. — 2006. — Volume 88. — № 864. — P. 757–777.
7. Mack A. Why big nations loose small wars: the politics of asymmetric conflict / A. Mack // World Politics. — 1975. — Vol. 27. — № 2. — P. 175–200.
8. Mitchell C. Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction / C. Mitchell // Cooperative Security: Reducing Third War Wars. N.Y.: Syracuse University Press, 1995. — P. 26–27.

АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА

Исаков Николай Васильевич

*директор Северо-Кавказского филиала
Московского гуманитарно-экономического
института, доктор юридических наук, профессор*

Мазуренко Андрей Петрович

*декан факультета экономики и управления
Северо-Кавказского филиала Московского
гуманитарно-экономического института,
доктор юридических наук, доцент*

Лушников Александр Александрович

*заведующий кафедрой таможенного дела
Северо-Кавказского филиала Московского
гуманитарно-экономического института,
доктор юридических наук*

Антитеррористическая политика может быть определена как целостная совокупность принципов, направлений, методов и мер государственных органов власти по устранению угроз терроризма, пресечению террористической деятельности. Она является неотъемлемой частью государственной политики в сфере обеспечения национальной безопасности, суверенитета и территориальной целостности, а также мер национальной политики (этнополитики) и внешней политики Российской Федерации (в области международного сотрудничества по борьбе с терроризмом).

Основными подсистемами антитеррористической политики являются: нормативная, институциональная, коммуникативная, информационная. Современное состояние антитеррористической политики в России характеризуется повышением степени ее концептуальной завершенности и последовательности реализации. Вместе с тем, как неоднократно указывал Президент Российской Федерации, высокая степень террористических угроз сохраняется, в том числе на Северном Кавказе. Обращаясь к руководству МВД и ФСБ, он призвал все структуры работать на опережение в борьбе с сепаратизмом, национальной и религиозной нетерпимостью, которые являются вызовом стабильности и единству России как многонационального государства. Глава государства подчеркивает, что следует нейтрализовать угрозы, исходящие из Афганистана и Пакистана, активнее развивать международное сотрудничество в этой сфере на уровне форматов Организации Договора о коллективной безопасности, Шанхайской организации сотрудничества, а также СНГ, выстраивать более тесные взаимоотношения со странами Латинской Америки и группы БРИК, включающей в себя Бразилию, Россию, Индию и Китай (Г.Г. Матишов, В.А. Авксентьев, Л.В. Батиев).

Если посмотреть географию распространения террористических организаций по России, то она полностью совпадает с районами добычи и переработки нефти. Под таким углом зрения экстремисты и террористы могут предстать всего лишь орудием для проведения политики отдельных западных или восточных государств, направленной на достижение конкретных целей: создания позиций в жизненно важных для них регионах, установления контроля над торговыми путями, транспортировкой энергоносителей, добычей углеводородов и отдельных видов минералов (А.Е. Круглов). Северному Кавказу отводится роль буферного пояса южных рубежей России, а часть территории

России и Средняя Азия, в центре которого Каспий, с его запасами нефти и газа, стали объектами воздействия на развитие политической, экономической и религиозной ситуации в регионе в целом.

На наш взгляд, конкретные финансовые, политические и геополитические интересы различных стран мира стали причинами внедрения религиозного радикализма на территории России, где проводится идеологическая экспансия под религиозным прикрытием в республиках Северного Кавказа — Чечне, Ингушетии, Дагестане, Осетии, Кабардино-Балкарии и Карачаево-Черкесии. Республика Дагестан стратегически наиболее важна, поскольку ее территория примыкает к нефтяным районам Каспия, через ее территорию проходит транзитный оборот наркотиков и она рассматривается в качестве плацдарма для утверждения духовного и политического влияния не только на Северном Кавказе, но и других мусульманских регионах России.

Как отмечается в Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, (ст. 37), основными источниками угроз национальной безопасности в сфере государственной и общественной безопасности Российской Федерации являются: разведывательная и иная деятельность специальных служб и организаций иностранных государств, а также отдельных лиц, направленная на нанесение ущерба безопасности Российской Федерации; деятельность террористических организаций, группировок и отдельных лиц, направленная на насильственное изменение основ конституционного строя Российской Федерации, дезорганизацию нормального функционирования органов государственной власти (включая насильственные действия в отношении государственных, политических и общественных деятелей), уничтожение военных и промышленных объектов, предприятий и учреждений, обеспечивающих жизнедеятельность общества, устрашение населения, в том числе путем применения ядерного и химического оружия либо опасных радиоактивных, химических и биологических веществ; экстремистская деятельность националистических, религиозных, этнических и иных организаций и структур, направленная на нарушение единства и территориальной целостности Российской Федерации, дестабилизацию внутривнутриполитической и социальной ситуации в стране; деятельность транснациональных преступных организаций и группировок, связанная с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ, оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ; сохраняющийся рост преступных посягательств, направленных против личности, собственности, государственной власти, общественной и экономической безопасности, а также связанных с коррупцией.

На Северном Кавказе действуют десятки международных благотворительных, просветительских и политических организаций. Так И.П.Добаев указывает: Международная исламская организация «Спасение» (МИОС), «Беневоленс Интернэшнл Фаундейшн» (БИФ, штаб-квартира расположена в г. Чикаго, США: п/я 548, Уорт, Иллинойс 60482), «Джамаат Ихья Ат-Турас Аль-Ислами» (штаб-квартира в Кувейте), «ЛашкарТайба» (штаб-квартира в Пакистане), «Аль-Хайрия», «Аль-Харамейн» (штаб-квартира в Катаре), «Катар», «Икраа» (штаб-квартира в Джидде — КСА), «Ибрагим бен Ибрагим» (штаб-квартира в Джидде КСА) и др. финансируются и направляются Саудовской Аравией, Пакистаном, Кувейтом.

Неоднократно подтверждались факты поддержки террористической деятельности на территории России зарубежными центрами. По данным МВД России, только в Чеченской республике официально «засветились» как минимум 17 самых разнообразных международных организаций. Для других организаций характерна практически открытая пропаганда исламистских идей объединения всех мусульман региона для вытеснения России с Северного Кавказа, создания в Северо-Кавказском регионе исламского государства, установление тесных связей республик Северного Кавказа с такими мусульманскими странами, как Саудовская Аравия, Турция, Иран, Иордания, Пакистан (К.М. Ханбабаев). По решениям судов Северо-Кавказских республик все они за активную поддержку, в том числе и финансирование исламских радикальных группировок и организаций, были закрыты. Тем не менее, религиозная идеологическая обработка населения России, как мусульманского, так и немусульманского, продолжается до настоящего времени, только в более завуалированной форме.

Как отмечено в Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, (ст. 41), «угрозу безопасности страны составляет активизация трансграничных преступных групп по

незаконному перемещению через государственную границу Российской Федерации наркотических средств и психотропных веществ». Терроризм же в большинстве случаев тесно смыкается с наркобизнесом и организованной преступностью, что позволяет исследователям обозначить терроризм как «разновидность транснациональной преступности» (Г.И. Юсупова). Идеологи терроризма оправдывают подобную практику как оружие для борьбы с государствами и народами неверных, обозначив как «наркоджихад». Анализ наркотрафиков показывает, что республика Дагестан выполняет главную связующую роль в международных отношениях России с государствами Ближнего Востока и Центрально-Азиатского региона. Через ее территорию проходит, как уже указывалось, транзитный оборот наркотиков между европейской частью России и странами Закавказья, Ближнего Востока и Средней Азии.

Структуры, использующие в политических целях такой метод борьбы как терроризм, будут стремиться:

- расширять спектр террористической деятельности, используя биологические, генно-инженерные, химические и радиационные способы;
- использовать новые способы терроризма — информационного, техногенного, кибернетического и др.;

Сторонники терроризма будут продолжать виды насилия:

- нападение на политические, экономические и экологические объекты и (захват, подрыв, обстрел и т.п.);
- взрывы и другие террористические акты в местах массового пребывания людей (метро, вокзалы, транспорт, рынки, жилые дома, похищение людей и захват заложников);
- захват воздушных судов и других транспортных пассажирских средств.

Особую тревогу вызывает рост «интеллектуального» уровня терроризма, стремление к использованию последних достижений науки и техники. В связи с этим цивилизованному обществу придется встретиться в со следующими проявлениями терроризма:

- вывод из строя систем управления авиационным и железнодорожным движением, силовых линий электроснабжения, средств связи, компьютерной техники и других электронных приборов; атаки на важнейшие компьютерные сети;

нарушения психофизического состояния людей путем программирования поведения и деятельности целых групп населения;

- внедрение через печать, радио и телевидение информации, которая может вызвать искаженное общественное мнение, беспорядки в обществе;
- проникновение в информационные сети стратегически важных баз данных;
- искусственное распространение возбудителей инфекционных болезней и т.д.

Реализация террористических угроз может привести к большому количеству жертв, созданию атмосферы страха и нарушению на длительный срок нормальной жизни в регионе или стране. Как следствие, в Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года придается большое значение работе спецслужб и правоохранительных органов. В ст. 40 указывается на необходимость формирования долгосрочной концепции комплексного развития и совершенствования правоохранительных органов и спецслужб, укрепление социальных гарантий их сотрудников и совершенствование научно-технической поддержки правоохранительной деятельности. Также подчеркивается, что «Российская Федерация при обеспечении национальной безопасности в сфере государственной и общественной безопасности на долгосрочную перспективу исходит из необходимости постоянного совершенствования правоохранительных мер по выявлению, предупреждению, пресечению и раскрытию актов терроризма, экстремизма, других преступных посягательств на права и свободы человека и гражданина, собственность, общественный порядок и общественную безопасность, конституционный строй Российской Федерации».

Не оспаривая важность и значимость слаженной работы спецслужб и правоохранительных органов, российское сообщество акцентирует внимание на необходимости цивилизованного решения

проблемы терроризма, выдвигая работу по устранению базовых причин, способствующих появлению терроризма главной целью антитеррористической стратегии. Уголовно-правовыми, карательными мерами можно бороться с проявлениями терроризма, но причины и идеи, приводящие к «востребованности» данного метода борьбы, необходимо упреждать или решать на уровне, не связанном с взаимной агрессией — этого требует социально-политическая сущность терроризма.

Данное важное положение также нашло отражение в упоминавшейся выше Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (ст. 40; ст. 43; ст. 48), где приоритетными целями в обеспечении государственной и общественной безопасности в области комплексного противодействия экстремизму и терроризму обозначается:

- совершенствование структуры и деятельности федеральных органов исполнительной власти;
- реализация Национального плана противодействия коррупции;
- развитие системы выявления и противодействия глобальным вызовам и кризисам современности, включая международный и национальный терроризм, политический и религиозный экстремизм, национализм и этнический сепаратизм;
- создание механизмов предупреждения и нейтрализации социальных и межнациональных конфликтов;
- развитие системы профессиональной подготовки кадров в сфере обеспечения государственной и общественной безопасности;
- укрепление режима безопасного функционирования предприятий, организаций и учреждений оборонно-промышленного, ядерного, химического и атомно-энергетического комплексов страны, а также объектов жизнеобеспечения населения;
- повышение социальной ответственности органов обеспечения государственной и общественной безопасности;
- снижение уровня организованной преступности;
- рациональная организация миграционных потоков;
- проведение рациональной государственной региональной политики, направленной на улучшение координации деятельности органов государственной власти, органов местного самоуправления, предпринимательского сообщества и институтов гражданского общества;
- повышение эффективности реализации полномочий органов местного самоуправления в области обеспечения жизнедеятельности населения;
- обновление парка технологического оборудования и технологий производства на потенциально опасных объектах и объектах жизнеобеспечения;
- внедрение современных технических средств информирования и оповещения населения в местах их массового пребывания;
- разработка системы принятия превентивных мер по снижению риска террористических актов и т.д.

В этом плане следует отметить трансформацию содержания мер, принимаемых для поддержания безопасности: большая часть современных вызовов и угроз как национальной, так и международной безопасности требует для своего решения новых, «нетрадиционных», невоенных подходов. Новая эпоха требует новой политики по цивилизационному разрешению проблем противодействия терроризму в России. Она должна исходить из положений раздела «Повышение качества жизни российских граждан», которое занимает доминирующее значение в новой Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. В этом плане вопросы безопасности России охватывают большой пласт внутренних проблем и противоречий, так как обозначенный ориентир в виде снижения уровня социального и имущественного неравенства населения (ст. 45) не подкреплён положениями, могущими стать базой и основой для развития механизмов их осуществления.

Касаясь проблем и противоречий, существующих в различных сферах жизни российского общества и определяющих существование нелегитимного насилия в стране, отметим, что в политическом плане в вопросах противодействия экстремизму и терроризму в российском обществе остается множество нерешен-

ных вопросов. Необходим совместный поиск правового разрешения противоречий между провозглашаемыми демократическими принципами и их реальным осуществлением, в сфере непомерного роста разрыва между доходами единиц и нищенской зарплатой множества других, между провозглашаемой бесплатной медициной и образованием и неимоверными ценами на то и другое, между всевластием чиновника и бесправием просящего, между ростом сепаратизма и сохранением целостности государства, между стремлением к самоуправлению и нерушимостью границ. Сюда же можно отнести и отсутствие тесной связи регионов и центра и пока еще недостаточную эффективность политических преобразований.

Борьба с этническим сепаратизмом, религиозным радикализмом, экстремизмом, терроризмом, организованной преступностью и коррупцией остаются приоритетными задачами внутренней политики безопасности, которые невозможно решить без формирования «благополучного социально-этнополитического пространства... К сожалению, российское государство пока не стало макро субъектом социальных преобразований, достаточно сильным, чтобы обеспечить безопасность социальных трансформаций» (Г.И. Юсупова).

Учитывая, что отряды боевиков на Северном Кавказе постоянно пополняются молодежью, особое внимание необходимо обратить на социально-экономический контекст, так как в регионе существует социальная база для распространения экстремизма и терроризма. Силловые средства должны быть подкреплены за счет оздоровления всей социально-экономической обстановки в регионе, нужна безотлагательная социально-экономическая реабилитация всех республик Северного Кавказа. «Вместе с тем показатели заработной платы во всех регионах ЮФО значительно ниже среднероссийских, причем в Дагестане, КЧР и Калмыкии в 2 раза» (Г.И. Юсупова). Данные статистики, к сожалению, подтверждают то, что социальная дифференциация углубляется и приобретает регионально-этнический характер. В то же время в социальной политике российского государства этнический принцип не учитывается.

Терроризм в России одновременно является спекулятивной установкой, ориентированной на использование массового недовольства происходящими в стране и мире процессами в интересах определенных социальных групп, извлекающих из терроризма, как особого рода деятельности, конкретную финансовую выгоду, что предполагает как ответную тактику, так и стратегию действия или, иными словами соответствующую антитеррористическую политику. Следовательно, одной из актуальных задач по формированию такой политики является изучение современных этнополитических, экономических и социокультурных процессов, включая исследование конфронтационных ситуаций взаимодействия этнических групп. Причины и идеи, приводящие к «востребованности» или «живучести» терроризма, необходимо упреждать или решать на уровне, не связанном с агрессией — этого требует социально-политическая сущность терроризма. В политическом аспекте одним из приоритетных направлений в борьбе с терроризмом в российском обществе остается ликвидация разрыва между провозглашенными демократическими принципами модернизации государства и их реальным осуществлением.

Список использованной литературы:

1. Исаков Н.В., Мазуренко А.П. Правовая политика как стратегия и тактика борьбы с терроризмом // Правовая политика и правовая жизнь. 2011. № 1. С. 75–77.
2. Круглов А.Е. Религиозный экстремизм // Актуальные проблемы противодействия религиозно-политическому экстремизму. Махачкала, 2009. С. 75.
3. Лушников А.А. Антитеррористическая правовая политика современной России: проблемы теории и практики // Научный вестник Южного федерального округа. 2012. № 1. С. 23–25.
4. Матишов Г.Г., Авксентьев В.А., Батиев Л.В. Атлас социально-политических проблем, угроз и рисков Юга России. Т. III. Ростов-на-Дону, 2011. С. 49.
5. Российская газета. 2009. 19 мая.
6. Ханбабаев К.М. Религиозно-политический экстремизм и терроризм в полиэтноконфессиональном обществе (на примере Северного Кавказа) // Актуальные проблемы противодействия религиозно-политическому экстремизму. Махачкала, 2009. С. 59.
7. Юсупова Г.И. Глобализация и трансформационные процессы в социально-политической сфере республик Северного Кавказа. М., 2007. С. 57–69.

КИБЕРТЕРРОРИЗМ: ПОНЯТИЕ, ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ, ФОРМЫ ПРОЯВЛЕНИЯ

Овсяков Дмитрий Алексеевич

аспирант кафедры

уголовно-правовых дисциплин

Вятского Государственного

Гуманитарного Университета (Россия, г. Киров)

В XXI веке никого не удивляет тот факт, что информационные, в т.ч. сетевые, технологии проникают практически во все сферы деятельности человека. Интернет, как часть информационно-телекоммуникационной сети, стал обыденным инструментом как на производстве, так и в быту. По данным сайта internetworldstats.com, на июнь 2012 количество пользователей Интернет во всем мире достигло 2,4 миллиардов человек (34,3% населения Земли). В России этот показатель составляет около 68 миллионов (47,7% населения), хотя еще в 2007 году количество пользователей было еще около 30 миллионов¹. За пять лет количество пользователей возросло более чем в два раза. Причины столь стремительного роста количества пользователей очевидны: интернет стал значительно более доступным из-за снижения стоимости доступа и оборудования.

Однако, чем легче доступ в сеть, тем хуже информационная безопасность компьютерных систем, входящих в эту сеть. Легкий и свободный доступ, анонимность и транснациональность интернета создают предпосылки совершения преступлений с использованием этой сети. Все чаще встречается термин: киберпреступность. В обобщенном виде киберпреступность — это совокупность преступлений, совершенных в электронной среде, с ее помощью или против нее.

Наиболее ясное определение, на наш взгляд, дано И.Н. Соловьевым: «Преступление, совершенное в киберпространстве — это виновное, противоправное вмешательство в работу компьютера, компьютерных систем, компьютерных сетей, несанкционированная модификация компьютерных данных, а также иные противоправные общественно-опасные действия, совершенные с помощью или посредством компьютеров, компьютерных сетей и программ»².

Одним из наиболее общественно-опасных видов киберпреступности является кибертерроризм.

В нашем понимании кибертерроризм — это любое из преступлений террористической направленности, которое совершается с использованием информационно-телекоммуникационных сетей или компьютерных систем.

В соответствии с законодательством Российской Федерации преступлениями террористической направленности признаются деяния, предусмотренные статьями 205-Террористический акт; 205.1-Содействие террористической деятельности; 205.2-Публичные призывы к осуществлению террористической деятельности или публичное оправдание терроризма; 206-Захват заложника; 208-Организация незаконного вооруженного формирования или участие в нем; 211-Угон судна воздушного или водного транспорта либо железнодорожного подвижного состава; 220-Незаконное обращение с ядерными материалами или радиоактивными веществами; 221-Хищение либо вымогательство ядерных материалов или радиоактивных веществ; 227-Пиратство; 277-Посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля; 278-Насильственный захват власти или на-

¹ Internet Users — Top 20 Countries — Internet Usage [Электронный ресурс]. URL: <http://www.internetworldstats.com/top20.htm> (дата обращения 19.01.2013)

² Соловьев, И. Н. Правовое обеспечение борьбы с преступлениями в сфере информационных технологий [Электронный ресурс] / И.Н. Соловьев // Административное и муниципальное право. — 2009. — № 3. — Режим доступа: [Консультант Плюс]. — Загл. с экрана.

сильственное удержание власти; 279-Вооруженный мятеж; 360-Нападение на лиц или учреждения, которые пользуются международной защитой³.

Терроризм, используя возможности сети, может со значительно меньшими усилиями добиться целей своей деятельности.

Формы терроризма, которые могут быть совершены через информационно телекоммуникационные сети:

1. Совершение кибератаки на информационные инфраструктуры критически важных для функционирования государства и особо важных для населения объектов в целях воздействия на принятие решения органами власти или международными организациями.
2. Угроза совершения взрыва, поджога или иных действий, устрашающих население и создающих опасность гибели человека, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных тяжких последствий, совершаемая с помощью информационно-телекоммуникационных сетей методом размещения в открытом доступе текстовой, графической, аудиовизуальной или любой другой информации, содержащей угрозы совершить указанные выше действия.
3. Содействие террористической деятельности, выражающееся в вовлечении лица в совершение преступлений террористической направленности.

Склонение, вербовка или иное вовлечение лица — это умышленные действия, направленные на вовлечение лица в совершение одного или нескольких преступлений террористической направленности путем уговоров, убеждения, просьб, предложений, применения физического воздействия или посредством поиска лиц и вовлечения их в совершение хотя бы одного из указанных преступлений⁴.

Вовлечение удобнее всего совершать через интернет: вовлекаемый и вовлекающий могут находиться в любой точке земли, не зная друг друга, но свободно и при этом конфиденциально общаться.

Террористические организации могут найти своих сторонников в социальных сетях, на форумах, по сообщениям, отражающим убеждения человека. С пользователями, которые кажутся наиболее близкими к идеологии и практике терроризма, входят в контакт.

Подготовка — это обучение правилам обращения с оружием, боеприпасами, взрывными устройствами, средствами связи, правилами ведения боевых действий, а также проведение соответствующих инструктажей, тренировок, стрельб, учений и т.п. в целях совершения преступлений террористической направленности. С помощью информационно-телекоммуникационных сетей возможно обучение правилам обращения с оружием, боеприпасами, взрывными устройствами, средствами связи, правилами ведения боевых действий и проведение инструктажей путем предоставления текстовой, графической и аудиовизуальной информации через современные средства связи на основе интернет-технологий, предоставление подборки адресов сайтов в интернете, позволяющих получить вышеуказанную информацию.

4. Финансирование терроризма (ч.1 ст. 205.1 УК)

Согласно примечанию 1 к ст. 205.1 УК РФ под финансированием терроризма понимается предоставление или сбор средств, либо оказание финансовых услуг с осознанием того, что они предназначены для финансирования организации, подготовки или совершения хотя бы одного из преступлений террористической направленности, либо для обеспечения организованной группы, незаконного вооруженного формирования преступного сообщества (преступной организации), созданных или создаваемых для совершения хотя бы одного из таких преступлений.

³ Российская Федерация. Верховный Суд. О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности [Текст] : [постановление : принято Пленумом Верховного Суда РФ 09 февраля 2012 г.] // Российская газета. — 2012. — 17 февраля — № 35.

⁴ Российская Федерация. Верховный Суд. О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности [Текст] : [постановление : принято Пленумом Верховного Суда РФ 09 февраля 2012 г.] // Российская газета. — 2012. — 17 февраля — № 35.

То же определение закреплено в ст.3 ФЗ «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем и финансированию терроризма».

Выделяют две формы способов оказания материальной, в т.ч. финансовой поддержки терроризма⁵:

Первая форма — финансирование конкретно оговоренного преступления террористического характера. Такая оговоренность выражается в определении места, времени, предполагаемым последствиям преступления.

Вторая форма — денежные средства (или другие формы материальной поддержки) передаются в распоряжение террористической организации на проведение террористических актов вообще или для расходования в процессе деятельности террористической организации.

Основными способами предоставления финансовых средств террористам являются передача средств, в физическом значении этого слова, и передача с использованием информационных технических средств, в т.ч. информационно-телекоммуникационных сетей.

Наиболее сложно проследить передачу финансовых средств с использованием информационных технических средств, так как лица, участвующие в приеме/передаче, обезличиваются, денежные средства могут переводиться с помощью банков различных государств, электронных платежных систем (PayPal, QIWI, WebMoney, Яндекс.Деньги и множество других), сайтов для обмена электронной валюты неограниченное количество раз, при этом не везде существуют как правовые так и организационные механизмы, способные противостоять движению денежных средств, направленных на финансирование терроризма.

Например, обменники электронной валюты, осуществляя услугу обмена одной электронной валюты на другую, не всегда имеют возможность проверить информацию о том, что счета, между которыми осуществляется обмен, принадлежат одному лицу. Таким образом, появляется возможность передавать электронную валюту на электронный счет другого лица абсолютно анонимно.

5. Пособничество в совершении террористического акта (ч. 3 ст. 205.1 УК РФ)

Под пособничеством в совершении террористического акта, согласно примечанию 1 к ст. 205 Уголовного кодекса Российской Федерации, признается умышленное содействие совершению преступления советами, указаниями, предоставлением информации, средств и орудий совершения преступления, либо устранением препятствий к его совершению, а также обещание скрыть преступника, средства или орудия совершения преступления, следы преступления либо предметы, добытые преступным путем, а равно обещание приобрести или сбыть такие предметы.

С помощью теперь уже обыденных средств связи через информационно-телекоммуникационные сети возможно предоставление информации, содействие советами, указаниями, обещание сокрытия террориста после успешного совершения террористического акта.

Такие действия могут осуществляться как индивидуально, так и в отношении группы людей через конференцсвязь, информационные сообщения на террористических интернет — ресурсах, в том числе закрытых для обычного пользователя интернета и предоставляющих доступ только определенному кругу лиц по личным ключам доступа

6. Публичные призывы к осуществлению террористической деятельности или публичное оправдание терроризма (ст. 205.2 УК РФ)

Публичные призывы — это выраженные в любой форме обращения к другим лицам с целью побудить их к осуществлению террористической деятельности.

Публичное оправдание терроризма — это публичное заявление о признании идеологии и практики терроризма правильными, нуждающимися в поддержке и подражании (примечание к ст. 205.2 УК РФ)

⁵ Алехин В.П. Проблемы борьбы с финансированием террористической деятельности с помощью мошенничества в сфере высоких технологий [Электронный ресурс] / В.П. Алехин, С.С. Медведев // Общество и право. — 2008. — № 2. — Режим доступа: [Консультант Плюс]. — Загл. с экрана.

Применительно к информационно-телекоммуникационным сетям форма обращения/заявления может выражаться в размещении текстовой, графической, аудиовизуальной информации в сети интернет на сайте, форуме, блоге, видеохостинге, в комментариях к записям в интернете и любом другом интернет-ресурсе, предоставившем возможность размещать свою информацию, побуждающую к осуществлению террористической деятельности или оправдывающую такую деятельность.

Обязательным признаком объективной стороны преступления является публичность, поэтому размещение такой информации на интернет — ресурсе не всегда влечет уголовную ответственность. Это объясняется тем, что размещение информации на открытом интернет — ресурсе с посещаемостью в несколько тысяч посетителей в сутки обладает значительно большей общественной опасностью, нежели размещение той же информации на интернет — ресурсе, единственным посетителем которого является владелец этого ресурса, разместивший информацию.

Невозможно нормативно определить критерии публичности размещенной информации, поэтому в постановлении Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности» 9 февраля 2012 года № 1 разъяснено, что вопрос о публичности призывов к осуществлению террористической деятельности или оправданию терроризма должен решаться судом с учетом места, способа, обстановки и других обстоятельств дела.

Кибертерроризм как форма терроризма является всеобщей проблемой, глобализм которой значительно увеличен трансграничностью информационно-телекоммуникационных сетей. Поэтому развитие международных связей и общих путей противодействия кибертерроризму является задачей всего мирового сообщества. Одним из методов борьбы с террористическими материалами в интернете может стать создание постоянно обновляемой межгосударственной базы данных сайтов/интернет — страниц, содержащих материалы террористической направленности, рекомендованных к блокированию. Каждое государство, обладая суверенитетом на своей территории, сможет воспользоваться этим списком и заблокировать все или некоторые сайты из базы путем воздействия на провайдеров интернета, действующих на территории государства.

Список использованной литературы:

1. Российская Федерация. Кодексы. Уголовный кодекс Российской Федерации [Текст] : [федеральный кодифицированный закон : принят Гос. Думой 13 марта 1996 г. : ред. от 30.декабря.2012 г.] // Собрание законодательства Российской Федерации — 1996. . N 48 N 25. Ст. 2954;
2. Российская Федерация. Законы. О противодействии терроризму [Текст] : [федеральный закон : принят Гос. Думой 06 марта 2006 г. : ред. от 08.ноября.2011 г.] // Российская газета. — 2006. . N 48 .
3. Российская Федерация. Законы. О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма [Текст] : [федеральный закон : принят Гос. Думой 07 августа 2001 г. : ред. от 03.декабря.2012 г.] // Российская газета. — 2001. N 151–152.
4. Российская Федерация. Законы. О противодействии экстремистской деятельности [Текст] : [федеральный закон : принят Гос. Думой 25 июля 2002 г. : ред. от 25.декабря.2012 г.] // Собрание законодательства Российской Федерации. — 2002. . N 30. Ст. 3031
5. Российская Федерация. Верховный Суд. О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности [Текст] : [постановление : принято Пленумом Верховного Суда РФ 09 февраля 2012 г.] // Российская газета. — 2012. — 17 февраля — № 35
6. Алехин В.П. Проблемы борьбы с финансированием террористической деятельности с помощью мошенничества в сфере высоких технологий [Электронный ресурс] / В.П. Алехин, С.С. Медведев // Общество и право. — 2008. — № 2. — Режим доступа: [Консультант Плюс]. — Загл. с экрана.
7. Соловьев, И. Н. Правовое обеспечение борьбы с преступлениями в сфере информационных технологий [Электронный ресурс] / И.Н. Соловьев // Административное и муниципальное право. — 2009. — № 3. — Режим доступа: [Консультант Плюс]. — Загл. с экрана.
8. Internet Users — Top 20 Countries — Internet Usage [Электронный ресурс]. URL: <http://www.internetworldstats.com/top20.htm> (дата обращения 19.01.2013)

Навчально-наукове видання

ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

*Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
«Протидія сучасним формам тероризму та екстремізму»*

Київ, 31 січня 2013 р.

Голова редакційної колегії: *В.А.Ліпкан*

Відповідальний за випуск: *О.С.Ліпкан*

Художній редактор *О.Г.Новіков*

Редактор *О. О. Машкова*

Комп'ютерне верстання *Д. Лепешин*

Підписано до друку 25.01.2013 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Гарнітура HeliosCond. Друк офсетний. Умов.друк.арк. 13,0.
Наклад 500 прим. Зам. № 12–123.

Видавець ФОП Ліпкан Олена Сергіївна

03058, Київ, вул. М.Донця, 23, б, кв. 33

Тел. +38.098.00.88.777 , факс: +38 044 4040 483

E-mail: book@market-ua.com, сайт: www.book.market-ua.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3535 від 27.07.09.

Виготівник ТОВ «Дорадо-Друк»

09000, м.Сквира, вул. Щорса, 7

<http://doradoalliance.com/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 2600 від 01.09.2006 р.